

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Bc. Kristýna Mařátková

Neutrální státy EU a jejich přístup k SZBP/SBOP

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Daniel Marek, Ph.D., M.A.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci 31. 3. 2014

Kristýna Maňátková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. Danu Markovi, Ph.D., M.A. za vedení práce, veškeré cenné připomínky a rady a pomoc při tvorbě koncepce práce.

Obsah

Seznam zkratk	7
ABSTRAKT	8
Úvod.....	9
1 Teoretický koncept práce	20
1.1 Definice neutrality a její mezinárodně politické vymezení.....	20
1.2 Legální ukotvení neutrality	22
1.3 Typy neutrality	23
1.3.1 Obyčejná neboli dočasná neutralita	23
1.3.2 Trvalá neutralita.....	24
1.3.3 Neutralita de facto.....	25
1.4 Přehled základních teorií mezinárodních vztahů a jejich pohledu na neutralitu 25	
1.4.1 Realistická tradice.....	25
1.4.2 Liberalismus/idealismus/institucionalismus	27
1.4.3 Konstruktivismus	29
1.5 Teorie evropské integrace a jejich pohled na prohlubování integrace v bezpečnostně-obranném směru	30
1.5.1 Neofunkcionalismus	30
1.5.2 Intergovernmentalismus.....	31
1.6 Definice chování neutrálních zemí.....	32
2 Deklarace neutrality ve Finsku, Irsku a Rakousku a jejich přistoupení k EU	33
2.1 Finsko.....	33
2.1.1 Finská politika neutrality před vstupem do EU	33
2.1.2 Vstup Finska do EU a finská politika neutrality.....	34
2.2 Irsko.....	36
2.2.1 Vznik Irské republiky a irská neutralita před vstupem do EU.....	36

2.2.2	Vstup Irska do EU a jeho neutrální politika v době studené války.....	38
2.3	Rakousko.....	41
2.3.1	Neutrální politika Rakouska před vstupem do EU	41
2.3.2	Vstup Rakouska do EU a jeho neutrální politika.....	42
3	Pozice Finska, Irska a Rakouska ve vztahu k vývoji SZBP/SBOP	45
3.1	Amsterodamská smlouva	45
3.2	Helsinská mezivládní konference 1999 a krizový management	49
3.3	Nové hrozby počátku druhého tisíciletí a smlouva z Nice.....	52
3.4	Konvent o budoucnosti Evropy a Ústavní smlouva pro EU	53
3.5	Evropská bezpečnostní strategie, Headline Goal 2010 a Berlín plus mechanismus	56
3.6	Lisabonská smlouva	58
3.7	Současné pilíře zahraničně-bezpečnostní politiky Finska, Irska a Rakouska ve vztahu k EU.....	60
4	Účast Finska, Irska a Rakouska na peace-keepingu v praxi a jejich vojenské kapacity.....	62
4.1	Krizový management EU	62
4.2	Finsko, Irsko, Rakousko a další organizace	64
4.3	Vojenské kapacity a vojenské výdaje Finska, Irska a Rakouska	65
5	Shrnutí a vyhodnocení výzkumu	67
	Závěr	72
	Prameny a literatura	80
	Prameny.....	80
	Literatura	89
	Přílohy.....	100
	Tabulka č. 1	100
	Tabulka č. 2.....	100
	Tabulka č. 3.....	101

Tabulka č. 4.....	103
Tabulka č. 5.....	104

Seznam zkratek

EHS – Evropské hospodářské společenství

EPS – Evropská politická spolupráce

ES – Evropská společenství

EU – Evropská Unie

EZVO – Evropská zóna volného obchodu

FCMA – Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci

HDP – Hrubý domácí produkt

JEA – Jednotný evropský akt

NATO – Severoatlantická aliance

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

OSN – Organizace spojených národů

PPM – Partnerství pro mír

RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů

SBOP – Společná bezpečnostní a obranná politika

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SZBP – Společná zahraniční a bezpečnostní politika

USA – Spojené státy americké

VB – Velká Británie

ZEU – Západoevropská Unie

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá zahraniční politikou tří neutrálních zemí, Finska, Irska a Rakouska, a jejich zapojením do společné zahraničně-bezpečnostní politiky EU, s důrazem na její obrannou dimenzi. Hlavním cílem práce je zjistit, do jaké míry se výše zmíněné státy do této politiky EU zapojují, a zdali se jejich neutrální politika v souvislosti s jejich členstvím v EU a účastí na této politice proměnila. V tomto smyslu je také za pomoci komparace zkoumáno, zda existují rozdílnosti v míře zapojení jednotlivých států do společné bezpečnostní a obranné politiky nebo zda je naopak možné pozorovat u všech tří států jejich zapojení do společné bezpečnostní a obranné politiky ve stejné míře. V neposlední řadě se práce bude snažit odpovědět na otázku, zda je stále možné tyto státy považovat za neutrální či zda byla jejich původní koncepce neutrality překonána.

Klíčová slova: Finsko, Irsko, Rakousko, Společná bezpečnostní a obranná politika, neutralita v mezinárodních vztazích

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the phenomenon of foreign policy of free neutral states, Finland, Ireland and Austria and their participation to the Common Foreign and Security Policy of the EU, particularly to its defence dimension. The aim of the paper is to investigate to what extent they participate in this policy and whether their neutral policy has changed during their membership in the EU and especially their participation on this common policy. In this context it is also analyzed if there are any differences in the extent of participation in Common Security and Defence Policy throughout these states or whether the participation is in the same extent concerning each state. Last but not least, the paper endeavours to find the answer to the question whether these states could be still considered as neutral or whether their original conception of the neutrality has been overrated.

Key words: Finland, Ireland, Austria, the Common Security and Defence Policy, neutrality in international relations

Úvod

Evropská integrace, započatá v roce 1950 vznikem Evropského společenství uhlí a oceli, pokračující přes formování Evropského hospodářského společenství a Euratomu a následné sloučení těchto institucí v Evropská společenství, byla původně založena na čistě hospodářsko-ekonomickém principu. Avšak již od samých počátků bylo možné vidět pokusy o její prohloubení o politický a bezpečnostní sektor. Zpočátku byly snahy o zavedení politické a bezpečnostní spolupráce neúspěšné, ať už se jednalo o Plevelův plán a následnou Smlouvu o evropském obranném společenství a evropském politickém společenství, či o Fouchetovy plány.

Za prvopočátek a předchůdce dnešní, odborníky velmi diskutované, společné zahraniční a bezpečnostní politiky je tak možné považovat až vznik mechanismu evropské politické spolupráce na začátku sedmdesátých let a následný vznik Evropské rady, jako platformy pro diskutování vysoké politiky. Zároveň vstoupila počátkem 70. let do Evropského společenství první neutrální země, Irsko (mající status neutrální země již od třicátých let), a spolu s tímto začaly vyvstávat otázky, do jaké míry a zda vůbec je neutralita slučitelná s členstvím v Evropském společenství. Na rozdíl od Irsku další neutrální země Evropy zůstaly v té době pouze členy Evropské zóny volného obchodu, integrace založené na čistě ekonomickém principu.

S koncem studené války došlo ke změně situace v Evropě a mezinárodního prostředí obecně, což přineslo evropské integraci mnoho výzev. Kromě ekonomických a sociálních záležitostí se jednalo zejména o otázku formálního prohloubení integrace o bezpečnostní dimenzi. Konec studené války znamenal taktéž změnu v postoji některých dalších neutrálních evropských zemí k evropské integraci, výsledkem čehož bylo v polovině devadesátých let připojení se Rakouska, Švédska a Finska jakožto právoplatných členů k Evropské unii, do které se ES s přijetím Maastrichtské smlouvy transformovalo. O necelých deset let později tyto tři země následovala i neutrální Malta a Kypr, čímž zůstala v Evropě jediná neutrální země vně evropské integrace – Švýcarsko. V současné době, kdy je tedy nejen bezpečnostní, ale také obranná politika jednou ze základních a stále se rozvíjejících oblastí evropské integrace, je členem Evropské unie šest neutrálních či post-neutrálních zemí. Je však možné o těchto zemích stále hovořit jako o neutrálních, či dokonce trvale neutrálních, vzhledem k tomu, do jaké míry se podílejí na bezpečnostní a obranné politice EU?

Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU bývá často diskutována, mnohdy bývá poukazováno na její nefunkčnost, těžkopádnost a neschopnost mluvit jedním hlasem za všechny členské státy. V souvislosti s tímto bývá jako ilustrativní příklad uváděna názorová rozdílnost a neschopnost EU společně reagovat na iráckou krizi a následnou invazi do této země. V tomto ohledu se tedy stále nabízejí otázky, zda je možné, aby SZBP/SBOP byla funkční politikou EU, a zda je možné, aby organizace s 27 státy různých národních zájmů mluvila jedním hlasem? Navíc, šest z těchto 27 členských států má status neutrálních zemí, proto je také nasnadě, zda je tento status se zájmy EU a především se SZBP/SBOP slučitelný, ať již z hlediska funkčnosti této politiky nebo z ohledu dodržování neutrálních politik těchto států?

Předkládaná diplomová práce se zabývá zahraniční politikou tří neutrálních zemí, Rakouska, Irska a Finska, v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky, především pak společné bezpečnostní a obranné politiky EU. Rakousko, Irsko i Finsko jsou země, které zachovávaly mnoho let trvale neutrální status, avšak s koncem studené války, potažmo se vstupem Finska a Rakouska do EU, u nich můžeme pozorovat změny v jejich koncepci neutrality a jejím dodržování. Práce se tedy snaží hledat odpovědi na otázky, zda je možné výše zmíněné země stále považovat za trvale neutrální, nebo zda a do jaké míry tuto svou bezpečnostní strategii již překonaly a nyní představuje jen součást jejich národní identity, a je možné ji tedy nazvat pouhým historickým reliktem. Kromě toho se práce také snaží objasnit, co ovlivnilo změny v konceptu neutrality u těchto států a jak se tato proměna liší u jednotlivých zkoumaných států.

V tomto kontextu jsou zkoumány zahraničně-politické kroky jednotlivých států, které učinily v rámci SZBP/SBOP, jak v ohledu právního rozhodování a tvorby legislativy, tak při konkrétním zapojení těchto států do praktické dimenze těchto společných politik. Bude zde analyzován vývoj a proměny neutrality v návaznosti na jednotlivé vývojové etapy SZBP a SBOP u výše zmíněných zemí, přičemž samotný výzkum začne představením prostředí a historických okolností, za kterých se dané země rozhodly deklarovat trvalou neutralitu. Kromě toho budou na základě vzájemné komparace vývoje a proměny vlastní neutrální politiky zkoumány rozdílnosti a podobnosti mezi jednotlivými zeměmi, přičemž budou hledány možné korelace mezi dobou vstupu do EU na jedné straně a mírou zapojení do SZBP/SBOP na straně druhé. Práce tedy cílí na analýzu proměn neutrality jako zahraničně-bezpečnostní strategie

Finska, Rakouska a Irsko v souvislosti s jejich členstvím v Evropské unii, zejména s ohledem na jejich účast v zahraničně-bezpečnostní spolupráci v rámci unie.

Primárním důvodem k výběru tématu zapojení neutrálních států Finska, Rakouska a Irsko do SZBP/SBOP byla výše zmíněná problematičnost fungování této politiky, plynoucí z 27 rozdílných zahraničních politik členských států. Kromě toho byl dalším podnětem k výběru tématu fakt, že zapojení neutrálních států do SZBP/SBOP je značně neprobádanou oblastí, zejména co se týká komparativně-analytické studie napříč jednotlivými trvale neutrálními státy. Předkládaná práce může tedy představovat velký přínos pro studium této problematiky. Finsko, Rakousko a Irsko byly zvoleny takovým způsobem, aby byly v rámci komparace do výzkumu zahrnuty typy neutralit rozdílné i podobné jak historickou tradicí deklarování neutrality, tak i délkou trvání.

Práce je geograficky vymezena územím Evropské unie, zejména je pak koncentrována na severní, západní a střední Evropu, tedy území zkoumaných států Finska, Rakouska a Irsko. Vzhledem k tomu, že však práce zkoumá zahraniční politiku Evropské unie a těchto zemí zároveň, je nezbytné geografické vymezení značně rozšířit de facto o všechny další části světa, ve kterých se EU v rámci SZBP/SBOP aktivně angažuje; geografické vymezení je tedy v širším slova smyslu v rámci této práce těžce omezitelné. Časově je možné téma vymezit obdobím od konce první světové války, kdy se první ze zkoumaných zemí stala trvale neutrální, avšak hlavní důraz je kladen na období po roce 1973, kdy k evropskému společenství přistoupilo Irsko, a především pak na období od 90. let po současnost, kdy nejenže vstoupily do EU Rakousko a Finsko, ale také došlo k největšímu rozvoji SZBP a následně SBOP.

Hlavním cílem práce je odpovědět na výzkumné otázky a ověřit platnost hypotéz. V rámci práce byly vytyčeny následující výzkumné otázky:

1) Jakým způsobem a do jaké míry se proměnila neutrální politika Finska, Irsko a Rakouska v souvislosti s jejich vstupem do ES/EU a zejména pak s rozšířením oblastí politik EU o zahraničně-bezpečnostní dimenzi?

2) Existují ve vývoji neutrality mezi těmito třemi zeměmi ve vztahu k členství v EU podobnosti, či se vývoj jejich konceptu neutrality kompletně odlišuje?

3) Do jaké míry nyní naplňují Finsko, Irsko a Rakousko znaky chování neutrálních států a je vůbec možné je stále nazývat neutrálními?

4) Je možné na základě komparace jednotlivých zemí pozorovat korelaci mezi mírou zapojení do SZBP/SBOP, a tím, kdy daná země vstoupila do EU?

Na základě těchto výzkumných otázek pak byly formulovány tyto dvě hypotézy:

1) Neutrální politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s jejich členstvím v ES/EU a vývojem SZBP/SBOP proměnila do té míry, kdy jednání těchto států v rámci zahraničně-bezpečnostně-obranné politiky neodpovídá definičním znakům jednání neutrálních států, a tedy původní koncept neutrality těchto zemí je možné považovat za překonaný.

2) Mezi Irskem, jež vstoupilo do EU před vytvořením SZBP/SBOP (přijetím Maastrichtské smlouvy) na jedné straně a Rakouskem a Finskem, jež vstoupily do EU po zavedení SZBP/SBOP na straně druhé, existují rozdíly v míře zapojení do SZBP/SBOP. Předpokladem v tomto smyslu je fakt, že Irsko se bude účastnit SZBP/SBOP do menší míry než Rakousko a Finsko, které vstupovaly do EU již s tím, že se politik SZBP budou účastnit.

Za účelem ověření těchto hypotéz a dosažení objektivních závěrů bylo užito empiricko-analytického přístupu, v rámci něhož byla jako nejvhodnější metodologie k ověření hypotéz zvolena deskriptivně-analytická metoda. Nejprve je pro ověření první hypotézy diachronně analyzován vývoj neutrality Finska, Irska a Rakouska v závislosti na jejich členství v EU a prohlubování zahraničně-bezpečnostní a bezpečnostně-obranné politiky EU, a to jak z pohledu teoretického, založeného na tvorbě legislativy, tak z hlediska praktického, tedy účasti na konkrétních politikách a operacích v realitě. V tomto ohledu jsou jako indikátory zkoumány:

1) pozice jednotlivých států k postupnému prohlubování bezpečnostně-obranné politiky EU v rámci legislativních aktů zejména primárního práva; v tomto ohledu budou zkoumány taktéž případné výjimky, tzv. opt-outy z jednotlivých ustanovení v rámci SZBP/SBOP,

2) účast těchto zemí na mírových misích EU, s důrazem na mise vojenské, a počet vojáků z těchto zemí, kteří jsou na dané mise vysíláni.

Navíc je zde také analyzováno, zda jsou dané země členy vojenských organizací a jaká je koncepce jejich bezpečnostně obranné politiky s ohledem na celkové množství vojenských výdajů a vojenské kapacity.

V případě ověřování druhé hypotézy je míra zapojení do SZBP/SBOP závislá proměnná, měřená těmito výše uvedenými indikátory. Nezávislou proměnnou bude doba vstupu do ES/EU. Dobou vstupu do ES/EU je přitom myšlen vstup před započítáním platnosti Maastrichtské smlouvy či vstup po započítání platnosti Maastrichtské smlouvy.

Maastrichtská smlouva byla v tomto ohledu ustanovena jako mezník z toho důvodu, jelikož právě ona formálně ustanovuje SZBP.

Práce je členěna do dvou částí, teoretické a analytické. Teoretická část práce, jež zároveň odpovídá první kapitole, se zabývá několika teoretickými aspekty týkajícími se konceptu neutrality a pohledu na SZBP. V první řadě jsou zde představeny definice neutrality různých odborníků jak z právního, tak z politologického hlediska. Následně je pak nastíněna charakteristika jednání neutrálních států, legislativní ukotvení neutrality jako mezinárodního konceptu a také jednotlivé typy neutrality a pohledy hlavních přístupů v teoriích mezinárodních vztahů na neutralitu jako bezpečnostní koncept. Navíc jsou v této kapitole popsány základní dva proudy v teoriích evropské integrace, intergovernmentalismus a (neo)funkcionalismus, a jejich pohled na prohloubení evropské integrace do oblastí zahraničně-bezpečnostní spolupráce. V neposlední řadě jsou zde stanoveny také definiční znaky jednání neutrálních států na základě odborníků i legálního ukotvení.

Druhá část práce je koncipována jako analýza a komparace dat za účelem nalezení odpovědí na otázky, kterými se práce zabývá. Druhá kapitola představuje profily a základní charakteristiku Finska, Irska a Rakouska a zkoumá tradici a vývoj neutrality jako jejich bezpečnostní strategie z pohledu historických důvodů k jejímu deklarování. Kapitola se taktéž věnuje vztahu zkoumaných zemí k evropské integraci před vstupem do EU a taktéž samotným přístupem zemí k EU. Třetí kapitola a zároveň nejobsáhlejší část práce se podrobně věnuje pohledu a přístupu Finska, Irska a Rakouska k otázkám primárního i sekundárního práva EU, stejně jako aktům přijatým v oblasti zahraničně-bezpečnostní spolupráce unie. Tato data jsou analyzována chronologicky v závislosti na postupném prohlubování a rozšiřování EU, a zejména pak vývoji SBOP, sahajícímu až do současnosti. Čtvrtá kapitola pak analyzuje participaci Finska, Irska a Rakouska na konkrétních misích EU, a to především z pohledu kvantitativního. Navíc tato kapitola stručně nastiňuje členství Finska, Irska a Rakouska v dalších organizacích a také zkoumá celkové vojenské výdaje těchto zemí. V poslední páté kapitole je na základě předchozích tří analytických kapitol odpovězeno na výzkumné otázky a ověřena platnost hypotéz.

Tato práce vychází z primárních i sekundárních zdrojů a staví jak na pracích mnoha světových odborníků, tak na datech získaných z databází a statistik. Koncept neutrality a neutrálních států všeobecně, včetně jejich členství v EU a zapojení do

SZBP/SBOP, je předmětem mnoha odborných prací, jedná se však zejména o díla zahraničních odborníků. Z toho důvodu práce čerpá téměř výhradně ze zahraničních zdrojů v anglickém, francouzském či německém jazyce.

Pro teoretickou část práce, první kapitolu, měly stěžejní význam jak díla autorů, kteří se zabývají konceptem neutrality jako bezpečnostní strategie, tak díla odborníků, zabývajících se teoriemi mezinárodních vztahů a evropské integrace. Teoretická východiska pro definování pojmu neutralita představilo mnoho autorů, mezi nimi například Laurent Goetschel v díle *Neutrality, A really dead concept?*, Karen Peterson v díle *Neutrality, Common Foreign Security Policy and The Fourth pillar of the European Union*, Morgenthau *Dilemmas of politics* či Peter Calvocoressi v příspěvku *Neutrality now*, jež je součástí sborníku *Neutral States and The European Community*, editovaného Sheilou Harden. Ačkoliv všechna tato díla představují koncept neutrality politologicko-právnickým prizmatem, na jednotné definici se bohužel neshodují. Aby kapitola vystihla co nejširší spektrum pohledů na neutralitu, byla v této části práce nazřena nejen očima odborníků, ale taktéž pomocí odborných slovníků, jako například *Akademického slovníku cizích slov* od kolektivu autorů pod vedením Věry Petráčkové a Jiřího Krause či *Blackova právníckého slovníku* od Henryho Campbella Blacka, jež jsou považovány za velmi přínosné v akademickém prostředí všeobecně.

Pro samotné legální ukotvení neutrality v mezinárodním právu bylo využito textů *Haagských konvencí* z let 1899 a 1907, jež jsou však bohužel jedinými mezinárodně-právními existujícími normami doposud. Veškeré ostatní vymezení práv a povinností neutrálních států je založeno na právu zvykovém. Jako žádoucí se v tomto kontextu také jeví zmínit stať Detleva F. Vagtse s názvem *The Traditional Legal Concept of The Neutrality in a Changing Environment*, ve které se autor zevrubně zabývá nejen legálním vymezením neutrality, ale taktéž si klade otázky, zda má neutralita v tradičním legálním smyslu v dnešní době globalizovaného světa své opodstatnění.

V první kapitole jsou také představeny základní typy neutrality. Pro tento účel bylo využito díla Surya Subedi, jenž ve svém článku *Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community* výstižně shrnuje základní rozdíly mezi neutralitou trvalou a dočasnou, a dále prací Pavla Šturmy *Posouzení smyslu neutrality v Evropě* a Jana Martina Rolence *The relevance of neutrality in contemporary international relations*, přehledně nastiňujících i další podtypy neutrality

– kupříkladu neutralitu diferencovanou. V neposlední řadě byla k prozkoumání teoretického vymezení neutrality využita také monografie Petera Rosputinského *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*, která přináší široký náhled do problematiky, jelikož ji nazírá z právního, politického i etického hlediska, a to nejen obecně, ale taktéž u konkrétních neutrálních států.

Pro úplnost představení neutrality bylo také nezbytné nastínění pohledu primárních teorií mezinárodních vztahů, (neo)realismu, (neo)liberalismu a konstruktivismu na neutralitu jako bezpečnostní strategii. V tomto ohledu byly nejprve představeny fundamentální principy těchto základních přístupů k mezinárodním vztahům v dílech *Anarchy and the struggle for power* a *The False Promise of International Institutions* Johna Mearsheimera, *Theory of International Politics* Kennetha Waltze, *International relations: One Word, many theories* Stephena Walta, *International Institutions: Two Approaches* Roberta Koehanna a *Social theory of international politics* Alexandra Wendta. Zmínění autoři jsou na poli mezinárodních vztahů celosvětově uznávanými odborníky a jejich texty byly pro teoretické ukotvení této práce značně významné. Kromě této literatury byl velice užitečný taktéž článek autorů Kate Morris a Timothy White *Neutrality and the European Union: The case of Switzerland*, jenž je nejen přehledným východiskem pro zkoumání pohledů různých teoretických škol mezinárodních vztahů na neutralitu, ale zároveň krátce shrnuje práce mnohých odborníků na téma neutrálních států v EU. V neposlední řadě je nezbytné uvést také sborník editovaný Jackem Snyderem a Karen Mingst *Essential readings in world politics*, jenž představuje povedenou kompilaci z fundamentálních děl expertů z oboru mezinárodních vztahů a politologie a pokrývá široké spektrum současných politických otázek pohledem teorií mezinárodních vztahů.

V rámci teoretického ukotvení práce byly taktéž představeny základní teorie evropské integrace a jejich pohled na prohlubování integrace v bezpečnostně-obranném směru. V tomto smyslu se kapitola opírá o díla řady odborníků na problematiku směřování a vývoje evropské integrace. K těmto jménům patří především díla Ernsta Haase, Stanley Hoffmanna, Andrewa Moravcsika či Michelle Cini. Primární atributy teorie intergovernmentalismu byly čerpány zejména z díla *Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach* Andrewa Moravcsika, jednoho z hlavních představitelů tohoto směru. Dalším článkem z dílny tohoto autora a Franka Schimmelfenniga, je článek *Liberal Intergovernmentalism*, jež je součástí

sborníku prací *European Integration Theory* z roku 2009, představující liberální intergovernmentalismus, teorii navazující na intergovernmentalismus.

Pro představení konkurenčního přístupu, teorie (neo)funkcionalismu, měl stěžejní význam zejména text *The setup of the european external service. Inexplicable by grand theories of the European Integration?*, autorů Nicolase Helwiga a Simona Stroße, prezentovaný na konferenci *The EU as Global Player* v Madridu, a také práce *The EU and NATO: Two competing model for a common defence policy* autorky Hanny Ojanen, jež rámcově shrnují nejen charakteristické rysy dané teorie, ale taktéž její pohled na SZBP a SBOP. Z tvorby Hanny Ojanen nejsou opomenutelné ani výzkumy zabývající se samotnou finskou zahraniční politikou, například *The ESDP and Finland: a Question of Credibility* či *Sweden and Finland: What Difference Does it Make to be Non-Aligned?*. Je na místě zmínit i článek *European security and defence policy: theoretical approaches, the Nice summit and hot issues* od autora Giovanni Bonno, věnující se širší škále problémů souvisejících s bezpečnostně-obrannou dimenzí politiky EU.

Českých publikací, zabývajících se teoriemi evropské integrace, je poskrovnu, lze však jmenovat například publikaci *Teorie evropské integrace* od Petra Kratochvíla či sborník *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace* editovaný Vlastimilem Fialou. Obě díla jsou přehledným shrnutím fundamentálních děl nejznámějších představitelů jednotlivých přístupů, a představují tedy vhodnou alternativu ke studiu tohoto fenoménu z originálních děl zakladatelů jednotlivých teorií evropské integrace.

Vývoji a historickým etapám SZBP/SBOP se v akademickém prostředí věnuje řada autorů a oblast je poměrně dobře prozkoumána, avšak toto tvrzení se opět vztahuje do značné míry pouze na zahraniční provenienci. Z užitých publikací jmenujme například příspěvek Bastiana Giegerich a Williama Wallace *Foreign and Security Policy* ze sborníku *Policy-Making in the European Union*, dále pak článek *European Foreign Policy after Lisbon* Kateryny Koehler či *Towards a Common European Foreign and Security Policy?* již zmiňovaného Stanleyho Hoffmanna. Všechny tyto články kvalitně rozpracovávají problematiku SZBP/SBOP a pro práci byly nepostradatelné. Je potřeba také zmínit článek Briana Crowe *A common european foreign policy after Iraq?*, který byl v práci několikrát citován v souvislosti s hlavními milníky vývoje SZBP/SBOP v 90. letech. Je však nutné podotknout, že název článku je

do určité míry zavádějící vzhledem k tomu, že autor se věnuje především období před invazí do Iráku, nikoli po ní.

Z publikací zabývajících se finskou neutralitou ve vztahu k participaci této země na SZBP/SBOP uvedme například práce dánského odborníka z institutu *The Peace Research Institute Oslo (PRIO)* Petra Viggo Jakobsena, finských politologů Tuomase Forsberga a Tapani Vaahtoranta či již výše citované švédské odbornice z *Finského Institutu Mezinárodních vztahů* Hanny Ojanen. Petr Jakobsen ve svém článku *Small states, big influence: The overlooked Nordic influence on the civilian ESDP* zkoumá zapojení severských států do bezpečnostní politiky EU, přičemž poukazuje na fakt, že jejich role ve formování této politiky byla značná a odborníky dlouho přehlížená. Článek je velmi propracovaným výzkumem, stojícím na relevantních empirických datech, a jeho přínos pro tuto práci byl veliký. Stejně tak byla faktograficky značně obohacující práce *Post-neutrals or Pre-allied? Finnish and Swedish policies on the EU and NATO as security organizations* od Forsberga a Vaahtoranta, jež se zabývá zejména komparací finské a švédské zahraniční politiky, v rámci níž detailně popisuje důvody připojení Finska k EU a zdůrazňuje roli geopolitiky, kterou považuje za hlavního hybatele zahraničně-politických akcí Finska. Na druhou stranu autoři nedostatečně vysvětlují, proč byla podle nich finská neutralita neúspěšnou politikou, což celkovou hodnotu článku snižuje. Kromě výše zmíněných titulů bylo využito taktéž publikace Maxe Jakobsona *Finnish neutrality: a study of Finnish foreign policy since the Second World War*, představující ucelenou analýzu finské zahraniční politiky po druhé světové válce, která navíc obsahuje i kapitolu mapující vývoj finského státu od roku 1917 po rok 1939.

Literatury věnující se druhé zkoumané zemi, Rakousku, je velké množství. Značná část z ní je sice pouze v němčině, přesto bylo možné najít i velmi hodnotné články v jazyce anglickém. K takovým patřil například článek Wolframa Kaisera *Austria in the European Union*, pojednávající o vztahu Rakouska k EU před jeho přistoupením k EU a o samotném procesu přístupu v souvislosti s otázkami rakouské neutrality a její budoucnosti po vstupu Rakouska do EU. Základní přehled o této problematice lze taktéž získat v článku *Towards a Common European policy on security and defence: an austrian view of challenges for the „post-neutrals“* autora Gustava Gustenau, jenž poukazuje na proměnu rakouské neutrality v souvislosti s Amsterodamskou smlouvou a představuje konkrétní opatření, které by Rakousko mělo

přijmout za účelem zachování neutrálního statusu. Významným pro analýzu vývoje neutrality Rakouska byl také text *Austria's Engagement in Chad as Element of Its Neutrality Policy* Geralda Brettnera-Messlera, zabývající se hlavními milníky rakouské zahraniční politiky po druhé světové válce s akcentem na období po studené válce, včetně historických důvodů vyhlášení doktríny neutrality a jejích proměn v čase.

Irská neutralita je odborníky zejména v anglosaském akademickém prostředí diskutována poměrně často, jedná se především o zkoumání historických kořenů irské neutrality ve spojení s irsko-britskými vztahy v průběhu času. Již menší prostor je věnován irské neutralitě spojené s otázkami členství v mezinárodních organizacích – z těchto se kapitola opírala hlavně o článek britského politologa a odborníka na otázky irské neutrality Trevora Salmona *Ireland: A neutral in a community?*, zkoumající na jedné straně vztah Irska ke Společnosti národů, NATO a EU a na druhé straně pak přistoupení Irska k EU a jeho reakce na pokusy o vytvoření bezpečnostní a obranné politiky. V kapitole je také několikrát citována práce Roryho Finnegan *Irish neutrality?*, která poskytuje základní přehled všech chronologicky jdoucích událostí od vzniku nezávislého Irska přes přijetí doktríny neutrality a vstupu do EU, až po politiku Irska na začátku nového tisíciletí. Práci však i přes její bohatý přehled chybí detailnější rozpracování konkrétních událostí, které bylo tedy čerpáno z jiných zdrojů, například z článku Garreta FitzGerala *The origins, development and present status of Irish Neutrality* či Seamuse Murphyyho *The new Europe and Irish neutrality*.

Většina výše zmíněných článků pocházela z databází *Jstor* či *Ebsco*, taktéž však bylo možné najít kvalitní publikace v databázi *Sagepub*. V tomto ohledu bylo pro potřeby práce vycházeno zejména z periodik *Journal of Common Market Studies*, *European Foreign Affairs Review*, *International Security*, *Irish studies in International Affairs*, *European Integration Online Papers* a *The American Journal of International Law*. Nicméně vzhledem k tomu, že řada odborných článků nebyla dostupná v internetových databázích, byly mnohé články získávány přímo od autorů formou emailové korespondence.

Kromě odborné literatury byly data a informace čerpány z internetových zdrojů a databází. Konkrétní legislativní akty a základní smlouvy byly čerpány z *Úředního Věstníku EU (Eur-lex)* či z webových stránek *Evropské komise*, *Evropského Parlamentu* a *Rady EU*. S ohledem na konkrétní opatření a akce SZBP/SBOP bylo čerpáno z webových stránek *European Union External Action*, kde je možné najít celou řadu

informací z různých odvětví SZBP/SBOP, ať už se jedná o politiku humanitární pomoci či obrannou politiku, nebo informace o misích a operacích EU (ty pak byly detailněji obsaženy na webových stránkách jednotlivých misí). Taktéž na stránkách evropských agentur a institutů, jako jsou například *European Defence Agency*, *European Union Institute for Security Studies*, a zejména pak *Stockholm International Peace Research Institute*, bylo možné dohledat data týkající se zapojení jednotlivých států do SZBP/SBOP, a to jak z pohledu rozhodnutí o participaci na konkrétních akcích, tak z pohledu výdajů na obrannou politiku.

V tomto ohledu bylo ve velké míře čerpáno také přímo z proslovů ministrů a záznamů parlamentních debat, jež jsou obsaženy na webových stránkách vlády, ministerstev zahraničních věcí, ministerstev obrany či armádních složek. Jedná se o webové stránky *Óglaigh na hÉireann (Defence Forces Ireland)*, *House of Oireachtas*, *Das Aussenministerium (The Austrian Foreign Ministry)*, *Österreichs Bundesheer (Austrian Armed Forces)*, *Ministry for Foreign Affairs of Finland* a *Puolustusvoimat (The Finnish Defence Forces)* atd. Zatímco webové stránky Finska a Irska obsahují velké množství veřejně přístupných a snadno dohledatelných dat, data na webových stránkách vlády a ministerstev Rakouska jsou poměrně špatně dosažitelná a často nepřehledná. Mnohá potřebná data byla nalezena v publikacích a analýzách finského výzkumného institutu *The Finnish Institute of International Affairs* či think tanku *European Policy Centre* a *RAND*. Zejména aktuální informace byly pak získávány prostřednictvím tisku *The Economist*, *European Voice* či *BBCnews*. V neposlední řadě byly informace týkající se irské vojenské neutrality získávány komunikací s *Irským velvyslanectvím při ČR*.

1 Teoretický koncept práce

1.1 Definice neutrality a její mezinárodně politické vymezení

Neutralita jako pojem je mezi odborníky vnímána různými způsoby, a proto tedy neexistuje jednotná definice, na které by bylo dosaženo shody. Než přistoupíme k náhledu na jednotlivé definice a legální ukotvení konceptu neutrality, podívejme se nejprve na lingvistický význam tohoto pojmu.

Slovo neutralita je odvozeno ze slova neutrální a to z etymologického hlediska pochází z latinského slova neuter (složeného z předpony ne- a zájmena uter), jež znamená „žádný z obou“ (Rejzek 2001: 410). Existují však i jiné pohledy na původ a význam tohoto slova, které se přiklánějí k pojmu „neuter“ jako významově „nikomu nepatřící“ (Adamová, Křížkovský, Šouša, Šoušová 2001: 141) či přímo k významu slova neutrální jako „nestranný, nezaujatý, neangažovaný na jedné straně, aktivně se nepodílející na žádné ze stran uvnitř sporu“ (Black, Nolan, Nolan-Haley 1993: 958). Mezinárodně právní význam slova neutralita znamená „postavení státu, který se neúčastní války mezi jinými státy“, politický význam je pak možné definovat jako „postavení státu, který se nepřipojil k žádnému z vojensko-politických uskupení“ (Kraus 2009: 554).

Mezinárodně politické vymezení neutrality vychází z všeobecně uznávaného znaku neutrality jako neúčasti na válce. V kontextu mezinárodněprávního hlediska spadá neutralita pod institut mezinárodního práva vojenského (*ius belli*), konkrétně do mezinárodněprávních norem upravujících práva a povinnosti států v případě ozbrojených konfliktů (*ius in bello*) (Rosputinský 2010: 18, Šturma 1998: 15). Jak již bylo zmíněno výše a jak komentuje také řada odborníků ze severských států, není možné najít definici neutrality, která by byla vhodná pro všechny státy. Bývalý finský prezident Urho Kekkonen v tomto smyslu prohlásil, že může být tolik neutralit, kolik je neutrálních států v Evropě (Rosputinský 2010: 34).

Nyní si představme přehled definic neutrality několika předních odborníků, zabývajících se touto problematikou.

Prvním z autorů je Goetschel (1999: 119), jenž se domnívá, že „být neutrální ve zkratce znamená neúčastnit se ozbrojeného konfliktu třetích stran. Neutralita znamená právo států absentovat v ozbrojeném konfliktu, kdykoli je to výhodné pro zájmy státu.“

Taktéž poukazuje na fakt, že podoba neutrality se v průběhu doby měnila. Neutralita měla státu garantovat nezávislost navenek a přispívat k politické kohezi uvnitř státu; aby byla však neutralita respektována, musely neutrální státy něco nabídnout třetím stranám – tímto vznikl systém balancování (realistická stránka neutrality). S pozdějším vývojem mezinárodního prostředí se pak neutrální státy vzdaly své vlastní vojenské moci a závazku regulovat použití síly v mezinárodních vztazích (idealistická stránka neutrality). Podle autora se realistická stránka neutrality v současné době zcela vytrácí, zatímco idealistická zůstává. Kromě toho navíc poukazuje na rozdíl mezi tím „být neutrální a nezúčastněný (non-align)“¹. Druhý pojem podle něj znamená, že státy deklarují pouze svou vojenskou neutralitu spíše než všeobecnou (Goetschel 1999: 119-120).

Cox a Mac Ginty (1996: 124) argumentují, že „neutralita jako politika může být buď aktivní, nebo pasivní, *ad hoc*, nebo *de jure*. Daří se ji proměňovat ze spíše jednodimenzionálního konceptu s krátkým životem a výhradním zájmem o bezpečnostní politiku v trvalý status s proaktivní orientací a všeobjímající působností. Taktéž však zdůrazňují, že od neutrálních států se neočekává bezbrannost, ale naopak to, že si uchovají takové množství obranných prostředků, aby byly schopny svou neutralitu ochránit. Petersen (2003: 6) dodává, že neutralita je založená na koncepci nezávislosti zahraniční politiky a suverenity státního území; neutrální státy podle něj vykonávají politiku od vyhýbání se válkám ve specifických případech k vyhýbání se válkám ve všech situacích. Rolenc (2008: 12-13) v tomto smyslu uvádí, že v širším slova smyslu neutralita znamená neúčastnit se jakékoli války s dalšími státy.

Cúth definuje neutralitu jako „právní postavení států, které vyhlásily svoji neúčast na konkrétním vojenském konfliktu nebo přijali postavení trvalé neúčasti na válkách.“ (Tomko a kol. 1988: 396). Podobně Seidelmann ztotožňuje neutralitu se stálým nebo dočasným individuálním závazkem státu nepodílet se přímo ani nepřímo na válce jiných států, aby zůstal ušetřený před válečným děním (Rosputinský 2010: 35). Oppenheim pak pod pojmem neutralita rozumí takové „stanovisko nestrannosti zaujaté třetím státem vůči bojujícím mocnostem a jimi uznané, ze kterého vznikají mezi nestranným státem a bojujícími mocnostmi práva a povinnosti“ (Oppenheim 1925: 368-369). Calvocoressi zase vymezuje neutralitu jako „status zvolený státem, který je konfrontovaný s hrozící nebo existující válkou a který je akceptovaný bojujícími státy

¹ S pojmem non-align (v originále) bude v práci pracováno jako s pojmem „nezúčastněný“.

v dané válce. Hlavní charakteristikou neutrality je neúčast; jejím hlavním cílem je zajištění územní celistvosti neutrálního státu, jeho obchodu, životů a živobytí jeho obyvatelstva (Rosputinský 2010: 34-35)).

1.2 Legální ukotvení neutrality

Za první zmínku o neutralitě v oficiálním dokumentu bývá považován Dekret Karla VI z roku 1408, který udává, že tento francouzský král „bude zachovávat neutralitu v boji římských papežů s papeži avignonskými“ – jedná se tedy o neutralitu ve významu „nezasahování do cizích sporů“ (Rosputinský 2010: 15). Všeobecně jsou však za první mezinárodněprávní úpravu konceptu neutrality považovány tzv. Haagské konvence z let 1899 a 1907. V Haagské konvenci z roku 1899 jsou práva a povinnosti neutrálních států obsažena v hlavě II Zákony a zvyky války na pevnině (čl. 14², čl. 54³, čl. 57-59⁴) a v hlavě III Adaptace principů války na moři z Ženevských konvencí (čl. 1 a čl. 3⁵, čl. 6⁶) (Yale Law School 1899).

V následující Haagské konvenci z roku 1907 je neutrálním státům věnována větší pozornost než v předchozím dokumentu, což je zjevné již při pohledu na strukturu této konvence, kdy dvě její hlavy jsou celé věnovány výhradně neutrálním státům – hlava V Úmluva o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob v případě pozemní války a hlava XIII Úmluva o právech a povinnostech neutrálních mocností v případě námořní války. Podle této konvence se neutrální státy:

- a) Nesmí se účastnit války přímo ani nepřímo,
- b) Nesmí válčícím stranám poskytnout své území ani je podporovat vojenskými prostředky, dodávat a prodávat jim zbraně
- c) Musí se bránit proti porušení jejich neutrality jiným aktérem (Goetschel 1999: 118).

² Vztah neutrálního státu k válečným zajatcům.

³ Vztah neutrálního státu k železnicím.

⁴ O péči o zraněné vojáky válčících zemí v neutrálních zemích.

⁵ Vztah neutrálního státu k vojenským nemocničním lodím a k lodím převážející zraněné vojáky.

⁶ O způsobu zacházení s neutrálními obchodními loděmi.

Konkrétněji, „území neutrálních mocností je nedotknutelné“ (hl. V, čl. 1), „válčící strany mají zakázáno pohybovat vojska nebo konvoje či zbraně přes území neutrální mocnosti“, mají tedy respektovat teritoriální integritu neutrálního státu (čl. 2, hl. V), „neutrální stát, na jehož území se objeví vojáci jedné z válčících stran, by měl tyto vojáky internovat, co nejdále je to možné, směrem k dějišti války“ (č. 11, hl. V) (Yale Law School 1899).

Haagské konvence nebyly nikdy formálně revidovány a vzhledem k tomu, že se jedná o legislativu týkající se války⁷, vztahují se tato pravidla pouze na neutralitu dočasnou, neutralitu za války, nikoli na permanentní neutralitu, která je zachována i v době míru. Povinnosti a práva neutrálních mocností v době míru však nejsou upraveny žádnou mezinárodněprávní normou, proto jsou tyto založeny na mezinárodním právu zvykovém a v souvislosti s tímto se často odkazuje na Švýcarsko a jeho koncepci neutrality jako vzor trvale neutrálního státu (Verosta 1967: 67). Jednotlivé aspekty švýcarské neutrality budou představeny níže.

1.3 Typy neutrality

Tak jako neexistuje jednotná definice neutrality, není, až na rozlišení trvalé a obyčejné neutrality, ani diferenciací neutrality na různé typy neutrality jednotná. Přehled nejčastějších rozlišení jsou uvedeny níže.

1.3.1 Obyčejná neboli dočasná neutralita⁸

Dočasná neutralita vzniká v souladu s normami mezinárodního práva ozbrojených konfliktů a její základní charakteristikou je neúčast státu na konkrétním ozbrojeném konfliktu (Rosputinský 2010: 39). Při započetí konkrétního konfliktu stát vyhlásí oficiální prohlášení o neutralitě, dokazující, že se na daném konfliktu nebude podílet (Rosputinský 2010: 40). Trvání dočasné neutrality závisí na průběhu konkrétního konfliktu a končí zánikem válečného stavu mezi bojujícími stranami nebo vstupem neutrálního státu do války (Šturma 1998: 15). Dočasná neboli přechodná neutralita podle Subedi znamená takovou politiku, kdy stát, který není ve válce, zůstává stát stranou při válce mezi válčícími stranami (Subedi 1993: 242).

⁷ Patří k tzv. The Law of War.

⁸ V literatuře je taktéž možno narazit na pojmy jednoduchá neutralita, dočasná ad hoc neutralita (Ojanen, Herolf, Lindahl 2000, s. 12).

1.3.2 Trvalá neutralita

Institut trvalé neutrality se na rozdíl od dočasné neutrality řadí pod mezinárodní právo mírové. Zatímco dočasná neutralita se vyznačovala neúčastí státu na konkrétním vojenském konfliktu, trvalá neutralita znamená neúčastnit se žádného budoucího konfliktu, a tím pádem má trvale neutrální stát povinnosti nejen během konfliktu, ale také v době míru (Šturma 1998: 14). Zejména se jedná o povinnosti nezavázat se k žádnému závazku, který by v budoucnu mohl vést k zatažení do jakéhokoli mezinárodního vojenského konfliktu, povinnost nepřipustit na svém území přítomnost cizích vojenských jednotek, povinnost nevstupovat do mezinárodních vojenských či obranných organizací (Rosputinský 2010: 44). Šturma (1998: 15) hovoří taxativně o těchto třech povinnostech:

- 1) povinnost dodržovat pravidla neutrality v době války mezi jinými státy,
- 2) povinnost bránit svou nezávislost,
- 3) zákaz brát na sebe v době míru takové závazky, jež by ho mohly zavést do války.

Zmíněné povinnosti přebírá stát, jenž deklaroval trvalou neutralitu, vůči všem státům; naopak pouze státy, které status neutrality daného státu uznaly, jsou povinny ji respektovat případně garantovat (Šturma 1998: 14). Status trvalé neutrality může stát získat na základě vícestranné mezinárodní smlouvy, jež byla uzavřena v úplné formě (Rosputinský 2010: 45). V případě, že stát chovající se jako neutrální a deklarující neutralitu v politické rovině nemá právní závazek neutralitu dodržovat, nebo že ze strany jiných států nedojde k uznání jednostranně vyhlášené neutrality stanovené vnitrostátním právním předpisem, není možné mluvit o trvalé neutralitě a jejich mezinárodněprávních účincích, ale pouze o neutralitě de facto nebo o neutrální politice (Rosputinský 2010: 46).

Podle Subedi (1993: 242) je „koncept permanentní neutrality institucí mezinárodního práva, ale, z pohledu práva, stát sledující politiku neutrality dle vlastní vůle zůstává svobodný v tom smyslu, že může kdykoli změnit tuto politiku za podmínek, že tuto skutečnost oznámí ostatním státům a že zároveň nebudou porušeny žádné závazky vyplývající z jiných smluv.“ Zatímco dočasná neutralita je aplikovatelná pouze v době války a ozbrojeného konfliktu, permanentní neutralita znamená, že i v dobách míru neutrální státy musí dodržovat svou neutrální pozici. Permanentně

neutrální státy se musí vyhnout smlouvám uzavřeným v době míru, které by udělaly jejich neutralitu v době války neaplikovatelnou (Gémes Ragossnik 2008: 239).

Historicky prvním trvale neutrálním státem se stalo Švýcarsko, jehož neutrální status byl formálně uznán a garantován již v roce 1815. Ovšem Švýcarská neutralita prošla v průběhu času značným vývojem, v jehož rámci se střídaly období striktní plné neutrality s obdobími diferenciované (kvalifikované neutrality)⁹ (Šturma 1998: 16-18). V roce 1954 nicméně Ministerstvo zahraničních věcí Švýcarska vydalo oficiální doktrínu s principy neutrality obsahující:

- 1) princip „ozbrojené neutrality“,
- 2) princip „politiky neutrality“ v době míru,
- 3) princip neúčasti v politických organizacích,
- 4) zákaz účasti v celních a hospodářských uniích, jež by vedla k jednostranné závislosti.

Tyto principy se nikdy nestaly právně závazné, jelikož nebyly parlamentem a ani spolkovou radou¹⁰ nikdy schváleny. Přesto byla tato politika ve vysoké míře dodržována a často bývá považována za tradiční koncepci švýcarské neutrality, která bývá vzorem pro trvale neutrální státy (Šturma 1998: 18-19).

1.3.3 Neutralita de facto

Tento typ neutrality se vyznačuje na jedné straně prostým jednostranným vyhlášením neutrality po vypuknutí ozbrojeného konfliktu, na druhé straně však svou trvalostí v uplatňování. Tento typ neutrality nemá dostatečné mezinárodní zakotvení (Šturma 1998: 15).

1.4 Přehled základních teorií mezinárodních vztahů a jejich pohledu na neutralitu

1.4.1 Realistická tradice

Realismus jako teoretický přístup k problematice mezinárodních vztahů nepředstavuje jednu konkrétní teorii, ale spíše je možné tento proud nazvat jako soubor různých trendů a přístupů, jež jsou spojeny podobným pohledem na konkrétní problém. (Müller 2005: 24) Spadá pod něj jak historický realismus a klasický realismus, tak

⁹ Jako příklad diferenciované neutrality je možné uvést Švýcarsko v období 1920 až 1938, kdy se podílelo na ekonomických sankcích SN proti Itálii a její agresi v Habeši (Šturma 1998:18).

¹⁰ Název pro vládu ve Švýcarsku.

neorealismus (Müller 2005: 26). Realistické paradigma je založeno na předpokladu, že mezinárodní systém je anarchický¹¹, každodenní život je tedy neustálým bojem o moc (Waltz 1979: 111-113). Státy řídí svým vlastním sobeckým sebestředným zájmem, přičemž hlavním prostředkem jednání mezi státy je válka vedená pomocí vojenské síly (Snyder 2008: 5-6). Právě proto, že v anarchickém mezinárodním systému neexistuje žádná vnější autorita, žádný stát si nemůže být jistý, že dnešní přítel se nestane zítřejším nepřítelem (Waltz 2000: 10). Hlavními aktéry mezinárodních vztahů jsou, jak již bylo zmíněno, státy, přičemž základním zájmem států je jejich vlastní přežití. Státy jsou racionální aktéři, kteří se musejí vždy spoléhat jen sami na sebe, jelikož je zde neustálé riziko úderu od kteréhokoli jiného hráče (Mearsheimer 2008: 61-63).

Politika je pohledem realistů založena na racionalitě a sebestředné sobeckosti, vycházející z přirozenosti lidské podstaty, a morálka jde při tom stranou (Morgenthau 2008: 57). Morgenthau poukazuje na skutečnost, „že aktéři mají na výběr mezi politikou mocenskou a politikou balancování¹², avšak pouze hloupý by si vybral politiku mocenskou“ (Morgenthau 2008: 57). Stabilitu ve společnosti a suverenitu států lze zachovat právě dodržováním systému balancování, jelikož nevyváženost je potenciální hrozbou pro stát (Waltz 2000: 27-28). Realisté se na spolupráci v mezinárodním prostředí dívají velmi skepticky, jelikož pokud již vznikne aliance mezi státy, jedná se pouze o krátkodobé „sňatky z rozumu“, na které se není možné spolehnout, a je třeba být na pozoru, protože „dnešní přítel se zítra může stát nepřítelem“ (Mearsheimer 2008: 63). Realistické paradigma bylo dominantní teorií zejména mezi dvěma světovými válkami a následně po celou dobu studené války, s jejím koncem však tato teorie postupně ztrácela relevanci.

Realisté chápou neutralitu jako „racionální kalkulaci zájmů malých států ve státocentrickém, nepřátelském mezinárodním prostředí, jež se řídí zásadou spoléhání se pouze na sebe¹³“ (Jesse 2006: 7). Neutrální státy podle nich racionálně usuzují, že nezapojením se do války lépe dosáhnou národního zájmu přežití než zapojením se do války k jedné z válčících stran (Morris, White 2011: 105).

¹¹ Anarchii je podle neorealistů možné definovat jako „neexistenci autority, která by zabránila státům použít násilí proti ostatním, či zabránila hrozbě zničit je či zotročit“ (Grieco 1988: 496-497).

¹² Balance of power, více o tomto termínu například viz Waltz 1959: 198-202 či Morgenthau 2008: 131-137.

¹³ Self-help environment.

Bezpečnostní strategie neutrality není vždy v souladu s teorií realismu (například důraz na vojenské struktury, zbrojení a válku této strategii neodpovídá), avšak realisté si dovedli přizpůsobit koncepci neutrality svým teoriím zdůrazňováním faktu, že neutrální státy sledují své vlastní zájmy a řídí se principem „self-help“ (Aguis 2006: 36-37). Neutralita proto znamenala dlouhou dobu pro realisty velmi významnou bezpečnostní koncepcí, zejména s ohledem na výše zmíněný důraz realistů na systém „balance of power“ a „self-help“ princip. Neutrální stát de facto představoval „balancéra“ moci, vyvažoval moc na obě strany a zároveň v případě konfliktu byl často arbitrem. Tato situace se však s koncem studené války změnila, jelikož koncept neutrality vyžaduje „balance of power“ v bipolárním či multipolárním mezinárodním prostředí (Gémes Ragossnik 2008: 240). Podle realistů se ale s koncem studené války proměnilo mezinárodní prostředí v unipolární, a neutralita jako bezpečnostní strategie pro malé státy tedy již nemá význam, jelikož v tomto mezinárodním řádu neexistují struktury, které by strategii neutrality vyžadovaly (Gémes Ragossnik 2008: 240). Pro realistickou tradici je tedy neutralita v dnešní době již překonaným konceptem.

1.4.2 Liberalismus/idealismus/institucionalismus

Podobně jako tomu bylo u realistického paradigmatu, také liberalismus jako politická doktrína je koncept značně široký a vnitřně diverzifikovaný na mnoho proudů – od klasického liberalismu přes neoliberalismus k teoriím interdependence a institucionalismu atd. Hlavní jednotící myšlenkou liberálně-idealistické tradice je důraz na spolupráci a mír v mezinárodních vztazích a zpochybnění role státu jako výhradního aktéra mezinárodních vztahů (Drulák 2010: 72-73). Důležitými aktéry v mezinárodním prostředí jsou mezinárodní instituce a organizace, ve kterých se státy sdružují (Walt 1998: 29).

Liberálové věří, že mezinárodní politika může být vedena etickými a legálními standardy a vojenské prostředky jsou v pozadí, přičemž hlavním cílem je dosažení a udržení míru (Snyder 2004: 56-57). Tohoto cíle je možné dosáhnout za pomoci mezinárodní spolupráce, integrace a ekonomické spolupráce vedoucí k interdependenci, jež multiplikuje kontakty mezi státy, a tím upevňuje mír (Waltz 2000: 18-19). Robert Koehane (1988: 393), představitel neoliberálního institucionalismu, tvrdí, že „bez institucí by zde bylo málo spolupráce a bez spolupráce bychom byli ztraceni.“. Navíc argumentuje, že „vyvarování se budoucím konfliktům v Evropě po konci Studené války závisí na tom, zda bude pokračovat institucionální spolupráce“ (Mearsheimer 1994-95: 6).

Představitelé liberálního proudu dokazují relevanci svého tvrzení poukazem na fakt, že po konci studené války nedošlo k rozpadu NATO ani k oslabení role Evropských společenství, ale naopak obě tyto instituce budou podle nich získávat stále silnější pozici (Koehane, Martin 1995: 40).

S ohledem na neutralitu se liberálové domnívají, že mezinárodní normy vedou státy k dosažení a udržování neutrality, což zůstává relevantní i v dnešní době po konci studené války (Jesse 2006: 7). Historicky neutrální státy však může lákat k překonání vlastního statutu neutrality možný ekonomický přínos, přicházející s integrací v regionální organizace, jako je Evropská unie. Díky změně mezinárodního řádu a prostředí po konci Studené války se otevřel prostor pro diskuzi, která nemusí mít nutně pouze vojensko-obranný podtext a řešit otázky typu hospodářského vzrůstu či mezinárodní spolupráce (Morris, White 2011: 105). Vzhledem k tomu, že odborníci z liberálního proudu zdůrazňují dodržování mezinárodních norem a mezinárodní spolupráci, měla by být bezpečnostní strategie neutrality v souladu s touto tradicí, v souladu s procesem mezinárodní integrace a interdependence. Nicméně hlubší integrace je v kontrastu s touhou neutrálních států zůstat vně vojenských a obranných aliancí. Liberalismus sám o sobě není schopen vysvětlit, proč státy lpí na své politice neutrality, přestože tím odmítají nabídky mezinárodní spolupráce (Morris, White 2011: 105).

Pod liberální větev teorií spadá taktéž škola interdependence¹⁴, která tvrdí, že „v dnešní době existuje v mezinárodním systému blízka politická a ekonomická integrace, interdependence mezi jednotlivými státy, jež dělá války mezi jednotlivými aktéry nepravděpodobnými a generuje tedy bezpečnost“ (Gémes Ragossnik 2008: 240). Čím vyšší je přitom stupeň spolupráce, tím vyšší je bezpečnost. Koncept neutrality jako bezpečnostní strategie tedy nejenže ztrácí opodstatnění a legitimitu, ale navíc může působit jako překážka v hlubší spolupráci. Odborníci z této školy se domnívají, že nejlepší bezpečnostní strategií pro malé státy v dnešní době je jejich integrace do regionální organizace typu EU a že by neutralita jako bezpečnostní koncepce by měla být překonána (Gémes Ragossnik 2008: 240).

¹⁴ Interdependence je vzájemná závislost.

1.4.3 Konstruktivismus

Konstruktivismus je jednou z nejmladších teorií mezinárodních vztahů, která se vyvinula v druhé polovině 20. století, v mezinárodních vztazích se pak objevuje zejména s koncem studené války, jakožto aktu, který tradiční materialistické teorie mezinárodních vztahů, realismus a liberalismus, nebyly schopny vysvětlit (Wendt 1999: 1-40). Zatímco realistický a liberální proud se zabývají materiálními faktory, jako jsou vojenská síla, obchod atp., konstruktivismus je založen na idejích, na teoretických argumentech (Finnemore, Sicking 2001: 392). Představitelé konstruktivismu se ale nevymezují přímo vůči fenoménům, jež tradiční realisté a liberálové zkoumají, ale právě naopak vůči tomu, co opomíjejí, čímž je podle konstruktivistů sociální aspekt mezinárodních vztahů (Checkel 1998: 324).

Aktéři mezinárodních vztahů podle konstruktivistů vnímají ostatní aktéry a chovají se k nim podle ustálených vzorců a norem chování (Hopf 1998: 173). V tomto ohledu je chování států podmíněno kolektivními normami, sociálními identitami a historickou zkušeností (Walt 1998: 32). Důležitým konceptem v kontextu státu je suverenita, jež je „vzájemným uznáním výhradního práva na vykonávání politické moci na svém území“ (Wendt 1992: 412). Realita mezinárodních vztahů je pak sociální konstrukcí. Zatímco realisté považují samotnou strukturu mezinárodního prostředí za anarchickou, podle konstruktivistů je mezinárodní prostředí utvářeno interakcí mezi aktéry, a nemusí být tedy nutně anarchické; „anarchie je taková, jakou ji státy vytvoří“ (Wendt 1992: 393-395). Kromě výše zmíněného studia mezinárodního systému a chování států kladou konstruktivisté také často důraz na studium transnacionálních aktérů (Snyder 2004: 56-57).

Konstruktivisté zkoumají neutrální státy z politického a ideologického pohledu spíše než z pohledu legálního. Goetschel (1999: 27-29) v tomto ohledu zdůrazňuje možnost volby neutrální zahraniční politiky a hodnotnou roli, jakou mohou neutrální státy hrát v mezinárodních organizacích, jako je například EU. Prioritní jsou pro ně identita a zájmy neutrálního státu, jež působí na utváření mezinárodního řádu (Devine 2006: 125). Konstruktivisté taktéž poukazují na fakt, že bezpečnostní identita států hraje hlavní roli při rozhodování se o případném zřeknutí se autonomie, která neutralitě zajišťuje výhody získané z členství v mezinárodní organizaci (Goetschel 1999: 27-29). Při vnímání neutrality kladou tedy konstruktivisté hlavní důraz na historii a identitu

daného státu a podtrhují fakt, že tyto specifika následně determinují politiku státu v konkrétních situacích a případech (Moris, White 2011: 106).

1.5 Teorie evropské integrace a jejich pohled na prohlubování integrace v bezpečnostně-obranném směru

1.5.1 Neofunkcionalismus

Neofunkcionalismus byl poprvé představen Ernstem Haasem na konci padesátých let v návaznosti na dřívější teorii funkcionalismu. David Mitrany, jenž teorii funkcionalismu představil, tvrdil, že uspořádání Evropy by mělo být založeno na funkčním, nikoli teritoriálním principu. Státy podle něj nejsou schopny efektivně uspokojovat potřeby občanů, proto je potřeba překonat státy a uvažovat v širším ohledu o funkcionální integraci (Kratochvíl 2008: 78).

Jádrem teorie neofunkcionalismu je princip spill-over¹⁵, což znamená postupný a plynulý proces rozšiřování spolupráce od jednoho sektoru k dalšímu¹⁶ (Forsberg 2010: 8). Podle tohoto principu státy spolupracují, aby dosáhly určitých cílů, ale někdy tyto konkrétní cíle není možné naplnit, jelikož jsou zde určité překážky v jiném sektoru. Státy tedy spolupracují i v tomto sektoru, aby se daných překážek zbavily (Strøby-Jensen 2010: 72-73). Na základě efektu přelévání by z ekonomické spolupráce měla postupně vykristalizovat i SZBP, jelikož zvýšený stupeň spolupráce v ekonomických a měnových záležitostech přímo ovlivňuje vznik SZBP (Bonno 2002: 9). Hlavní roli v řízení procesu integrace by měly mít zájmové skupiny a politické strany, jež uvidí regionální spolupráce jako způsob k dosažení vlastních cílů (Strøby-Jensen 2010: 72-73).

Na základě kritiky intergovernmentalistů, kteří poukazovali na neplatnost neofunkcionalismu, a vzhledem k tomu, že zahraniční a bezpečnostní dimenze dlouhou dobu v evropské integraci absentovaly, však Ernst Haas posléze upravuje své tvrzení argumentací, že koncept spill-overu nemusí mít ve všech sektorech stejný efekt (Ojanen 2006: 60). Příchodem Maastrichtské smlouvy, jejímž druhým pilířem byla právě SZBP, jsou teoretikové jak neofunkcionalismu, tak intergovernmentalismu překvapeni a reformulují svá dřívější stanoviska. Neofunkcionalisté se opět navrací ke konceptu spill-overu, jehož platnost dokazují právě na vzniku SZBP (Ojanen 2006: 60-63).

¹⁵ Více o „přelévání“ viz Moravcsik 1993: 474-476.

¹⁶ Jedná se o automatický proces, který je mimo kontrolu politických lídrů, Strøby-Jensen 2010.

Navíc předpokládají, že na stejném základě „přelévání“ se bude rozvíjet i obranná dimenze SZBP, která vznikne jako další sektor společné politiky integrace (Forsberg 2010: 11-15).

1.5.2 Intergovernmentalismus

Teorie intergovernmentalismu, inspirovaná teorií realismu mezinárodních vztahů vzhledem ke svému státocentrickému zaměření, byla představena Stanley Hoffmanem v šedesátých letech jako reakce na neofunkcionalismus (Helwig, Stroß 2001: 5). Intergovernmentalismus se posléze rozšiřuje a dělí do různých větví podle typu přístupu domácí politiky (domestic politics approach) nebo liberálního intergovernmentalismu. Intergovernmentalismus jako paradigma klade důraz na národní zájmy a poukazuje na neochotu států najít kompromis v klíčových národních zájmech (Gordon 1997-1998: 78). Integrace je podle nich hrou s nulovým součtem a „vítěz tedy bere vše“, státy prosazují své zájmy na úkor ostatních, chovají se racionálně a jejich hlavním zájmem je přežití (Cini 2010: 87-89). Stanley Hoffmann rozlišoval politiku na vysokou (politická sféra, která sahá na národní identitu a suverenitu, např. bezpečnostní a obranná dimenze atd.) a nízkou (technokratická sféra, např. ekonomická spolupráce), přičemž tvrdil, že v oblastech vysoké politiky se integrace neuskuteční (Cini 2010: 91-92). Intergovernmentalisté tvrdí, že SZBP (vysoká politika) je přímo ovlivňována národní suverenitou a že státy nejsou ochotny přenášet své kompetence v sektorech vysoké politiky na nadnárodní úroveň (Helwig, Stroß 2001: 5).

Na Hoffmanna posléze navazuje Andrew Moravcsik, významný představitel liberálního intergovernmentalismu, který tvrdí, že: „SZBP je produkt vyjednávání mezi státy, které je řízeno domácí politikou. Ačkoli instituce EU ovlivňují tento proces, je nutné se dívat na formulaci národních preferencí v kontextu domácí politiky členských států. Na této úrovni pak leží dynamika rozhodování a vývoje SZBP.“ (Bonno 2002: 9). Jak již bylo zmíněno výše, taktéž teoretikové intergovernmentálního přístupu k evropské integraci byli překvapeni a snažili se najít vysvětlení tohoto jevu. Podle nich si státy uvědomily, že mohou mít materiální zisk ze sdílení svých sil, sdílení plánů a ze spolupráce ve vojenském průmyslu (Ojanen 2006: 61-62). Intergovernmentalisté nikdy nepředpokládali, že by evropská integrace vstoupila do dimenze bezpečnosti a obrany (Jakobsen 2009: 83).

1.6 Definice chování neutrálních zemí

Jak bylo možné vidět výše, odborníci se neshodují ani na jednotné definici neutrálního státu, ani na tom, jak by se takový stát měl v mezinárodním prostředí chovat. Na druhou stranu bylo možné vidět, že existují principy, na kterých se odborníci shodují. Aby bylo možné precizně analyzovat chování neutrálních států Finska, Irska a Rakouska v rámci Evropské unie a jejich zahraničně-bezpečnostní politiky, je potřeba vytyčit si definici toho, jak by se měl neutrální stát chovat. Za účelem co největší přesnosti definičních rysů byly odvozeny na základě třech zdrojů. Promítají se zde jednak znaky neutrálních států tak, jak jsou nazírany z doktrinálního výkladu, tedy takové, na kterých se odborníci všeobecně shodují, jednak principy, ze kterých vychází neutrální Švýcarsko jako vzor neutrálních států. Kromě toho se zde odráží také názory na legální ukotvení neutrality v pramenech mezinárodního práva. Tedy, neutrální stát, je takový, jež se řídí těmito principy:

1) Princip neúčasti na jakémkoli budoucím vojenském konfliktu třetích stran

- Nesmí se účastnit války přímo,
- Nepřímo, nesmí válčícím stranám poskytnout své území ani je podporovat vojenskými prostředky, dodávat a prodávat jim zbraně,

2) Princip ozbrojené neutrality

- Musí se bránit proti porušení své neutrality jiným aktérem, vlastní tedy vojenské prostředky přiměřené schopnosti ubránit se,

3) Princip politiky neutrality v době míru

- musí být politicky neutrální i v době míru,
- musí se vyhnout smlouvám uzavřeným v době míru, které by udělaly jejich neutralitu v době války neaplikovatelnou (nesmí se účastnit smluv kolektivní obrany),

4) Princip nezávislosti zahraniční politiky

- neúčast v politických organizacích, vojenských aliancích,
- neúčast v celních a hospodářských uniích, jež by vedla k ohrožení nezávislosti zahraniční politiky.

2 Deklarace neutrality ve Finsku, Irsku a Rakousku a jejich přistoupení k EU

2.1 Finsko

2.1.1 *Finská politika neutrality před vstupem do EU*

Finská zahraniční politika se začala utvářet na konci první světové války od deklaráce nezávislosti Finska 6. prosince 1917, po stoletích života pod nadvládou Švédska a Ruska (Jakobson 1969: 3). Prvním krokem k finské neutralitě byla smlouva o nenapadání¹⁷ z roku 1932. Finsko se mezi světovými válkami snažilo, aby nebylo zataženo do konfliktu mezi velkými mocnostmi. Proto v prosinci 1935 finský parlament jednomyslně schválil vládní rezoluci deklarující Finské přijetí neutrality (Jakobson 1969: 6-7). V roce 1940 pak finský prezident Paasvili, jenž byl jedním z klíčových aktérů při formulování finské neutrality, řekl: „Finové nevyhledávají neutralitu v doslovném smyslu tohoto slova v mezinárodním právu, nýbrž se snaží za všech okolností zůstat vně konfliktů mezi ostatními státy“ (Subedi 1993: 247-248).

Již během druhé světové války byla finská neutralita narušena Sovětským svazem, jenž na Finsko v roce 1939 zaútočil. Následkem sovětského útoku na Finsko došlo k tzv. zimní válce v letech 1939–1940 a na ni navazující pokračující válce v letech 1941–1944. Po uzavření míru se Sovětským svazem se však Finsko dostalo do další tzv. Laponské války, tentokrát s Třetí říší, která nesouhlasila s mírem mezi Finskem a Sovětským svazem (Raunio, Tiilikainen 2003: 11).

Po konci druhé světové války byla Evropa ekonomicky zdevastována, proto ji USA nabídly pomoc ve formě Marshallova plánu. Finsko se však bálo reakce Sovětského svazu na případné přijetí Marshallova plánu, proto jej odmítlo. Namísto něj byla vyjednána Smlouva o přátelství mezi Finskem a Ruskem¹⁸ (Eliasson 2004: 4). Tato smlouva zároveň formálně ustanovila finskou neutralitu; v preambuli této smlouvy je ustanoveno, že „Finsko si přeje zůstat vně konfliktů mezi velmocemi“ (Subedi 1993: 247-248). Neutralita Finska měla zdůrazňovat oddělení od SSSR a omezené aktivity v oblasti vojenských aliancí. Kromě podepsání FCMA se Sovětským svazem Finsko

¹⁷ Non aggression treaty.

¹⁸ Treaty of Friendship, Cooperation and Mutual Assistance (FCMA).

během studené války také vstoupilo do OSN a to v roce 1955, zároveň se stalo členem meziparlamentního tělesa Nordické rady¹⁹ (Raunio, Tiilikainen 2003: 11).

Finská neutralita byla během studené války mnohými nahlížena se skepsí, jelikož výše zmíněná Smlouva o přátelství zahrnovala možnost vojenské spolupráce se Sovětským svazem, a nebyla tedy v souladu s mezinárodními pravidly neutrality (Subedi 1993: 247-248, Eliasson 2004: 4). Ze strany SSSR neutralita Finska dlouhou dobu nebyla plně akceptována, teprve Michail Gorbačov politiku neutrality v roce 1989 akceptoval. Právě z obav o vlastní bezpečnost bylo Finsko dlouhou dobu také pouze přidruženým členem EZVO, jímž se stalo v roce 1961 (Rottenberger 2010: 278). V roce 1973 pak Finsko podepsalo Dohodu o volném obchodu s EHS a teprve roku 1986 se stalo plnohodnotným členem EZVO (Raunio, Tiilikainen 2003: 12). Konec studené války znamenal pro Finsko otevření pomyslných dveří novým vztahům s okolním světem, které v době studené války a pod vlivem sovětského svazu nebyly možné. Smlouva o přátelství byla v roce 1991 zrušena spolu s rozpadem SSSR, a tedy odkazy na vojenskou spolupráci se SSSR a de facto i na finskou neutralitu zmizely. Finská neutralita byla tedy v následujícím období neutralitou *de facto*, nikoli *de iure* (Subedi 1993: 247-248).

Vzhledem k tomu, že neutralita nebyla Finskem vnímána jako integrální součást národní identity, nebyla postupná transformace zahraniční politiky směrem k politice vojenské neangažovanosti s koncem studené války mnohými odborníky brána jako přetrhání tradic, ale spíše jako další přizpůsobení se nastalé situaci (Himmanen 2003: 20). Fakticky se tedy finská zahraniční politika opět přizpůsobila na základě vnějších podnětů (rozpadu SSSR) a změn v mezinárodním systému, tak jako tomu bylo i po druhé světové válce. Politika v nadcházejícím období se začala ubírat směrem přes participaci na projektu Evropského hospodářského projektu k plnému členství v Evropské unii.

2.1.2 Vstup Finska do EU a finská politika neutrality

Jak již bylo zmíněno výše, když došlo k rozpadu SSSR a konci studené války, začala se proměňovat také zahraniční politika Finska, zejména se Finsko začalo orientovat více proevropsky a v listopadu 1992 podalo oficiální přihlášku do Evropské unie (tehdy ještě ES) a v roce 1994 se stalo členem EHS (Rottenberger 2010: 278,

¹⁹ O Nordické Radě, více viz Anderson 1967.

Raunio, Tiilikainen 2003: 12). Na počátku 90. let navíc Finsko postihla ekonomická krize, jež byla nejhorší krizí od roku 1945 a znamenala pokles ekonomiky o 15 %, na možné budoucí členství bylo tedy nahlíženo jako na možnost růstu a stabilizace ekonomiky (Arter 1994: 362). Nebyly to však ekonomické důvody, které byly hlavní motivací pro podání přihlášky do EU, nýbrž bezpečnostní důvody, kdy po rozpadu SSSR opět vyvstaly otázky bezpečnosti. V tomto kontextu byla sice zneplatněna Smlouva o přátelství a spolupráci mezi SSSR a Finskem, na druhou stranu bylo odmítnuto členství v NATO z historických důvodů spojených s politikou neutrality, především však také proto, že byl tento krok považován stále značně provokativní vůči Rusku. Členství v EU bylo proto viděno jako možnost jak posilnit vlastní bezpečnost skrze ekonomickou interdependenci (Eliasson 2004: 6).

Přístupové rozhovory²⁰ byly zahájeny v únoru 1993 a skončily v březnu 1994, přičemž byly vedeny již na základě pravidel ustanovených Maastrichtskou smlouvou, včetně ustanovení týkajících se nově vzniklého druhého a třetího pilíře, tedy společné zahraniční a bezpečnostní politiky a spolupráce ve věcech justice a vnitra (European Commission 1994: 2, Granell 1995: 4). Maastrichtská smlouva dala formální základ SZBP, když ji ustanovila jako tzv. druhý pilíř EU. Smlouva (Eur-lex 1992) také poukazuje na „možné budoucí rozšíření o společnou obrannou politiku“ (čl. J 4, par. 1) a definuje vztah mezi EU a ZEU, přičemž ZEU zůstává stále vně primárního práva EU. V roce 1992 na summitu ZEU byly ustanoveny tzv. Petersberské úkoly, tedy mírové a humanitární operace prováděné pod hlavičkou ZEU (Gustenau 1999: 3-4). Za účelem vedení operací bylo odsouhlaseno, že bude využito kapacit NATO. V tomto ohledu se vzhledem k neutrálnímu statusu Finska jako problematická mohla jevit zejména oblast SZBP, avšak Finsko již během přístupových jednání s ohledem na charakter své zahraniční politiky a její soulad se SZBP a SBOP vydalo v roce 1993 deklaráci, v níž se zavázalo k přijetí ustanovení, týkajících se SZBP, a to bez jakýchkoli podmínek či výjimek. Oficiální národní rétorika Finska s ohledem na SZBP zněla: „že není v rozporu s politikou neutrality země“ (Palosaari 2013: 8).

Po ukončení přístupových jednání bylo přistoupení Finska podmíněno schválením ve všech členských státech EU a zároveň odsouhlasení vstupu v referendu ve Finsku (European Commission 1994: 2). V referendu o vstupu Finska do EU, jež se konalo 16. října 1994, hlasovalo 56,9 % pro vstup a 43,1 % proti vstupu, přičemž

²⁰ Více o přístupových vyjednáváních viz Granell 1995.

volební účast byla 74 % (Arter 1994: 362). Co se týká politické scény ve Finsku, většina politických stran byla oficiálně pro vstup, dělicí linie byla uvnitř těchto stran v pohledu na členství v EU, otázka členství v EU v tomto smyslu vedla k největšímu rozkolu v rámci politických stran od roku 1992 doposud (Moisio 2006: 12).

Po tom, co Finsko přistoupilo k EU, se finský ministerský předseda Paavo Lipponen na sklonku roku 1995 v souvislosti s vlastní politikou neutrality vyslovil, že striktní neutralitu již nadále nelze udržovat a že hlavním cílem Finska v současné době bude udržet stabilní situaci v severní Evropě a Baltickém regionu, přičemž za tímto účelem Finsko zůstane nadále mimo vojenské aliance a bude udržovat nezávislou politiku obrany (Rottenberger 2010: 280).

2.2 Irsko

2.2.1 *Vznik Irské republiky a irská neutralita před vstupem do EU*

Území Irska patřilo historicky k Velké Británii²¹, avšak již od konce 18. století bylo možné sledovat několik neúspěšných pokusů o získání nezávislosti²², a to zejména kvůli ekonomické a kulturní rozličnosti.²³ Později začaly vznikat také nacionalistické skupiny, usilující o samostatnost Irska, jejichž počet se rozrůstal (Pelling 2003: 57-69). Na počátku 20. století byla v Irsku velmi špatná ekonomická situace (velká část Irska byla postižena hladomorem) a spolu s vzrůstajícími nacionalistickými pocity situace vyvrcholila Velikonočním povstáním v roce 1916 a následnou válkou za nezávislost Irska²⁴ (Cronin 2000: 3-4).

Irská občanská válka probíhala mezi roky 1919–1921 a byla ukončena irsko-anglickou smlouvou, jež implikovala vznik Irského svobodného státu (de facto měl status dominia v rámci Commonwealthu) (Cronin 2000: 1). Právě irsko-anglická smlouva vedla k irské občanské válce trvající v letech 1922–1923, kdy se jedna z hlavních irských stran, nacionalistická strana SinnFéin, rozdělila na pro-smluvní většinovou a proti-smluvní menšinovou stranu. Vzhledem k tomu, že však bylo zjevné, že násilí nepovede k vyřešení problémů, kdy proti-smluvní strana souhlasila s odložením zbraní v květnu 1923 (Pelling 2003: 71-72, Zink 2000: 268-269), byla již

²¹ V roce 1800 po jednom z neúspěšných pokusů o osamostatnění Irska, vznikla mezi Velkou Británií a Irskem parlamentní unie „Spojené Království Velké Británie a Irska“.

²² Tzv. Home Rule.

²³ Kulturní rozlišnost je možné ilustrovat například na náboženské víře, zatímco Irsko vyznává katolickou víru, Velká Británie je z velké části protestantská (anglikánská).

²⁴ Více o Anglo-irské válce viz Pellin 2003.

v prosinci 1922 přijata Ústava Irského svobodného státu a v jeho čele stála až do roku 1932 pro-smluvní strana, jež se pojmenovala Cumann na nGaedhal.

Když se v roce 1932 dostává k moci proti-smluvní strana Fianna Fáil, je zjevné, že vzhledem k odmítavému stanovisku této strany k irsko-anglické smlouvě z roku 1921 dojde ke změnám ve statutu Irska. V roce 1937 byla v souvislosti s tímto navržena nová ústava, jež byla odsouhlasena v referendu, a v prosinci téhož roku přestal Irský svobodný stát formálně fungovat, namísto něj vznikla Irská republika. Aby bylo možné ukončit zároveň napětí mezi Irskem a Velkou Británií, došlo v roce 1938 k podpisu nových anglo-irských dohod, kdy Velká Británie souhlasila se stažením vojenských zařízení z Irska za garance, že irské území nebude použito jako základna útoku proti Velké Británii (Zink 2000: 291-292).

Co se týká konceptu neutrality, ten byl vždy silně zakořeněn v moderním irském myšlení, zejména od již zmiňované války o nezávislost v letech 1917–1921, kdy byl poprvé zvažován jako takový zejména ve světle zdůraznění vlastní suverenity (Reymond 1984: 31, McBean 2003: 31). Otázka neutrality pak znovu vyvstala v roce 1926 během diskuze o dalším směřování zahraniční politiky Irska jako samostatného státu. Většina irských zákonodárců se obávala automatického zavlčení do další války, pokud by ve válce byla Velká Británie, jelikož podle irsko-britské smlouvy z roku 1921 bylo Irsko stále značně závislé na Velké Británii, navíc měla velká Británie stále námořní práva na mnohé přístavy Irska. Mnozí také hovořili o neutralitě jako o atributu, „jež dotvoří suverenitu Irské republiky“, neutralita pro ně byla jakousi „psychologickou nezbytností“. V neposlední řadě se o neutralitě mluvilo i ve spojitosti s úplnou nezávislostí na Velké Británii a ekonomické soběstačnosti (Reymond 1984: 32-33).

Až do roku 1938 byla irská neutralita spíše aspirace než skutečná politika, jelikož teprve v tomto roce byla podepsána nová smlouva mezi Irskem a Velkou Británií, v rámci které se Velká Británie vzdává svých námořních a přístavních práv (Reymond 1984: 34). Touto ústavou dochází ke vzniku samostatného Irska, jež následně přijímá Haagské konvence jako součást mezinárodního práva. Na druhou stranu neutralita jako taková není v legislativě Irska ani v ústavě samotné definována, a článek 29 ústavy, jež se týká politiky bezpečnosti a mezinárodního míru, neoperuje výslovně se slovem „neutrální“, jedná se tedy o neutralitu *de facto* nikoli *de iure*. V článku 29 Irské ústavy je uvedeno, že „Irsko stvrzuje svou oddanost ideálům míru a přátelské spolupráce mezi národy, založení na mezinárodní spravedlnosti a morálce a

dodržování principu mírového vyřešení mezinárodních sporů, stejně jako přijímá mezinárodní právo jako zásadu pro jednání s ostatními státy“ (Taoiseach 2013, McBean 2003: 31). Přestože tedy není v ústavě neutralita jako taková zmíněna a není ani zakotvena žádnou mezinárodní smlouvou (jedná se o rozhodnutí Irské vlády být vojensky neutrální), je Iry vnímána jako neodmyslitelná, stálá a z historie vycházející (Egan 2010: 16, McBean 2003: 31). V tomto případě je tedy možné vidět rozdíl od neutrality Finska, jež není Finy vnímána jako součást národní identity. Na druhou stranu jak Irsko, tak Finsko začalo uplatňovat neutrální politiku za účelem zdůraznění nezávislosti vlastního státu a jeho zahraniční politiky na svém silnějším sousedovi – v případě Irska se jedná o Velkou Británii, v případě Finska to byl SSSR.

V souvislosti s charakterem irské neutrality je na tomto místě nezbytné uvést, že Irští politikové de facto proklamovali od počátku dva různé koncepty neutrality ve stejnou dobu. Zatímco ve vztahu k vnějšímu světu bylo zdůrazňováno, že irská neutralita je vojenského nikoli ideologického charakteru, s ohledem na obyvatele Irska byla proklamována spíše neutralita trvalá (Kobdorff 2000: 78).

Jak je patrné z výše zmíněného, irská politika a ekonomika je značně navázána na politiku Velké Británie. Když pak tedy na začátku 50. let vzniklo ESUO a následně EURATOM a EHS, Irsko se rozhodlo nepožádat o členství, jelikož taktéž Velká Británie zůstala vně ES. Irsko sice vítalo tyto evropské iniciativy, na prvním místě pro něj však zůstávaly výborné vztahy s Velkou Británií a také ekonomické partnerství s Velkou Británií. Zejména se jednalo o odvětví zemědělství Irska²⁵, které bylo na Velké Británii závislé (Fitzgerald 2001: 5). V roce 1960 došlo z iniciativy Velké Británie k založení EZVO, jež mělo být určitou protiváhou ES, jednalo se o zónu volného obchodu mezi členy této organizace, avšak s výjimkou zemědělských produktů. V tomto ohledu Irsko neváhalo a stalo se zakládajícím členem EZVO spolu s dalšími státy. EZVO však nebylo ekonomicky uspokojivé ani pro VB ani pro Irsko, proto nakonec obě země požádaly o členství v ES²⁶.

2.2.2 Vstup Irska do EU a jeho neutrální politika v době studené války

Irsko požádalo o přistoupení k ES v červenci roku 1961 spolu s Velkou Británií, přičemž jeho důvody byly, jak již bylo naznačeno výše, zejména ekonomické – většina

²⁵ V poválečné době Irsko exportovalo 89,2 % svého zboží do VB a importovalo z VB 51,5 % přiváženého zboží (Fitzgerald 2001: 5).

²⁶ Harold Macmillan informoval Irsko, že má v plánu požádat o členství a Irsko na to reagovalo vlastní přihláškou, kterou podalo ještě o několik dní dříve než VB (Fitzgerald 2001: 6).

obchodu byla vázána na Velkou Británii, být tedy vně ES, když by byla Velká Británie v ES, by pro něj bylo značně nevýhodné (Fitzgerald 2000: 2). V půlce roku 1963 však vyjednávání mezi Velkou Británií a ES ztroskotala, když její vstup zablokoval Charles DeGaulle, a Irsko v souvislosti s tímto faktem svou přihlášku stáhlo. Podruhé se obě země pokusily vstoupit v roce 1967, scénář byl však opět stejný (Fitzgerald 2000: 2). Teprve třetí přihláška vedla k úspěšným vyjednáváním, důvodem byla zejména změna na prezidentském postu ve Francii, kdy na místo Charlese de Gaulla přišel Valéry Giscard d'Estaigne.

V době vyjednávání o vstupu Irska do EU neexistovala v rámci základních smluv společná zahraniční a bezpečnostní politika, která by komplikovala vyjednávací proces vzhledem k neutrálnímu statusu Irska. V 70. letech existovala pouze Evropská politická spolupráce, a v rámci které se zahraničně-politické záležitosti na poli ES diskutovaly, avšak ta byla uskutečňována na mezivládním principu a de facto mimo ES a navíc byla v době vstupu Irska ještě v latentní fázi. Během vyjednávání irská vláda s ohledem na zahraničně-politické záležitosti zdůrazňovala právě mezivládní formu spolupráce a rozdíl mezi ES, jako hospodářskou organizací a NATO jako vojenskou organizací (podobně jako zdůrazňovala rozdíl mezi OSN a NATO). Členství v ES podle irské vlády v tomto smyslu neohrožuje neutralitu Irska, neboť, jak již bylo uvedeno výše, irská neutralita má vojenský charakter (spočívá tedy v tom, držet se mimo vojenské aliance a vojenskou spolupráci) a dokud tedy nebude ES zahrnovat společnou obrannou politiku, tak neutralita Irska ani ohrožena nebude (Laursen 1997: 8, Soetendorp 1999: 47). Přistoupení k ES muselo být, stejně jako v případě Finska, schváleno v Irsku v referendu; to se konalo 10. května 1972 a hlasovalo v něm 83 % voličů pro připojení k EU s 70% volební účastí (Coakley, Gallagher 1999: 286). K 1. 1. 1973 se pak Irsko stalo prvním neutrálním státem, jenž vstoupil do ES.

V době studené války sice ještě neexistovala SZBP, avšak již během 70. a 80. let se hovořilo o řadě reforem a ukotvení EPS do primárního práva. Jedním z nich byl tzv. Genscher-Colombův plán z roku 1981, představující ideu evropské bezpečnostní politiky, kterou Irsko velmi kritizovalo. Genscher-Colombův plán nebyl nakonec přijat. Další z reformních návrhů přinesla Londýnská zpráva, přijata v roce 1981, jež přidávala „politické aspekty bezpečnosti“ na seznam témat, která mohou být diskutována; stanovila s ohledem na zahraničně-politické otázky pravidelné konzultace a zavedla mechanismus společné akce. Deklarace ze Stuttgartu z roku 1983 pak volala po

progresivnějším rozvoji a definici společných principů a cílů a zdůrazňovala nutnou kontinuitu mezi ES a EPS do budoucna (Bindi 2010: 24). Reakcí Irska na Londýnskou zprávu a Deklarace ze Stuttgartu byla tzv. Doogova zpráva připravená irským senátorem v roce, v rámci níž se Irsko vyjadřuje nesouhlasně se začleněním bezpečnosti a obrany do primárního práva ES a kontinuitu mezi ES a EPS (Laursen 1997: 8).

Evropská politická spolupráce byla legislativně zakotvena do primárního práva EU s přijetím Jednotného Evropského aktu v roce 1986. V souvislosti s tímto krokem bylo irským vrchním soudem rozhodnuto, že v rámci JEA musí dojít k oddělení vojenských aspektů bezpečnosti od aspektů ekonomických a politických, tak aby nebyl v rozporu s vojenskou neutralitou Irska, a také, že JEA musí být ratifikován referendem. Nejprve tedy došlo k samotnému vyjednání výše zmíněného oddělení a následně proběhlo referendum, které mělo kladný výsledek – 69,6 % obyvatel pro (Laursen 1997: 8).

Jedním z nejdůležitějších milníků ve vývoji bezpečnostní politiky bylo bezpochyby přijetí Maastrichtské smlouvy, jež proměnila a rozšířila dosavadní EPS v SZBP a zakotvila ji v primárním právu jako jeden ze tří pilířů. Paradoxní v tomto smyslu byl fakt, že více problematickým aspektem při přijímání Maastrichtské smlouvy v Irsku než aspekt obranné politiky, byly aspekty týkající se potratu. Přesto, Irsko si v rámci Maastrichtské smlouvy vyjednalo, že do textu bude vložena tzv. Irská klauzule o tom, že „společná obranná politika EU nesmí poškodit specifický charakter bezpečnostní politiky jednotlivých států“ (Soetendorp 1999: 48). Maastrichtská smlouva musela být opět přijata referendem v Irsku, které prošlo s většinou 69 % obyvatel a to zejména kvůli výše zmíněné Irské klauzuli (Laursen 1997: 9-10).

Již v tomto sledovaném období je však možné vidět náznaky slábnoucího konceptu neutrality. V prvním případě, ačkoli Irsko původně bralo EPS jako „nutné zlo pro možnost členství v ES a získání ekonomických výhod“, již v době války o Falklandy podpořilo v solidaritě s ostatními členskými státy sankce ES proti Argentině (Martin 1992: 132). V druhém případě, který je v souvislosti s vojenským charakterem irské neutrality více relevantní, je rozhodnutí irské vlády stát se pozorovatelem v rámci ZEU v roce 1993 a následně se účastnit Petersberských úkolů (Holmes 2005: 57).

2.3 Rakousko

2.3.1 *Neutrální politika Rakouska před vstupem do EU*

Poté, co bylo s koncem druhé světové války poraženo Německo, bylo Rakousko pod okupací čtyř vítězných velmocí – Velké Británie, USA, Francie a SSSR. Po několika letech této okupace začaly mocnosti diskutovat, jakým způsobem se bude osud Rakouska vyvíjet dále, především pak jakým způsobem se obnoví nezávislost Rakouska jako samostatného státu (Subedi 1993: 244). Vzhledem k tomu, že již začínala studená válka, byla dohoda na tomto uspořádání komplikovaná, proto SSSR navrhl možnost ustanovení Rakouska jako neutrálního státu tak, aby žádný z bloků neměl výhodu oproti bloku druhému (Subedi 1993: 244).

V roce 1955 bylo Rakousko pozváno do Moskvy a jako součást tzv. Moskevského protokolu byla Rakousku přislíbena neutralita typu Švýcarska za příslib nedotknutelnosti a integrity Rakouského území, přičemž jednou z podmínek bylo, že se Rakousko nestane součástí Západního bloku (Gémes Ragossnik 2008: 241). SSSR šlo v tomto ohledu zejména o to, aby se Rakousko nestalo členem NATO (Brettner, Messler 2008: 82). Konkrétně bylo v Memorandu uvedeno, že Rakousko „se nebude účastnit žádné vojenské aliance ani nedovolí budování základen zahraničních vojsk na svém území; Rakousko bude permanentně vykonávat politiku neutrality v zahraničních záležitostech po vzoru Švýcarské neutrality“ (Verdross 1956: 61). Kromě toho má Rakousko povinnost svou trvalou neutralitu bránit všemi možnými prostředky v případě, že dojde k pokusu o její narušení (Subedi 1993: 245). Trvalá neutralita země měla Rakousku zajistit politickou nezávislost a územní nezranitelnost a nenapadnutelnost, zejména s ohledem na křehkou geostrategickou polohu země (Neuhold 2003: 14).

Nová ústava Rakouska byla podepsána v květnu 1955 a na jejím základě se Rakousko stalo suverénním státem v hranicích z roku 1938. Součástí ústavy je i ustanovení o permanentní neutralitě Rakouska, jež Rakouský parlament následně odsouhlasil (Gémes-Ragossnik 2008: 240-241). Na rozdíl od výše diskutovaného Finska a Irska se tedy jedná o neutralitu *de iure*. Neutralita Rakouska vychází tedy ze třech hlavních dokumentů, jsou jimi Moskevské memorandum, Ústava Rakouska z roku 1955 a Federální Ústavní článek (B-VG BGBl. 1955/211) (Ankenman 2006: 28).

Rakouská neutralita byla akceptována všemi mocnostmi v roce 1955, což Rakousku umožnilo být mimo konflikty Západu a Východu (Laursen 1997: 10).

Ačkoli Rakousko mělo striktně dodržovat ustanovení nepřidávat se k žádnému vojenskému paktu, v roce 1955 se Rakousko stalo členem OSN a v roce 1956 členem Rady Evropy (Gémes Ragossnik 2008: 241-242). Přestože se nejedná o vojenské aliance, minimálně v případě OSN je účast Rakouska na mírových misích v souladu s principem trvalé neutrality sporná. Zejména v letech 1970–83, kdy byl rakouským kancléřem Bruno Krisky, byla Rakouská neutralita interpretována v širším smyslu, než jak je ustanoveno v ústavě. V této době byl vytvořen koncept tzv. aktivní neutrální politiky, což v praxi znamenalo, že bylo Rakousko aktivní v mezinárodních organizacích a mezinárodní politice všeobecně. Rakousko bylo v této době například iniciativní ve snižování mezinárodního napětí a pomocí své aktivní neutrality se situovalo do role "vyrovnávacího mediátora" v souvislosti s konflikty typu Východ–Západ a Sever–Jih (Ankenman 2006: 34-35). Gémes Ragossnik (2008: 244) poznamenává, že praktická eroze rakouské neutrality začala již s válkou v zálivu 1990–1991, kdy byla překonána tzv. Vardrossova doktrína²⁷, podle níž měla neutralita prioritu před nařízeními OSN, a následný statut pozorovatele v ZEU a členství v Partnerství pro mír NATO v roce 1995.

Rakousko uvažovalo o připojení se k ESUO, avšak později zjistilo, že členství v ESUO není slučitelné s rakouskou neutralitou poté, co se ES stalo taktéž společenstvím politickým a překonalo svou původní, čistě ekonomickou rovinu. Namísto členství v ES se na počátku 60. let stalo zakládajícím členem EZVO, což však nepovažovalo za porušení své neutrality vzhledem k tomu, že se jednalo o čistě ekonomickou organizaci (Gémes-Ragossnik 2008: 241). EFTA však nebyla konečným cílem Rakouska, proto stále přemýšlelo, jak se různými multilaterálními smlouvami a spoluprací k ES přiblížit, a nakonec se před koncem studené války rozhodlo požádat o členství v EU.

2.3.2 Vstup Rakouska do EU a jeho neutrální politika

Rakousko podalo žádost o členství v EU v prosinci 1989 ještě před pádem železné opony s tím, že si vyhrazuje právo na zachování aktivní politiky neutrality (Rottenberger 2010: 277). Rakouští politici tehdy neviděli rakouskou neutralitu jako

²⁷ Pojmenována podle Alfréda Verdrosse, rakouského odborníka na mezinárodní právo.

překážku členství v EU, jelikož bezpečnostní politika EU byla pouze v základech a fungovala na intergovernmentálním principu (Gémes Ragossnik 2008: 242).

Během přístupových rozhovorů již před koncem Studené války byla v souvislosti s neutralitou debatována účast Rakouska na SZBP. Rakousku se v tomto ohledu podařilo přesvědčit EU, že bude schopno se účastnit SZBP, přestože trvalo na zachování neutrality tak, jak byla stanovena v ústavě (Ankenman 2006: 41). V souvislosti s tímto byla taktéž podepsána společná deklarace, jež byla připojena k finálnímu dokumentu o přístupu, který ujišťoval, že Rakousko plně akceptuje *aquis communautaire* a že je schopno podporovat různé politiky unie. Rakousko bylo v souvislosti s Maastrichtskou smlouvou a Petersberskými úkoly nuceno stanovit svůj status s ohledem na ZEU. V tomto smyslu tedy oznámilo svůj záměr mít od roku 1995 v ZEU pozorovatelský statut (Laursen 1997: 10). Rakousko jako jediná země, jež má neutralitu ústavně zakotvenou, provedla v souvislosti s přistoupením k EU revizi článku 23f federální ústavy, jež uvádí, že se může plně účastnit SZBP aniž by to poškodilo trvalou neutralitu země (Rottenberger: 277-278). V konečném důsledku tedy přístupová smlouva s Rakouskem neobsahovala žádné speciální opatření týkající se rakouské neutrality. Přistoupení do EU muselo být schváleno v referendu v Rakousku, které se konalo v červnu 1994 a kdy se 66,58 % Rakušanů (za 82% volební účasti) vyjádřilo pro členství v EU (Ankenman 2006: 41).

V této kapitole bylo zkoumáno, jakým způsobem a z jakých důvodů došlo k zavedení neutrálního statusu u Finska, Irska a Rakouska. Bylo zde možné pozorovat podobnosti i rozličníosti. Ve všech třech zkoumaných zemích byla neutralita ustanovena v kontextu zvýšení vlastní bezpečnosti a nezávislosti vůči sousedním státům či velmocím, ať už se jednalo o pohnutky daného státu či pohnutky velmocí. V případě Finska se jednalo o strach ze SSSR, s nímž svedlo v minulosti několik válek a obávalo se tak činit kroky, které by mohly SSSR vyprovokovat k násilné akci vůči Finsku. Irsko se rozhodlo být neutrální (v tomto případě je zdůrazňována vojenská neutralita) ze strachu o zavlčení do válek v případě, že by byla do války zavlčena sousední Velká Británie, od které se odtrhlo. Rakousko se stalo neutrálním zejména kvůli SSSR, který se obával, aby se znovuobnovený nezávislý stát Rakousko nepřidal na stranu Západu. Ve všech třech případech se také jednalo o snahu zdůraznit tímto krokem vlastní nezávislost a státnost vůči SSSR v případě Finska, vůči VB v případě Irska a vůči velmocím po druhé světové válce v případě Rakouska. Na rozdíl od Finska však

Rakousko a Irsko neutralitu neberou jako zahraniční politiku, utvořenou v reakci na mezinárodní dění, ale jako součást vlastní státní identity. Hlavní rozdíl mezi zkoumanými zeměmi spočívá ve faktu, že jediné Rakousko má trvalou neutralitu jako takovou ústavně zakotvenou (federální ústava).

Druhá otázka, kterou se kapitola zabývala, byly přístupové rozhovory a vstup zkoumaných zemí do EU (v případě Irska pak ještě také jeho politika do roku 1995, kdy další dvě země vstoupily do EU²⁸). V tomto ohledu bylo možné vidět, že všechny tři země byly původně členy EZVO, avšak tato organizace pro ně nebyla dostačující, a chtěly se proto připojit k EU. U všech zemí byly motivací pro členství ekonomické důvody, avšak v případě Finska byly bezpečnostní důvody ještě důležitější než důvody ekonomické. Všechny země pak přijaly *aquis communautaire* včetně nových ustanovení o SZBP vycházejících z Maastrichtské smlouvy v případě Rakouska a Finska. Finsko s ohledem na svou neutralitu a ustanovení týkající se SZBP vydalo deklaraci, ve které se zavázalo k přijetí těchto nařízení, a to bez jakýchkoli podmínek či výjimek. Irsko si vyjednalo vzhledem ke své vojenské neutralitě tzv. Irskou klauzuli, že „unijní obranná politika neohrozí specifický charakter bezpečnostní a obranné politiky Irska“, a následně schválilo Maastrichtskou smlouvu v referendu. Rakousko v souvislosti s přijetím SZBP v Maastrichtské smlouvě a trvalou neutralitou muselo částečně revidovat článek federální ústavy 23f, jež uvádí, že se Rakousko může plně účastnit SZBP, aniž by to zároveň poškodilo trvale neutrální politiku země.

²⁸ Tento postup byl zvolen, aby bylo možné v následující kapitole srovnávat politiky všech tří zkoumaných zemí od stejného období.

3 Pozice Finska, Irska a Rakouska ve vztahu k vývoji SZBP/SBOP

V této kapitole bude představen vývoj SZBP se zaměřením na jednotlivé aspekty SBOP a to od Amsterodamské smlouvy až po smlouvu Lisabonskou. V souvislosti s tímto budou analyzovány reakce jednotlivých neutrálních států na tento vývoj a jejich zapojení do bezpečnostně-obranné dimenze politik.

3.1 Amsterodamská smlouva

Představme si nejprve fakta, která revize Maastrichtské smlouvy, Amsterodamská smlouva, přináší, a také vznik a vývoj SBOP v druhé polovině 90. let.

Oficiální diskuze o revizi Maastrichtské smlouvy byla zahájena na summitu v Turíně v roce 1996. V rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky přinesla smlouva několik novinek; došlo k vytvoření funkce vysokého představitele pro SZBP, jenž měl zastupovat EU ve vnějších vztazích, došlo k vytvoření instrumentu společných strategií a v neposlední řadě také představení mechanismu konstruktivní abstinence²⁹ (Dover 2007: 241-243).

S ohledem na obrannou dimenzi zahraniční politiky navrhlo v roce 1997 šest zemí³⁰ v rámci diskuzí o revizi SZBP graduální integraci ZEU do EU ve třech krocích. Vzhledem k opozici části států ale k inkorporaci ZEU do EU nedošlo (Lauresen 1997: 15). V rámci Amsterodamské smlouvy však došlo k začlenění Petersberských úkolů a krizového managementu pod EU s tím, že pravomoci výkonu byly předány z EU na ZEU. Co se týká kolektivní obrany, byla zde mezi ní a krizovým managementem nakreslena pomyslná dělicí čára s vyhlídkou započetí společné obranné politiky v budoucnu (Palossari 2013: 14). Amsterodamská smlouva byla podepsána v červnu 1997 a v platnost vstoupila v květnu 1999, přičemž její ratifikace proběhla bez problémů (Bindi 2010: 34).

Podívejme se nyní na postoje Finska, Irska a Rakouska k vývoji SZBP v rámci Amsterodamské smlouvy. V září roku 1995 vydalo Finsko prohlášení s ohledem na mezivládní konferenci 1996 v Turíně, v němž se vyjádřilo, že podporuje aktivity SZBP stejně jako ZEU, a dále si přeje, aby EU hrála aktivní a efektivní roli v krizovém managementu v Evropě. V této deklaraci je uvedeno, že „Finsko věří, že v souvislosti

²⁹ Mechanismus umožňuje členským státům (v maximálním množství 1/3 všech členských států) zdržet se hlasování o společné akci, aniž by musely danou akci vetovat Dover 2007: 241-243.

³⁰ Německo, Francie, Itálie, Belgie, Lucembursko, Španělsko.

s krizovým managementem je žádoucí, aby politické vedení zůstalo v rukou EU a ta by měla pověřit ZEU jejich výkonem“ (European Parliament 1996a, Laursen 1997: 12).

Toto prohlášení pak bylo v březnu 1996 následováno společným memorandem Finska a Švédska o rozvoji bezpečnostní a obranné dimenze EU.³¹ Švédsko a Finsko v rámci memoranda indikují svou vůli posílit spojení mezi ZEU a EU s ohledem na Petersberské úkoly. Uvádějí, že „zvýšené kompetence EU v záležitostech krizového managementu budou vytvořeny skrze revizi Maastrichtské smlouvy tím, že budou humanitární a záchranné operace, peacekeeping a krizový management (Petersberské úkoly) zahrnuty pod škálu pravomocí EU v rámci SZBP.“ (European Commission 1996) Navíc doplňují, že ZEU by tyto akce měla vykonávat: „Operacionalizace úkolů krizového managementu bude umožněna vytvořením posilňujícího institucionálního spojení mezi EU a ZEU“ (European Commission 1996, Ojanen 2000: 7).

Memorandum však zřetelně indikuje rozdíl mezi kolektivní obranou na jedné straně a krizovým managementem (Petersberskými úkoly) na straně druhé. EU sama o sobě by tedy neměla rozvíjet své vlastní vojenské kapacity (European Commission 1996). Krizový management EU je Finskem vnímán podobně jako peace-keeping, do něhož se v rámci misí OSN Finsko zapojuje již mnoho let. Z finské perspektivy je pozitivní, že vojenský krizový management je součástí SZBP jako jedna z důležitých oblastí aktivit Finska na mezinárodním poli, nicméně je podstatné, aby zde bylo zachováno právo nezávislého rozhodování v otázkách obrany a bezpečnosti pro jednotlivé státy. Cílem by v případě operací SBOP měla být efektivita kolektivní akce EU a zároveň musí být zajištěno právo každého státu rozhodnout se, zda bude na dané akci participovat či nikoli (Laursen 1997: 11).

Tímto krokem chtělo Finsko zřejmě demonstrovat vlastní aktivitu v oblasti bezpečnostně-obranných iniciativ tak, aby si zde zajistilo rovné možnosti účasti a zároveň zachovalo svou neutrální politiku. Ojanen (2000: 7) k tomuto podotýká, že pro Finsko bylo důležité ukázat, že nezúčastněná země nebrání rozvoji bezpečnostní dimenze EU, a zdůraznit, že tato politika nesmí poškozovat specifický charakter bezpečnostní politiky některých států.

Irská pozice s ohledem na posílení zahraničně-politické dimenze EU byla podobná té finské, ačkoli byla méně aktivní (respektive iniciativní). Irsko vstupovalo do

³¹ Eliasson (1994: 7) v tomto ohledu poznamenává, že se jednalo se o protínávrh, navrhuující přenos politické odpovědnosti pouze v oblastech humanitární ch a záchranných akcí ze ZEU na EU.

vyjednávání na mezivládní konferenci v březnu roku 1996 s pozicí, jež se odvíjela od několika bodů obsažených v Bílé knize. Prvním z nich bylo zdůraznění, že primárním cílem SZBP musí být ochrana míru v souladu s OSN a OBSE principy. Bezpečnost EU a obranné prostředky musí být v tomto kontextu součástí komprehensivního rámce bezpečnostní spolupráce v Evropě a nesmí vést k novému rozdělení Evropy. Druhým bodem, který Irsko vyzdvihovalo, byl fakt, že SZBP musí být kompatibilní se zájmy Irska v oblastech odzbrojování a kontroly zbraní, přičemž výsledek jakéhokoliv vyjednávání, jenž bude zahrnovat Irskou participaci na SZBP a SBOP, měl být schválen občany v referendu (European Parliament 1996b). Právě druhý bod měl zajistit, že irská politika vojenské neutrality bude nezměněna, pokud si občané nebudou přát jinak. Zároveň, vzhledem k tomu, že většina Irů považuje irskou neutralitu za žádoucí a tradičně spjatou s irskou politikou, „se irská vláda nebude snažit o členství v NATO či ZEU“ (European Parliament 1996b, Department of Foreign Affairs of Ireland 1996).

S ohledem na Petersberské úkoly Irsko v Bílé knize uvádí, že „se Irsko bude snažit přispět k těmto aktivitám, avšak jeho účast na humanitárních a peace-keepingových operacích skrze ZEU nebude zahrnovat žádné vojenské závazky na základě smluvních ustanovení ZEU a nebude mít tedy žádné důsledky pro irskou politiku vojenské neutrality“ (Laursen 1999: 9, Department of Foreign Affairs of Ireland 1996). Tímto Irsko, podobně jako Finsko, demonstrovalo svou ochotu aktivně se účastnit krizového managementu, ale pouze do té míry, kdy se tato aktivita nedotkne irské vojenské neutrality.

Potom, co byla Amsterodamská smlouva podepsána, a bylo zahájeno ratifikační řízení, pronesl bývalý ministr zahraničních věcí Irska David Andrews za účelem ujištění občanů Irska o pokračující politice vojenské neutrality³², že „Irská politika vojenské neutrality zůstává i po přijetí Amsterodamské smlouvy nepoškozena, jelikož, stejně jako tomu bylo u Maastrichtské smlouvy, Amsterodamská smlouva explicitně uvádí, že politika EU v tomto ohledu nesmí ohrozit či poškodit specifický charakter zahraničně-bezpečnostní politiky členských států“ (Houses of Oireachtas 1997).

Rakouská pozice před mezivládní konferencí o revizi Maastrichtské smlouvy s ohledem na SZBP, ZEU a krizový management byla podobná pozici irské a finské, ale nebyla tak striktní s ohledem na inkorporaci ZEU pod EU. Rakousko se vyjádřilo, že

³² Amsterodamská smlouva, stejně jako všechny ostatní smlouvy primárního práva EU, muselo být v Irsku schválena referendem a právě možné poškození vojenské neutrality Irska v očích voličů by toto referendum mohlo vyústit v negativní výsledek.

bude na mezivládní konferenci vystupovat jako advokát toho, že ZEU může být podřízena explicitním instrukcím unie v rámci Petersberských úkolů, tedy, že byly určité kompetence EU mohou být v tomto ohledu přeneseny na ZEU, na druhou stranu doktrínu vzájemné obrany jako takovou odmítalo. V Bílé knize z počátku roku 1996 Rakouská vláda uvádí, že „hlavním cílem SZBP musí být zabránění vojenskému konfliktu. Rakousko v této souvislosti navrhuje, aby kapacity EU byly posílněny v oblastech prevence konfliktů, krizového managementu, peace-keepingových operacích, ochrany civilistů a humanitárních operacích“ (European Parliament 1996c). Rakousko se však explicitně nevyjádřilo proti inkorporaci ZEU pod EU na rozdíl od Finska a Irsku, jeho pozice může být tedy viděna jako flexibilnější než v případě zbylých dvou zemí.

Flexibilnější pozici Rakouska demonstruje i fakt, že v souvislosti s přijetím Amsterodamské smlouvy a provizemi, které přinesla, došlo v Rakousku k další úpravě ústavy s ohledem na politiku neutrality. Dodatek k ústavě, který byl přijat ve stejnou dobu, kdy vešla Amsterodamská smlouva v platnost, stanoví, že se Rakousko smí účastnit akcí, které jsou uvedeny v čl. 17 par. 2 Amsterodamské smlouvy³³ (Gémes-Ragossnik 2008: 244). S tímto dodatkem se Rakousko může účastnit Petersberských úkolů bez výjimky, navíc, je také možné, aby se Rakousko účastnilo operací Partnerství pro mír, tedy mírového procesu pod hlavičkou NATO. V souvislosti s těmito kroky se Gustenau (1999: 10) domnívá, že Rakousko není již od přijetí Amsterodamské smlouvy nadále neutrální, Rakouskou neutralitu po přijetí Amsterodamské smlouvy nazývá „neutrality á la carte“, neboli neutralitou proměnlivou a poukazuje na residuální funkci neutrality ve vztahu k operacím EU či OSN (Gustenau 1999: 15).

Co se týká Amsterodamské smlouvy, můžeme říci, že zatímco Finsko a Irsko se vyjádřilo explicitně proti inkorporaci ZEU do EU, Rakousko zastávalo spíše flexibilní pozici, kdy se nevyjádřilo přímo proti začlenění ZEU pod EU, na druhou stranu ani pro. Všechny tři neutrální země však připouštěly předání kompetencí v rámci Petersberských úloh z EU na ZEU. Stejně tak se všechny tři země pokoušely v první řadě zabránit vzniku společné kolektivní obrany a klauzule vzájemné spolupráce a pomoci. Jak poznamenává Ojanen (2000: 9), Amsterodamská smlouva zaručila neutrálním a nezúčastněným státům plná rozhodovací práva v bezpečnostně-obranné dimenzi a

³³ Již dříve, v roce 1997, byly v rakouském parlamentu přijaty normy, stvrzující „ochotu spolupracovat a být solidární v posílání jednotek či jednotlivců do zahraničí“ (Gustenau 1999: 10).

možnost účastnit se vojenské spolupráce v rámci krizového managementu, aniž by musely přehodnotit či překonat svůj neutrální status.

3.2 Helsinská mezivládní konference 1999 a krizový management

Hlavní debata ohledně rozvoje obranné politiky EU se začala vést již v průběhu ratifikačního řízení k přijetí Amsterodamské smlouvy, a to v souvislosti s krizí na Balkáně, zejména v Kosovu, na kterou EU samotná nebyla schopna efektivně zareagovat. Právě neschopnost EU efektivně reagovat na mezinárodní krize vedla Francii a Velkou Británii k prohlášení deklarace ze St. Malo v roce 1998, v níž se Tony Blair a Jacques Chirac vyslovili, že EU potřebuje vlastní vojenské kapacity, aby byla schopna efektivně a samostatně reagovat na mezinárodní krize a úspěšně zvládat peace-keepingové operace (Dover 2007: 241-243, Council of The EU 1998). V reakci na to hlavy členských států na summitu Evropské rady v roce 1999 v Kolíně odsouhlasily nutnost vybudování těchto kapacit a o půl roku později v Helsinkách v prosinci 1999 byl přijat tzv. Helsinkí Headline Goal. V rámci tohoto cíle mělo dojít do roku 2003 k vytvoření jednotek rychlé reakce³⁴ o síle asi 60 tisíc vojáků, schopných nasazení do 60 dnů od vypuknutí krize a schopných operovat v rámci Petersberských úkolů (Council of the EU 1999). Deklarace ze St. Malo a následné přijetí Helsinkí Headline Goal je v odborné literatuře považováno za počátek fungování společné bezpečnostní a obranné politiky v rámci EU.

Na tomto místě opět začneme finským pohledem na vznik SBOP a vytvoření vlastních vojenských jednotek EU. Finská reakce na nezbytnost vytvoření vlastních vojenských kapacit byla veskrze kladná. Podle slov bývalého finského diplomata Jaappo Blomberga „rozhodnutí o vytvoření vlastních kapacit pro krizový management přišlo právě včas a je nezbytné, aby bylo tohoto cíle dosaženo za účelem úspěšného reagování a zvládnutí mezinárodních krizí.“ (Ministry of foreign Affairs of Finland 2000). Finská vláda ve své zprávě z roku 2000 zdůrazňuje, že úspěšné zvládnutí mezinárodních krizí a budování a udržování mírového prostředí je jednou z priorit jeho zahraniční politiky a v rámci budování vlastních kapacit EU pro krizový management přispělo vlastní jednotkou rychlé reakce o celkové síle 1500 vojáků (Parliament of Finland 2001: 5).

³⁴ Rapid Reaction Force.

Taktéž irská vláda reagovala na návrh vytvoření vlastních jednotek EU přívětivě, kdy stejně jako Finsko zdůrazňovala nezbytnost budování efektivního krizového managementu. Tehdejší ministr obrany Michael Smith ve svém projevu zdůraznil, že peace-keeping má v Irsku dlouholetou tradici, jelikož se Irsko již od roku 1958 účastní mírových misí pod hlavičkou OSN, a proto považuje možný přínos Irska ke krizovému managementu EU jako značný. Irsko podle jeho slov „nabídne v rámci vytvoření vlastních kapacit EU 850 irských vojáků, o jejichž nasazení do konkrétních akcí bude řádně rozhodnuto vládou.“ (Department of Defense of Ireland 2002) Smith také ujišťuje, že tyto irské kroky nijak neohrozí irskou zahraniční politiku vojenské neutrality (politiku „trojitého zámku“³⁵ při účasti na mezinárodních operacích), se kterou jsou tyto kroky plně v souladu. Politika trojitého zámku odkazuje na nezbytnost trojitého schválení, aby bylo Irsko schopno participace na dané misi: speciálního rozhodnutí irské vlády, schválení irským parlamentem a autorizaci OSN (Department of Defense of Ireland 2002).

Přestože se Irsko v rámci své vojenské neutrality snažilo držet vně jakýchkoli vojenských aliancí a striktně rozlišovat mezi OSN, EU a vojenskými aliancemi jako NATO, v tomto období se toto rozlišení stává v praxi stále náročnějším, vzhledem k tomu, že OSN podporuje vojenské aliance k použití vlastních kapacit pod jejich mandátem (Koehane 2001: 5). V tomto období můžeme pozorovat slábnoucí koncept vojenské neutrality, který se projevuje tím, že se Irsko od roku 1999 připojuje k iniciativě NATO Partnerství pro mír a také se v tomto období účastní misí KFOR a SFOR pod vedením NATO (Koehane 2001: 5). Je zde tedy vidět mírný nesoulad mezi oficiální rétorikou, trvající na vojenské neutralitě a zároveň jejím slábnutím v praxi.

Rakousko se vzhledem k posílení role EU v krizovém managementu projevilo jako velmi podporující. V tomto ohledu zdůrazňuje zejména svou ochotu poskytnout své civilní policejní kapacity za účelem posílení civilní dimenze krizového managementu, avšak k vlastnímu přispění k vojenským kapacitám se přímo nevyjadřuje (Federal Ministry of Foreign Affairs 2000: 16). Rakousko v tomto smyslu klade velký důraz na rozdíl mezi „peace making“ a „peace building“, jelikož peace making zahrnuje větší účast vojenských jednotek a v tomto ohledu se Rakousko snažilo poskytnout v rámci krizového managementu zejména nevojenské civilní jednotky (Ankenmann 2006: 48).

³⁵ V originále Triple lock.

Přestože se Rakousko chtělo plně účastnit krizového managementu a rozvoje bezpečnostně-obranné politiky, zároveň trvalo na deklaraci své formální neutrality. V roce 2000 pak došlo k mírnému posunu diskursu, když se rakouská vláda vyjádřila, že Rakousko je formálně nezúčastněné, nicméně není již déle neutrální (Gémes, Ragossnik 2008: 244) V roce 2001 pak byla v Rakousku vydána nová bezpečnostní a obranná doktrína, definující charakter zahraniční politiky Rakouska. Doktrína posunula zaměření bezpečnostní politiky Rakouska z politiky přemýšlení v pojmech „vojenského balancování a odstrašování na komprehensivní bezpečnost v prostředí spolupráce“ a z neutrálního státu na nezúčastněný nebo „neúčastnící se aliancí“ (Bundeskanzleramt Österreich 2001: 7, Frank, Reiter 2004: 16).

Rakousko zde explicitně uvádí, že „dynamika rozvoje bezpečnostní a obranné politiky EU je Rakouskem plně podporována“ a že „Rakousko bude plně spolupracovat s dalšími státy a solidárně se účastnit všech oblastí bezpečnostní a obranné politiky. Rakousko bude také adekvátně přispívat k civilním i vojenským kapacitám.“ (Bundeskanzleramt Österreich 2001: 6) Participace na obranné a bezpečnostní politice EU, stejně jako úzká spolupráce s NATO je v následujících letech prioritou Rakouské bezpečnostní politiky (Österreichische Bundesheer 2001b).³⁶ Rakousko také v roce 2001 proklamovalo, že má v plánu poskytnout vojenské kapacity o síle 2000 vojáků na potřeby misí OSN a EU (Petersberských úkolů) dohromady (Österreichische Bundesheer 2001a). Waldemar Hummer (2006: 71) nazval tuto situaci jako tzv. Doktrínu solidarity, kdy se Rakousko chová v rámci EU solidárně a navenek neutrálně.

Na tomto místě je možné shrnout, že Finsko, Irsko i Rakousko se stavělo k návrhu vytvoření vlastních kapacit EU pro krizový management velmi kladně. Navíc všechny tři země poukazovaly na národní tradici účasti na peace-keepingových operacích OSN a kladly tuto oblast zahraničně-bezpečnostní politiky jako vlastní prioritu za účelem udržení míru. Zatímco Finsko a Irsko ihned souhlasilo s vlastní účastí na jednotkách rychlé reakce, Rakousko nejprve zdůrazňovalo svou účast na vlastních kapacitách EU poskytnutím civilních kapacit. Nakonec se ale od roku 2004 k Finsku a Irsku připojilo a taktéž poskytlo své vojenské kapacity. Postoj Rakouska byl tedy v tomto ohledu v praktické rovině přímého zapojení se do budování vlastních vojenských kapacit zdrženlivější, než jak tomu bylo u Finska a Irska.

³⁶ O Bezpečnostní strategii Rakouska z roku 2001 více viz Hauser 2007 či Bachora 2010.

3.3 Nové hrozby počátku druhého tisíciletí a smlouva z Nice

Ve světle počátku nového tisíciletí je na tomto místě nezbytné zmínit teroristické útoky z 11. září 2001, jež transformovaly zahraničně-bezpečnostní politiky států a bezpečnostní strategie mezinárodních organizací, kdy byl terorismus přidán na seznam největších hrozeb. V reakci na teroristické útoky se také proměnila zahraniční politika USA, které pod vedením prezidenta George Bushe začaly propagovat tzv. válku proti terorismu, preemptivní a preventivní válku a prosazování unilateralismu v zahraniční politice (Wilga 2004: 4). V tomto smyslu se jednalo například o intervence do nedemokratických států za účelem jejich proměny v demokratické či intervence zdůvodněné preemptivní doktrínou, jakou byla například intervence do Iráku, která proběhla bez autorizace RB OSN, a tedy i mezinárodního společenství (Moravcsik 2003: 76).

Právě invazi do Iráku je v kontextu vývoje SZBP na místě zmínit, protože poukázala na slabiny této politiky EU a ovlivnila další kroky EU v této oblasti. V průběhu jednání o možné invazi do Iráku, jež měla být realizována díky podezření, že Irák vyrábí jaderné zbraně a představuje tedy hrozbu pro mezinárodní společnost zejména ve spojení s možným předáním jaderných zbraní teroristům, se Evropa postupně rozdělila na dva proti sobě stojící tábory, přičemž jeden z nich stál na straně politiky USA a druhý proti. Tradičním spojencem USA byla VB, jejíž lídr Tony Blair vyjádřil plnou podporu této akci. K VB se dále připojilo Španělsko, Portugalsko, Itálie, Dánsko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Litva, Slovensko a Česká Republika. Hlavním motivem pro zmíněné státy byla snaha udržet vliv USA v Evropě (Salmon 2005: 365-366). Naopak v opozici k invazi stály země Francie a Německo, ke kterým se dále připojilo Nizozemí, Lucembursko, Švédsko, Rakousko, Finsko, Slovinsko, Kypr a Irsko, jež trvaly na mírovém řešení a delší době pro detailní prozkoumání situace v Iráku (Moravcsik 2004: 169). Donald Rumsfeld, americký ministr obrany, nazval po této konfrontaci státy, jež podporují invazi, jako „novou Evropu“ a Německo a Francii jako „Evropu starou“ (BBC 2003). V tomto případě se projevilo rozdělení Evropy a neschopnost společně reagovat, na druhé straně jsme mohli pozorovat, že neutrální státy byly všechny na jedné straně, té proti invazi.

S příchodem nového tisíciletí se stala aktuální taktéž otázka páté vlny rozšíření, která měla představovat největší dosavadní rozšíření unie o 10 zemí. Členské státy se v souvislosti s tímto dohodly, že je nezbytné přijmout opatření k reformě EU a zejména

jejích institucí. Za tímto účelem byla svolána další mezivládní konference v roce 2000, jejímž konečným výstupem byl podpis smlouvy z Nice 26. února 2001. S ohledem na bezpečnostní a obrannou politiku nepřináší smlouva z Nice mnoho změn. Mezi ty, ke kterým došlo, jmenujme zvýšení role Politického a bezpečnostního výboru v rámci krizového managementu a změnu podmínek v rámci mechanismu posílené spolupráce³⁷, snížením počtu blíže spolupracujících států na minimum osm (Bindi 2010: 35).

Smlouva z Nice vstoupila v platnost v únoru 2003, po ratifikačním procesu, který přinesl komplikace pouze v Irsku. Zatímco Amsterodamská smlouva prošla referendem v Irsku bez problému, paradoxně smlouva z Nice, která nepřináší téměř žádná ustanovení a která by mohla narušit vojenskou neutralitu Irska, byla v referendu zamítnuta a úspěšně byla odsouhlasena teprve druhým referendem, před nímž byli Irové ujištěni, že smlouva nenaruší vojenskou neutralitu země (Department of Defense of Ireland 2002).³⁸

3.4 Konvent o budoucnosti Evropy a Ústavní smlouva pro EU

Smlouva z Nice nebyla dostatečnou ve smyslu reformy 25ti a více členné Evropské unie, proto byl na základě Laekenské deklarace v roce 2002 svolán Konvent o budoucnosti v Evropě, který měl řešit další reformy politik a institucí EU (European Convention 2001). Na konvent také přímo navazovala mezivládní konference, uspořádaná mezi lety 2003–2004, jež si v souvislosti s nutností reformy SZBP vytyčila několik záměrů, mezi nimi například jasnější vymezení cílů a společných zájmů EU v SZBP/SBOP, podpora evropské bezpečnostní kultury, vytvoření ministra zahraničních věcí EU, intenzivnější spolupráce mezi členskými státy atp. Mnohé z těchto cílů byly později součástí tzv. Ústavní smlouvy pro EU³⁹ (Wilga 2005: 12). Výsledkem, který z konventu a mezivládní konference vzešel, byl návrh Ústavní smlouvy (European Convention 2003). Ústavní smlouva však nebyla přijata, a to kvůli neúspěšnému procesu ratifikace, jenž byl zastaven po neúspěšném referendu o přijetí Ústavní smlouvy v Nizozemí a Francii v roce 2005 (Van Oudenaren 2010: 29).

V souvislosti s reformou SZBP/SBOP představil britský premiér Tony Blair ještě před započítím konventu Doktrínu vzájemné obrany, se kterou však neutrální státy

³⁷ Tento mechanismus umožňuje skupině členských států, jež chtějí v určité oblasti blíže spolupracovat, aby měly možnost tuto spolupráci rozvíjet v různých oblastech politik pod hlavičkou EU (Philippart 2003: 1-2).

³⁸ Více o referendu k smlouvě z Nice viz O'Mahony 2009.

³⁹ Dále jen Ústavní smlouva.

nesouhlasily a která se také stala klíčovým bodem, jenž se v rámci debat o Ústavní smlouvě a jejích ustanoveních, týkajících se SBOP, diskutoval. V prosinci 2003, již během jednání o ústavní smlouvě, pak vydalo Rakousko, Finsko a Irsko (spolu se Švédskem) společný dopis, odmítající aspekty navrhované v rámci SBOP jako nekompatibilní s jejich neutrálním statutem, a navrhli revizi, která by podle nich měla být v Ústavní smlouvě zahrnuta. Jednalo se o začlenění jakékoli vojenské akce pod čl. 51 Charty OSN a zejména o zdůraznění charakteru této pomoci jako „fakultativní či nepovinné, nikoli jako obligatorní“ (Hummer 2006: 67). Rakousko, Irsko i Finsko mělo tedy na návrh povinnosti vzájemné obrany shodný názor a za účelem prosazení tohoto stanoviska byly navíc tyto neutrální země ochotny se spojit, aby tím docílily zachování své politiky neutrality.

Protinávrh neutrálních států nakonec byl přijat jen částečně, v Ústavní smlouvě byla zahrnuta klauzule o vzájemné obraně jako obligatorní, což v praxi znamenalo (pokud by Ústavní smlouva vzešla v platnost), že se EU stane kolektivní obrannou organizací, jakou je například NATO (Koehane 2009: 131). Avšak neutrální a nezúčastněné státy v čele s Irskem uspěly partikulárně s tím, že byla do Ústavní smlouvy přijata tzv. Irská klauzule (jež byla dříve obsažena již v Maastrichtské a Amsterodamské smlouvě), dodávající, „že pomoc ohroženému státu nesmí poškodit specifický charakter bezpečnostní a obranné politiky každého jednotlivého státu EU“ (Eur-lex 2004: čl. I-41). Pro Irskou vládu byla po tomto dodatku Ústavní smlouva přijatelná, avšak zda by byla skutečně přijata v irském referendu, se nedovíme, ratifikační proces byl v Irsku totiž po neúspěchu referend v Nizozemí a Francii zastaven ještě před jeho uspořádáním.

Finsko, aby ospravedlnilo možnost přijetí Ústavní smlouvy s klauzulí vzájemné obrany, zdůraznilo tzv. Irskou klauzuli a znovu zpřesnilo definici své vojenské nezúčastněnosti, která byla odtud vázána pouze na způsob, jakým Finsko organizuje svou obrannou politiku. „Finsko není členem žádné vojenské aliance, a proto rozvíjí svou vlastní bezpečnostní a obrannou politiku jako nezúčastněný stát.“ (Palosaari 2013: 18). Ojanen (2000: 5) k tomuto poznamenává, že Finsko se bojí, aby se v rámci SZBP/SBOP nestalo podřadným členem, a proto se snaží být v této politice aktivní,

například souhlasem s ustanoveními v Ústavní smlouvě. Finsko, na rozdíl od Irska, Ústavní smlouvu ratifikovalo v roce 2006 (European Union-United Nations 2006).⁴⁰

Co se týká Rakouska, to s ohledem na Ústavní smlouvu bylo s tzv. Irskou klauzulí spokojeno a bylo přesvědčeno, že ústavní smlouva s Irskou klauzulí není v nesouladu s neutrální politikou Rakouska. Gémes a Ragossnik (2008: 247) se v tomto směru domnívají, že jedním z důvodů, proč Rakousko s podpisem smlouvy souhlasilo, byla vlastní obava o ztrátu vlivu, tedy podobně jako se Finsko snažilo nepřijít o svou (aktivní) pozici v rámci SZBP/SBOP. Rakouská vláda byla navíc ochotna přijmout Ústavní smlouvu, aniž by došlo ke změně v definici vlastní neutrality ve federální ústavě Rakouska, jak tomu bylo dříve v souvislosti s postupným rozvojem SBOP. Hummer (2006: 63) v souvislosti s tímto tvrdí, že tím, že Rakousko Ústavní smlouvu podepsalo a úspěšně ratifikovalo v roce 2005, porušilo vlastní neutralitu a není možné jej nadále považovat za neutrální.

Kromě doktríny vzájemné obrany přináší návrh Ústavní smlouvy také klauzuli solidarity, která byla původně představena jako deklarace na konci mezivládní konference v roce 2004 po teroristických útocích v Madridu. Článek 43 uvádí, že „unie a její členské státy budou jednat společně v duchu solidarity, pokud bude některý z členských států obětí teroristického útoku, přírodní či lidmi způsobené katastrofy. Unie zmobilizuje všechny možné instrumenty, které má k dispozici, zahrnující vojenské zdroje poskytnuté členskými státy, aby byla schopna: předejít teroristické hrozbě na území členského státu, ochránit demokratické instituce a civilní obyvatelstvo před teroristickým útokem a pomoci členskému státu na základě jeho požádání v případě teroristického útoku“ (Eur-lex 2007: čl. 188r).

Postoj Finska ke klauzuli solidarity, byl bezproblémový, Finsko se vysloвило, že „EU by měla zavést všechny možné prostředky za účelem prevence a vyřešení rozporů a udržení míru.“ (Parliament of Finland 2001: 12). Taktéž Rakousko se ke klauzuli solidarity postavilo kladně již od počátku, kdy se o jejím zavedení začalo mluvit, tedy během konventu (Federal Ministry of Foreign Affairs 2003: 32). Postoj Irska ke klauzuli solidarity byl sice zdrženlivější než u Rakouska a Finska, přesto bylo možné vidět spíše kladnou reakci a ochotu účastnit se pod podmínkou, že bude na Irsku samotném, jakým způsobem a do jaké míry poskytnou pomoc státům, jež byly obětí terorismu či přírodní katastrofy (Devine 2009: 8).

⁴⁰ Detailněji k postoji Finska k doktríně vzájemné obrany viz Ministry of Foreign Affairs of Finland 2008.

Jak mohlo být pozorováno výše, ani jedna ze zkoumaných zemí si nepřála zahrnout klauzuli o povinnosti kolektivní obrany jak v rámci EU, tak v rámci jiných aliancí. Na druhou stranu úplné odmítání rozvoje bezpečnostní EU politiky tímto směrem by mohlo vést ke ztrátě jejich vlivu či k tomu, že by mohlo být zvažováno vytvoření alternativní evropské bezpečnostní aliance vně EU bez neutrálních států, což by taktéž nebylo v zájmu neutrálních států, jelikož v takovém případě by ztratily slovo úplně (Gémes, Ragossnik 2008: 247). Finsko, Irsko i Rakousko tedy nakonec souhlasili s podpisem Ústavní smlouvy, do které byla zapracována tzv. Irská klauzule, jež zachování neutrální politiky těchto států de facto garantovala. Z tří zkoumaných států byl nejvíce flexibilní postoj Rakouska, u kterého by v souvislosti s přijetím Ústavní smlouvy mohly být očekávány změny ve vlastní ústavě v pasáži týkající se neutrality, avšak k žádné změně nedošlo a po zapracování Irské klauzule bylo Rakousko se smlouvou de facto spokojeno. Postoj Finska a Irska byl méně pozitivní, Ústavní smlouvu sice přijaly, ale klauzuli přesto považovaly za „nutné zlo“ (Topala 2011: 4), které je nezbytné podstoupit.

3.5 Evropská bezpečnostní strategie, Headline Goal 2010 a Berlín plus mechanismus

Kromě Ústavní smlouvy bylo výstupem konventu vydání první bezpečnostní strategie EU na konci roku 2003, *A Secure Europe in a Better World*, kterou představil Javier Solana, vysoký představitel pro SZBP (European Voice 2004). Hlavním cílem této strategie bylo umožnit Evropě zajistit „bezpečnou Evropu a vybudovat lepší svět“ – byla zde definována společná politika EU ve vztahu k zahraničně-bezpečnostním otázkám současného světa a nutnost posílení soudržnosti států v SZBP/SBOP za účelem schopnosti čelit novým hrozbám (Toje 2005: 117, Council of the EU 2003).

Finskou pozici k Evropské bezpečnostní strategii demonstrují slova finského ministra zahraničí Erkki Tuomioja, který se nechává slyšet, že „strategie není sice revolučním dokumentem, avšak přináší návrh velmi užitečného přístupu EU k mezinárodním hrozbám, kterým Evropa čelí na začátku 21. století. Tato strategie umožňuje zhodnotit a vykonávat politiky a cíle EU a docílit globální a komprehensivní politiky EU. V neposlední řadě je strategie také odpovědí na výzvy transatlantických vztahů, kterým v dnešní době čelíme.“ (Ministry of Foreign Affairs Finland 2004).

Také Irsko projevilo velmi pozitivní přístup k bezpečnostní strategii, kdy zdůraznilo nezbytnost efektivního multilateralismu v prevenci a boji se současnými

bezpečnostními hrozbami a důležitost mezinárodní spolupráce za účelem budování bezpečného mírového světa (Department of Foreign Affairs and Trade of Ireland 2003). Stejně jako předchozí dvě země i Rakousko novou bezpečnostní strategií EU vítá a účastní se prací na podobě jejího textu. Rakousko zdůrazňuje zejména důležitost Evropské bezpečnostní strategie pro další rozvoj koherentní bezpečnostní politiky EU (Reiter, Frank 2004: 17). Jak bylo možné sledovat, všechny tři zkoumané země měly tedy shodně velmi pozitivní a aktivní přístup při tvorbě první bezpečnostní strategie EU.

Kromě přijetí první bezpečnostní strategie EU došlo v tomto období v rámci vývoje SZBP také k vytvoření Evropských bojových jednotek (EU battlegroups) v rámci tzv. Headline Goal 2010⁴¹ (European Parliament 2006), což byl de facto navazující plán na Helsinku Headline Goal z roku 1999. Cílem Headline Goal 2010 bylo vytvořit do roku 2010 bojové jednotky o síle 1500 osob, které budou schopny rychlého nasazení v době krize do 10 dní a nepřerušeně operovat po dobu 30 dní (s možností prodloužení na 120) za účelem koherentní a efektivní odpovědi na mezinárodní krize v rámci krizového managementu EU (European Union External Action 2014). Bojové jednotky EU se staly plně operabilní od roku 2007 a v rámci pohotovostních období se vojenské jednotky střídají po šesti měsících (Lindstrom 2007: 47).

Postoj všech zkoumaných států k tomuto Headline Goal 2010 byl kladný a je možné říci, že také aktivní. Finsko považuje vytvoření bojových jednotek za nezbytný krok ve vývoji krizového managementu a je připraveno se společných bojových jednotek účastnit, a to nejen dohromady se Švédskem a Norskem v jimi avizované společné bojové jednotce (jak oznámili na konferenci v roce 2004), ale do budoucna i s dalšími státy (Parliament of Finland 2004).

I další dva zkoumané státy, Irsko a Rakousko, mají v plánu účastnit se bojových jednotek. Irsko reagovalo na Headline Goal 2010 velmi kladně, přesto zdůraznilo nedotknutelnost irské vojenské neutrality. Ministr obrany Williem O'Dea T. D v roce 2006 prohlásil: „Irsko podporuje rozvoj kapacit pro jednotky rychlé reakce a je pozitivně naladěno účastí Irska na konceptu bojových jednotek. Účast Irska na konceptu bojových jednotek je v souladu se závazkem Irska přispívat k udržení míru a bezpečného mezinárodního prostředí. Zároveň účast na operacích EU zůstává suverénním národním rozhodnutím a irská politika založená na ‚trojitém zámku‘ nebude participací na konceptu bojových jednotek porušena“ (Department of Defense of Ireland 2006).

⁴¹ Plný text viz European Union-United Nations 2004.

Rakousko považovalo vytvoření bojových jednotek v rámci Headline Goal 2010 za velmi důležitý krok a za klíčový element pro rozvoj krizového managementu. Z tohoto důvodu se Rakousko rozhodlo vytvoření bojových jednotek účastnit a v roce 2004 plánovalo nasadit přibližně 200 členů vojenských sil Rakouska na bojovou jednotku, v níž budou spolupracovat s Německem a Českou republikou (Federal Ministry of Foreign Affairs 2004: 26-27).

V neposlední řadě je na tomto místě nezbytné zmínit v kontextu rozvoje SZBP/SBOP v tomto období vznik mechanismu Berlín plus a Evropské bezpečnostní agentury. V roce 2003 se EU a NATO v rámci spolupráce s ohledem na krizový management EU dohodly na vytvoření tzv. Berlín plus mechanismu. Tento mechanismus EU zaručuje přístup k plánovacím kapacitám NATO, stejně jako možnost využití tzv. Vrchního velitelství spojených sil NATO v Evropě k operačnímu plánování (Council of the EU 2003a?, European Parliament 2004). S ohledem na toto ustanovení bylo Rakousku a dalším neutrálním zemím garantováno, že „v případě, že bude operace SBOP vedena na základě mechanismu Berlín plus, úředníkům z těchto zemi bude umožněno účastnit se adekvátně na plánovacích či velících strukturách NATO.“ (Federal Ministry for European and International Affairs 2003: 39). O rok později, v roce 2004, pak dochází ke vzniku Evropské obrané agentury (EDA), jež má za cíl „podporovat členské státy v jejich úsilí o zlepšení vojenských kapacit v oblasti krizového managementu a podporovat v budoucnu SZBP.“ (Department of Defence of Ireland 2013: 24).

3.6 Lisabonská smlouva

Hlavní inovace v SZBP/SBOP, které přináší Lisabonská smlouva, vychází z velké části z ustanovení, představených již smlouvou ústavní. Lisabonskou smlouvou je překonána pilířová struktura a je vytvořena pozice vysokého představitele⁴², jenž je zároveň viceprezidentem Evropské komise a hraje důležitou roli v zajišťování koherence mezi jednotlivými institucemi a členskými státy v otázkách zahraničně-bezpečnostní politiky a zároveň zastupuje unii navenek (European Parliament 2008: 3). Vysoký představitel je během výkonu své práce podporován Evropskou službou pro vnější činnost, diplomatickým sborem Unie. V kontextu nově vytvořených funkcí

⁴² V ústavní smlouvě byla tato pozice nazvána „Ministrem zahraničí EU“.

v rámci SZBP došlo taktéž k vytvoření nové funkce stálého prezidenta Evropské rady, voleného na období dvou a půl let s možností znovuzvolení (Eur-lex 2007).⁴³

V rámci revize SBOP v Lisabonské smlouvě dochází k rozšíření Petersberských úloh, tak jak bylo naznačeno již v Headline Goal 2010. Unie může použít civilní a vojenské prostředky v misích, zahrnujících „společné akce v oblasti odzbrojení, humanitární a záchranné mise, poradní a pomocné mise ve vojenské oblasti, mise pro předcházení konfliktům a udržení míru, mise bojových sil k řešení krizí, včetně misí pro prosazování míru a stabilizačních operací po ukončení konfliktů.“ (Eur-lex 2007: čl. 28B).

Bezesporu nejvýznamnější inovací, jež Lisabonská smlouva přináší, je doktrína vzájemné obrany, která byla diskutována již během Konventu o budoucnosti Evropy a diskuzí o podobě Ústavní smlouvy. (Eur-lex 2007) Článek ustanovuje, že „pokud je členský stát obětí vojenské agrese na jeho teritoriu, ostatní členské státy budou mít povinnost pomoci a asistovat danému státu všemi možnými prostředky, které jsou v jejich silách, v souladu s článkem 51 Charty OSN. Toto neohrozí specifický charakter bezpečnostní a obranné politiky jednotlivých států.“ (Eur-lex 2007: čl. 28A) Právě poslední věta byla do odstavce přidána již během vyjednávání o Ústavní smlouvě, aby uspokojila neutrální státy, jež si chrání tradiční neutrální status a jež by za jiných podmínek s ustanovením nesouhlasily.⁴⁴

Lisabonská smlouva byla podepsána 13. prosince 2007 a vstoupila v platnost v prosinci roku 2009 a stala se základním stavebním kamenem pro rozvoj společné bezpečnostní a obranné politiky (Mölling 2008: 1).

Neutrální státy reagovaly na Lisabonskou smlouvu kladně a jejím podpisem de facto nenastal problém, zejména proto, že většina problematických aspektů byla vyřešena již v rámci smlouvy ústavní. Nejproblematictější se v rámci nových ustanovení, které Lisabonská smlouva přináší pro Finsko, Irsko a Rakousko, mohla jevit doktrína vzájemné obrany. Podoba článku, který ji zahrnuje, však zůstala stejná, jaká byla již v rámci Ústavní smlouvy, obsahovala tedy tzv. Irskou klauzuli. Díky tomuto faktu neměla s doktrínou vzájemné obrany v rámci Lisabonské smlouvy finská, irská ani rakouská vláda problém. Podobně jako zůstala podoba klauzule vzájemné obrany stejná

⁴³ Jak již bylo zmíněno dříve, na tomto místě se nebudeme detailněji zabývat institucionálními otázkami v souvislosti s Lisabonskou smlouvou, jelikož to není předmětem této práce.

⁴⁴ Vzhledem k tomu, že postoj států k podobě textu v Lisabonské smlouvě ve vztahu ke klauzuli vzájemné obrany byly již výše analyzovány, nebudou na tomto místě znovu rozebírány.

v Lisabonské smlouvě, jako byla ve smlouvě ústavní, tak také klauzule solidarity zůstala v rámci Lisabonské smlouvy zachována ve stejné podobě, jako byla ve smlouvě ústavní (Eur-lex 2007: čl.188r).⁴⁵ Vzhledem k tomu, že byl postoj zkoumaných států ke klauzuli solidarity představen již výše v souvislosti s Ústavní smlouvou, nebude to dále na tomto místě detailněji rozebíráno.

Během ratifikačního procesu Lisabonské smlouvy došlo k problémům v Irsku. V červnu 2008 se v rámci referenda vyjádřilo 53,4 % voličů proti přijetí smlouvy za volební účasti 53,4 %, a referendum tedy skončilo negativní výsledkem (O'Mahony 2009: 429-430, Doyle, Conolly 2010: 3). „Ne“, které řekli irští voliči Lisabonské smlouvě, bylo přitom zdůvodňováno zejména „nedostatkem informací/vědomostí/chápání“, ale také právě strachem irských voličů o zachování neutrální pozice země, jenž byl na základě průzkumů stanoven jako druhý hlavní důvod hlasování irských voličů proti přijetí smlouvy (O'Brennan 2008: 1-7, O'Brennan 2009: 1-2). Mnoho voličů uvedlo v průzkumech veřejného mínění, že další integrace Irska v bezpečnostní oblasti politik EU se jim jeví jako nekonzistentní s neutrální zahraniční politikou Irska (Devine 2009: 1). Druhé referendum se konalo 2. října roku 2009 a Lisabonská smlouva bylo v Irsku tímto referendem přijata (Bbc 2009). S platností Lisabonské smlouvy se Irsko stane plně členem ZEU, ačkoli ještě v roce 1996 proklamovalo, že „irská vláda se nebude snažit o členství v NATO či ZEU nebo přijetí jejich záruk vzájemné obrany (Department of Foreign Affairs of Ireland 1996: 147).

3.7 Současné pilíře zahraničně-bezpečnostní politiky Finska, Irska a Rakouska ve vztahu k EU

V poslední zahraničně-bezpečnostní strategii z roku 2013 Finsko i nadále prosazuje v rámci své zahraniční politiky status vojensky nezáčastněného a rozvíjí vojenské kapacity do té míry, aby bylo schopno tento status bránit (Prime minister's office 2013: 112). Členství v EU a účast Finska na SZBP/SBOP shledává Finsko za fundamentální body vlastní zahraniční politiky a zároveň věří, že SZBP/SBOP a zejména krizový management, tak jak jsou v současné době upraveny Lisabonskou smlouvou, posilují důvěryhodnost a sílu EU jako globálního hráče. Co se týká klauzule solidarity, která byla v Lisabonské smlouvě ustanovena, Finsko rozvíjí a nadále se bude

⁴⁵ Klauzule Solidarity je v Ústavní smlouvě obsažena v článku 43, v Lisabonské smlouvě je obsažena v článku 188r.

pokoušet zlepšit své kapacity, aby bylo v případě nezbytnosti schopno poskytnout pomoc v souladu s klauzulí solidarity (Prime minister's office 2013: 86-89).

Účast na krizovém managementu za účelem zachování světového míru je důležitou součástí zahraniční politiky, kterou chce Finsko i v následujících letech prosazovat. Finsko proto má i nadále v plánu účastnit se bojových jednotek EU, vojenských a civilních misí, zdůrazňuje nezbytnost dalšího rozvoje těchto jednotek za účelem efektivnějšího nasazení těchto jednotek. Finsko v rámci SBOP navíc silně podporuje partnerství NATO a EU, které je pro budoucnost efektivního vykonávání krizového managementu nezbytné (Prime minister's office 2013: 63-65).

Současná zahraniční politika Rakouska vychází z bezpečnostní strategie, jež byla ustanovena v roce 2013. Stejně jako uvádělo Finsko ve své bezpečnostní strategii, tak také Rakousko v bezpečnostní strategii z roku 2013 uvádí svůj záměr nadále se účastnit operací krizového managementu, jelikož představují jeden ze základních kamenů zahraniční politiky Rakouska za účelem udržení míru ve světě. Rakousko zde také zdůrazňuje, že se bude plně účastnit akcí SZBP/SBOP, včetně bojových jednotek EU, a to s ohledem na vlastní kapacity. (Bundeskanzleramt Österreich 2013: 13-15). V souvislosti s dalším vývojem krizového managementu Rakousko plně podporuje spolupráci NATO a EU a má v plánu účastnit se v rámci PPM mezinárodních operací, s výjimkou operací obsažených v čl. V Severoatlantické smlouvy, přičemž si zároveň trvá na zachování svého trvale neutrálního statusu ve smyslu neúčasti na vojenských aliancích (Bundeskanzleramt Österreich 2013: 10,17).

Základní principy současné irské zahraniční a bezpečnostní politiky jsou představeny v dokumentu Green Paper on Defence Policy z roku 2013. V tomto dokumentu Irsko odkazuje na svou politiku vojenské neutrality a připomíná, že ačkoli se plně účastní SZBP/SBOP a provizí nově vzniklých Lisabonskou smlouvou, je mu zároveň touto smlouvou zaručeno plné suverénní právo rozhodnout se, jakou mírou a zdali se na akcích SZBP bude účastnit (viz dříve popsaná Irská klauzule) (Department of Defence of Ireland 2013: 8). Kromě toho je zde opět uvedena nezbytnost trojího schválení vyslání irských vojenských sil na mírové operace, tedy tzv. trojího zámku. Department of Defence of Ireland 2013: 9). Irsko v souvislosti s partnerstvím mezi EU a NATO, stejně jako Finsko a Rakousko, uvádí, že plně podporuje spolupráci mezi NATO a EU a i nadále se bude účastnit operací pod hlavičku PPM (Department of Defence of Ireland 2013: 22).

4 Účast Finska, Irska a Rakouska na peace-keepingu v praxi a jejich vojenské kapacity

V předchozí kapitole bylo sledováno, jakým způsobem se vyjadřovalo Finsko, Irsko a Rakousko k jednotlivým aktům a ustanovením, jež prohlubovaly a rozšiřovaly SBOP, tedy ke kterým politikám se zavázaly a které naopak odmítaly. V následující kapitole bude sledováno, do jaké míry se Finsko, Irsko a Rakousko účastní SBOP v praxi, především pak zdali a případně jakých vojenských misí a na jakých vojenských bojových jednotkách se tyto státy podílely. Kromě toho bude v kapitole naznačen vztah zkoumaných zemí k NATO a dalším organizacím, které provádějí peace-keeping.

4.1 Krizový management EU

V rámci krizového managementu jsou uskutečňovány vojenské a civilní mise. První samostatná mise EU byla započata v lednu 2003 a jednalo se o policejní misi v Bosně a Hercegovině, EUPM (Lynch, Missiroli 2005: 1), první vojenskou misi pak byla operace Concordia v Makedonii, jež navazovala na předcházející operaci NATO Allied Harmony (Lindstrom 2007: 2).⁴⁶

Do současné doby byly v rámci krizového managementu ukončeny 4 vojenské mise a dalších 5 v současné době probíhá. Jak je možné vidět z tabulky č. 1 (viz přílohy), ilustrující účast Finska, Irska a Rakouska na jednotlivých misích EU, Finsko se účastnilo tří ze čtyř již ukončených vojenských operací⁴⁷ včetně první vojenské operace EU (Concordia), do které přispělo 4 vojáky (Sipri 2014b). S ohledem na právě probíhající vojenské operace EU se Finsko účastní každé z nich, tedy operace EUTM v Mali, EUTM Navfor v Somálsku/Ugandě (od roku 2011), EUFOR RCA 2014 ve Střední Africe a EUFOR Althea v Bosně a Hercegovině. Kromě operace EUTM Navfor se Finsko všech operací účastní od doby jejich započetí⁴⁸ (Sipri 2014b). Finsko přitom doposud nebylo v čele žádné z vojenských operací, naopak s ohledem na civilní operace velelo dvěma⁴⁹ (Isis 2014). V současné době má Finsko 9 vojáků v EUFOR Althea, 4 v EUNAVFOR Somalia, 3 v EUTM Somalia/Uganda, 10 v EUTM Mali a 30 v EUFOR

⁴⁶ Vzhledem k tomu, že se práce zabývá zejména vojenskými aspekty neutrality, bude v tomto kontextu zkoumána především účast Finska, Irska a Rakouska na vojenských misích EU.

⁴⁷ EUFOR Congo (11 vojáků), EUFOR Tchad (63 vojáků), EUFOR Concordia (4 vojáci) Sipri 2014b.

⁴⁸ Nejvyšší účast Finska doposud byla na stále probíhající a největší operaci EU EUFOR Althea, kde Finsko doposud vyslalo asi 200 vojáků (Palosaari 2013: 21).

⁴⁹ EUPOLAfghanistan, EUBAM Libya.

RCA (Ministry for Foreign Affairs of Finland 2013, Ministry for Foreign Affairs Finland 2014b).

Také Irsko se účastnilo tří ze čtyř ukončených vojenských operací, přičemž na rozdíl od Finska se neúčastnilo vůbec první vojenské operace EU Concordie. V současné době se pak Irsko účastní všech probíhajících (výše zmíněných) vojenských operací s výjimkou operace EU Navfor. Nejvyšší počet vojáků nasadilo Irsko na operaci EUFOR Tchad, které v letech 2008–2009 velelo.⁵⁰ Od roku 2011 Irsko vede vojenskou misi v Somálsku EUTM (Defense Forces Ireland 2011). Co se týká nasazení vojáků do největší vojenské mise EUFOR Althea, zde Irsko vyslalo 64 vojáků, tedy méně než jsme mohli pozorovat u Finska. Na druhou stranu množství irských vojáků v operaci v Čadu mnohonásobně převyšovalo účast finských vojáků (Sipri 2014b). Irsko má v současné době na operaci EUFOR Althea 40 vojáků (Defense Forces Ireland 2014).

V rámci krizového managementu se Rakousko účastnilo všech ukončených operací a v probíhajících operacích jsou rakouští vojáci umístěny ve všech operacích kromě EU Navfor (stejně jako vojáci irští). Největší množství rakouských vojáků bylo doposud nasazeno v rámci mise EUFOR Althea, přičemž tento počet značně převyšuje počet vojáků Finska i Irska, podílejících se na této operaci. V současné době má Rakousko v rámci EUFOR Althea nasazených asi 195 vojáků (Österreichische Bundesheer 2014). Rakousko od roku 2012 současně drží velení této mise (Isis 2013).

S ohledem na civilní mise můžeme v tabulce č. 1 pozorovat, že jich doposud bylo započato 17, přičemž 10 z nich stále probíhá. Kromě policejní mise EUPOL Kingshasa (probíhající v letech 2005–2007), na ni navazující policejní mise EUPOL RD Congo (započatá v roce 2007) a mise EUSEC RD Congo (probíhající od roku 2005), se Finsko, Irsko i Rakousko ve větší či menší míře podílely na všech (ukončených i probíhajících) civilních misích EU (European Union External Action 2013, Rees 2006: 179-180).

Finsko, Irsko a Rakousko se také plně účastní konceptu bojových jednotek, vytvořených na základě Headline Goal 2010. Finsko se účastnilo na bojových jednotkách v pohotovostních obdobích v letech 2007 a 2008 a 2011. Působilo přitom v rámci dvou bojových jednotek, Nordické bojové jednotky, kde se spolu s ním účastní vojáci z Norska, Estonska a Irska pod velením Švédska (Ministry for Foreign Affairs Finland 2014a) a také Bojové jednotky 107 pod velením Nizozemí spolu se státy

⁵⁰ V roce 2008, v roce započetí mise, se jednalo o 447 vojáků (Defense Forces Ireland 2011).

Německa, Rakouska a Litvy (Ministry for Foreign Affairs Finland 2010). Finsko bude v rámci Nordické bojové skupiny působit v pohotovostním období v první polovině roku 2015 (Ministry for Foreign Affairs Finland 2012).

Irsko je spolu s Finskem součástí Nordické bojové jednotky, přičemž poprvé se účastnilo bojových jednotek v roce 2008. Následující účast pak přišla v roce 2011 opět pod hlavičkou Nordické bojové jednotky (RTE news 2010). V příštím roce (2015) se bude Irsko v rámci této skupiny účastnit pohotovostního období v první polovině roku (Forsvarsmakten 2014).

Rakousko je spolu s Finskem součástí výše zmiňované Bojové jednotky 107 pod vedením Nizozemí a také bojové jednotky pod vedením Německa s Českou Republikou (Federal Ministry for European and International Affairs 2011: 147-148). Poprvé se přitom účastnilo bojových jednotek EU v rámci Bojové jednotky 107 v pohotovostním období v roce 2011, druhá účast proběhla v pohotovostním období v roce 2012 pod vedením Německa spolu s Českou Republikou (The Austrian Foreign Ministry 2014). Následující účast rakouských vojáků je plánovaná na pohotovostní období roku 2016 (Kurier 2014).

Můžeme tedy shrnout, že se všechny tři země aktivně účastní krizového managementu již od roku 2003, kdy byly operace pod hlavičkou EU započaty, ačkoli různou měrou na různých operacích. U Rakouska a Irsku jsme navíc mohli pozorovat, že jsou v současné době navíc v čele vojenské operace EUFOR Althea (Irsko) a EUTM Somálsko (Irsko). S ohledem na konkrétní účast v bojových jednotkách EU bylo možné sledovat, že všechny tři státy se již nejednou účastnily pohotovostního období jednotek. Finsko a Rakousko jsou součástí Bojové jednotky 107, Finsko a Irsko Nordické bojové jednotky a Rakousko pak dále jednotky pod vedením Německa. Všechny tři státy plánují účastnit se bojových jednotek i nadále.

4.2 Finsko, Irsko, Rakousko a další organizace

Co se týká členství v dalších organizacích, jež uskutečňují peace-keepingové operace, na celosvětové úrovni jsou Finsko, Irsko i Rakousko od roku 1955 členy OSN. Pod hlavičkou OSN se tyto státy aktivně účastní peace-keepingových operací, jak země zdůrazňovaly již během diskuzí o rozvoji Petersberských úloh a jejich účasti na nich. V rámci Evropy jsou Finsko, Irsko a Rakousko všechny členy OBSE, Rady

euroatlantického partnerství a iniciativy Partnerství pro mír⁵¹ (dvě naposled jmenované iniciativy spadají pod NATO), avšak nejsou členy NATO (NATO 2014b, OSCE 2014).

S ohledem na možné členství v NATO v budoucnu zaujímá každý ze zkoumaných zemí jiné stanovisko. Rakouské politické spektrum je v otázce možného budoucího členství Rakouska v NATO rozpolcené. Část politického spektra stále zdůrazňuje, že neutralita je součástí rakouské identity, druhá část poukazuje na fakt, že neutralita je „přežitkem“ ze studené války, a je tedy možné, že by byla v budoucnu překonána. Svou účast na PPM přitom Rakousko zdůvodňuje tím, že je to nezbytné za účelem možné plné participace na vojenských aspektech SBOP EU (NATO review magazine 2013).

Členství Irska v NATO se v budoucnu nezdá jako pravděpodobné, jelikož zde stále rezonuje dostatečné nacionální cítění členství v NATO odmítající, na druhou stranu Irsko zdůrazňuje svou vůli být partnerem NATO (NATO review magazine 2013). Z tří zkoumaných států se jako budoucí možný člen NATO jeví jako nejpravděpodobnější Finsko. S ohledem na politiku vůči NATO Finsko ve své koncepci zahraniční a bezpečnostní politiky z roku 2013 uvádí, že by chtělo pokračovat a prohlubovat spolupráci s NATO v rámci PPM (Prime minister's office 2013: 63). Finsko shledává NATO jako hlavní fórum pro rozvoj EBOP, avšak přestože Finsko již v roce 2007 vypracovalo dokument, monitorující důsledky pro Finsko, které by v případě členství v NATO nastaly, nemá v rámci tohoto vládního období v plánu o členství v NATO požádat (Ministry for Foreign Affairs Finland 2007, Prime minister's office 2013: 63). Finsko může být však do budoucna do určité míry ovlivněno rozhodováním svého souseda Švédska, vzhledem k podobné geopolitické poloze a historickým zkušenostem. Je tedy možné se domnívat, že pokud by o členství v NATO požádalo neutrální Švédsko, mohla by být nedlouho potom očekávána i finská žádost (NATO review magazine 2013).

4.3 Vojenské kapacity a vojenské výdaje Finska, Irska a Rakouska

Podívejme se nyní na to, jaké množství financí jednotlivé vlády investují do vojska a jakým množstvím vojenských kapacit disponují.

Finsko, jakožto první ze zkoumaných států, disponuje nejvyšším množstvím vojenských kapacit. Vojenské síly Finska se skládají z 14 000 vojáků a dalších 25 000,

⁵¹ Finsko přistoupilo k PPM v roce 1994, Rakousko v roce 1995 a Irsko v roce 1999 (NATO 2014a).

kteří jsou v současné době trénováni, což je cca 40 000 vojáků. Spolu se záložními vojáky má Finsko maximální vojenskou kapacitu 350 000 vojáků⁵². (Prime minister's office 2013: 106, The Finnish defence Forces 2014). Druhý ze zkoumaných států, Irsko, naopak disponuje nejmenšími vojenskými kapacitami. Kapacita je podle poslední dostupných statistik přibližně 9 500 vojáků, přičemž se záložními vojáky je maximální vojenská kapacita v celkové výši necelých 15 000 vojáků (Department of Defence and Defence Forces 2011, Department of Defence of Ireland 2013). Rakouská vojenská kapacita je v kontextu zkoumaných států číselně uprostřed, čítá 27 000 vojáků a dalších přibližně 35 000 vojáků v záloze, celkově je tedy maximální vojenská kapacita asi 62 000 vojáků (Die Presse 2010).

Finanční výdaje jednotlivých států na vojenské kapacity jako procento HDP v průběhu posledních 18 let (od doby vstupu Finska a Rakouska do EU) je možné sledovat v tabulce č. 2. Je možné pozorovat, že Finsko má ze tří zkoumaných států nejvyšší výdaje na vojenské kapacity jako procento HDP. V průběhu let 1995 až 2012 byly průměrné výdaje na vojenské kapacity asi 1,4 % HDP, přičemž se tato hodnota pohybovala v rozmezí 1,2 a 1,6 % HDP. Výdaje na vojenské kapacity jsou v případě Irska nejnižší, v průměru se v letech 1995–2012 jedná o 0,7 % HDP. Na rozdíl od Finska je zde ale možné pozorovat pokles v množství výdajů na vojenské kapacity, kdy v roce 1995 se jednalo o 1 % HDP a v posledních letech se jedná o průměrných 0,6 % HDP. Množství výdajů Rakouska na vojenské kapacity je ve srovnání s dalšími dvěma zkoumanými státy možné umístit mezi Finsko, které má výdaje nejvyšší, a Irsko, jehož výdaje jsou ze zkoumaných států nejnižší. V období od roku 1995 do roku 2012 Rakousko v průměru investovalo do vojenských kapacit 0,9 % HDP, přičemž tento údaj se ve sledovaném období změnil pouze v rozptylu 0,1 % HDP (Sipri 2014a).

Pokud bychom tato čísla srovnali s průměrnou hodnotou vojenských výdajů v období 1995–2012 v rámci celé EU, která činila 1,7 % HDP, můžeme dojít k závěru, že výdaje na vojsko u Irska a Rakouska jsou značně pod průměrem celé EU. Irsko navíc patří mezi země s nejnižšími vojenskými výdaji v rámci nejen Evropské unie, ale i a celosvětové úrovně (Central Intelligence Agency 2014, The World Bank 2014). Finsko se svou průměrnou hodnotou 1,4 % HDP se v tomto ohledu do značné míry blíží průměru, i když stále zůstává pod celounijním průměrem.

⁵² Toto číslo zahrnuje pozemní, námořní i vzdušné kapacity.

5 Shrnutí a vyhodnocení výzkumu

Neutrální politika Finska, Irska a Rakouska procházela v souvislosti s vývojem SZBP a zejména vznikem její bezpečnostně-obranné dimenze (SBOP), která souvisela ve velké míře s měnícím se mezinárodním prostředím, značnou proměnou. Vývoj SZBP/SBOP a reakce jednotlivých států na něj, stejně jako zapojení států do těchto politik, je chronologicky shrnuto v tabulce č. 3 a č. 4 (viz přílohy).

Opatření týkající se vzniku SZBP v Maastrichtské smlouvě byla Rakouskem, Irskem i Finskem přijata kladně. Irsko si v rámci smlouvy v souvislosti se zachováním vlastní neutrality vyjednalo tzv. Irskou klauzuli, která stanovila, že tyto politiky nepoškodí specifický charakter obranné politiky jednotlivých států. Rakousko a Finsko přijalo ustanovení o SZBP bez výjimky ještě před svým vstupem do EU a zavázaly se k plné účasti na této politice. V rámci ZEU získaly země v první polovině devadesátých let pozorovatelský status, který byl podle jejich slov v souladu s neutrální politikou. Avšak již krátce poté můžeme pozorovat první posuny v neutrální politice Finska, kdy Finsko po přistoupení k EU a přijetí *aquis communautaire* (tedy ustanovení Maastrichtské smlouvy) v roce 1995 prohlašuje, že není možné jeho zahraniční politiku v souvislosti s členstvím v EU a plné účasti na SZBP považovat nadále za veskrze neutrální, a proto se nyní jeho zahraniční politika dá nazývat nezúčastněnou či nezávislou. Rakousko v souvislosti s přijetím Maastrichtské smlouvy muselo částečně revidovat ústavní článek federální ústavy 23f, jenž uvádí, že se Rakousko může plně účastnit SZBP, aniž by to zároveň poškodilo trvale neutrální politiku země. Již na tomto místě tedy můžeme vidět mírný posun směrem od původního konceptu neutrality a to zejména v souvislosti se sbližováním s vojenskou aliancí ZEU u všech třech zemí.

Co se týká Amsterodamské smlouvy, zde nastaly během vyjednávání o začlenění ZEU pod EU v rámci nové smlouvy problémy. Všechny tři neutrální země tuto integraci odmítaly, z toho důvodu v Amsterodamské smlouvě nedošlo k plnému začlenění ZEU pod EU, avšak na ZEU byly v oblasti Petersberských úkolů delegovány z EU určité pravomoci. S tímto ustanovením všechny tři státy souhlasily a smlouva byla opět všemi třemi státy přijata bez vyjednání specifických výjimek (v Amsterodamské smlouvě byla opět obsažena Irská klauzule, avšak ta nepředstavuje automatický opt-out). Na tomto místě však zmiňme, že Rakousko opět mírně upravilo znění ústavy s ohledem na

neutralitu, když přijalo dodatek, že se může plně účastnit mírových misí v rámci Petersberských úkolů podle nových ustanovení spojených s Amsterodamskou smlouvou.

Formální vznik SBOP s přijetím Helsinkí Headline Goal v roce 1999, představoval pro Finsko, Irsko a Rakousko další výzvu, avšak všechny tři státy vytvoření samostatných vojenských kapacit EU pro zvládnání krizí vítaly a zavázaly se tohoto cíle účastnit. V té době v Rakousku dochází k dalším dílčím reformulacím ustanovení týkajících se neutrality a Rakousko se vyslovuje, že již nadále není neutrálním státem, ale stejně jako Finsko, pouze nezúčastněným. Jedná se tedy o další krok, jenž proměňuje neutrální politiku ve směru k post-neutrálnímu statusu. Na rozdíl od Rakouska a Finska, Irsko svůj status nereformuje a nadále prohlašuje svou zahraniční politiku jako za vojensky neutrální, spočívající v neúčasti na vojenských aliancích, a podotýká, že účast na mírových misích a poskytnutí vlastních jednotek k vytvoření jednotek EU tento koncept nijak neohrožuje. Přes oficiální irskou rétoriku však i u Irska dochází k postupnému oslabování původního konceptu vojenské neutrality a to minimálně v souvislosti s účastí na iniciativě NATO Partnerství pro mír, ke které se připojilo v roce 1999 (Rakousko a Finsko se k této iniciativě připojilo již v roce 1994 resp. 1995), nicméně taktéž právě s příslibem účasti na vytváření vlastních vojenských kapacit EU.

Na Helsinkí Headline Goal přímo navazuje Headline Goal 2010 s cílem vytvořit bojové jednotky EU, kterého se opět všechny tři státy účastní bez výjimek. V praxi je účast tří zkoumaných států na SBOP možné pozorovat v rámci jejich zapojení do civilních i vojenských misí EU. Jak je možné vidět v tabulce č. 2, Finsko, Rakousko i Irsko se všechny téměř stejnou mírou podílely na většině civilních i většině vojenských operací EU, Rakousko a Irsko mělo dokonce na starosti vedení několika z nich. Vojenské jednotky těchto států jsou zároveň součástí bojových jednotek EU pod velením jiných členských států EU. V tomto smyslu se tedy všechny tři státy v praxi účastní SZBP/SBOP v podstatě ve stejné míře.

Pravděpodobně největší výzvou pro neutrální/nezúčastněné země představovala Ústavní a Lisabonská smlouva, jež zavedly v obranné politice tzv. doktrínu solidarity a tzv. doktrínu vzájemné obrany. Zejména druhá jmenovaná dělá z EU v podstatě také organizaci s vojenskými cíli, když zavádí do základních smluv kolektivní obranu (nepovinnou). Na tomto místě by bylo možné očekávat, že si neutrální země vyjednájí u

tohoto ustanovení opt-out, není tomu však docela tak. Přestože původní návrh, který zahrnoval obligatorní kolektivní obranu, díky odmítavému stanovisku neutrálních zemí neprošel, mírnější ustanovení kolektivní obrany, obsahující dodatek, tzv. Irskou klauzuli, „že tato aktivita nesmí poškodit specifický charakter obranné politiky jednotlivých států“, již neutrální státy přijaly a podepsaly se pod něj. Finsko, Irsko a Rakousko se tedy účastní kolektivní obrany, ačkoli jen do míry, která nepoškodí specifický charakter jejich politiky. Vzhledem k tomu, že tzv. doktrína vzájemné obrany nebyla doposud použita, zůstává otázkou, zda a do jaké míry by se kolektivní obrany Finsko, Irsko a Rakousko v praxi účastnily. Již však samotný podpis států pod tímto ustanovením se jeví jako v nesouladu s nezúčastněným, resp. vojensky neutrálním statutem.

V poslední řadě zmiňme ještě fakt, že Finsko, Irsko i Rakousko se účastní mírových operací pod hlavičkou OBSE, OSN a NATO. Všechny tři státy jsou členy OSN a OBSE, avšak nejsou členy NATO, nýbrž pouze členy iniciativy NATO Partnerství pro mír a Euroatlantické Rady Partnerství v rámci NATO. Finsko a Rakousko se možnému členství v NATO v budoucnu nebrání, ačkoli zatím nemají v plánu podat přihlášku, Irsko naopak možné budoucí členství v NATO spíše odmítá a nepovažuje za pravděpodobné.

Vraťme se nyní na začátek této práce a vyhodnoťme na základě výše shrnutého, které definiční znaky neutrálního konceptu zahraničně-bezpečnostní politiky Finska, Irska a Rakouska naplňují (viz tabulka č. 5 v přílohách).

První dvě kritéria, zavazující k neúčasti na válce přímo či nepřímo, jsou všemi státy splněna. Stejně tak třetí kritérium „ozbrojené neutrality“ je možné považovat za splněné vzhledem k tomu, že všechny tři státy disponují kapacitami pro bránění vlastní země. Čtvrté kritérium politické neutrality v době míru je také možné považovat za splněné. Další tři kritéria však již za splněné považovat nelze. Kritérium neúčasti na celních a hospodářských uniích je nesplněné již samotným členstvím v EU, jako hospodářské a celní unii, která v dnešní době již bezpochyby podkopává nezávislost ekonomických a zahraničně obchodních politik států. Vzhledem k tomu, že EU je bezpochyby politickou organizací se společnou zahraniční, bezpečnostní a obrannou politikou, a Finsko, Irsko a Rakousko se na této politice plně podílejí, není možné považovat za splněné kritérium neúčasti na politických organizacích či vojenských aliancích. V poslední řadě kritérium neúčasti na smlouvách kolektivní obrany je

s podpisem Lisabonské smlouvy možné považovat taktéž za nesplněné, ačkoli jsou zde pro neutrální státy záruky ve formě tzv. Irské klauzule. Jak bylo však již předesláno o několik řádků výše, vzhledem k tomu, že doktríny kolektivní obrany nebylo doposud v praxi využito, nelze na tomto místě dělat závěry ohledně zapojení či nezapojení neutrálních států do této aktivity. V tomto ohledu je tedy možné považovat první hypotézu za platnou, zahraničně-bezpečnostně-obranná politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s vývojem SZBP/SBOP značně proměnila a v současné době tyto státy již nenaplnují definiční znaky trvale neutrálních států; ostatně, státy samy své doktríny neutrality v průběhu času přeformulovaly a „zmírňovaly“ či „zeslabovaly“ formulacemi „nezúčastněný“, „nezávislý“ či „neúčastníci se vojenských aliancí“. Na tomto místě je však ještě nutné vzít v potaz zvlášť Irsko, které v oficiální rétorice proklamuje svou vojenskou nikoli politickou. Pokud bychom tedy brali Irsko pouze jako vojensky neutrální, nemuselo by naplňovat kritérium politické neutrality v době míru ani neúčasti na celních a hospodářských uniích, nicméně ostatní kritéria by pro něj i nadále platila. Tedy i Irsko jako vojensky neutrální by kritérium neúčasti na smlouvách s kolektivní obranou a ve vojenských aliancích nesplňovalo zejména v souvislosti s podpisem Lisabonské smlouvy a účasti na iniciativě Partnerství pro mír, stejně jako na operacích pod vedením NATO (ačkoli s mandátem OSN).

S ohledem na druhou hypotézu byly sledovány podobnosti a rozličenosti ve vývoji neutrality a zapojení do SZBP/SBOP u jednotlivých států. Během vyjednávání o jednotlivých ustanoveních reformujících SZBP/SBOP bylo v případě Irska možné sledovat zdrženlivější postup a zdůrazňování zachování vlastní vojenské neutrality téměř ve všech případech. Ve srovnání s tímto se Finsko a Rakousko projevovalo jako mírně aktivnější a flexibilnější, když spolu s vývojem SZBP/SBOP reformulovaly svůj neutrální status. Další rozdíl je také možné vidět ve vztahu k možnému budoucímu členství v NATO, kdy Finsko a Rakousko perspektivu možného budoucího členství neodmítá, zatímco Irsko tuto možnost vidí jako velmi nepravděpodobnou (Finsko je přitom členství v NATO ze zkoumaných tří států nakloněno nejvíce). Na druhou stranu v praktické úrovni, v realitě, se pak všechny tři země aktivně účastní SZBP/SBOP stejnou měrou a podílí se na všech oblastech těchto politik (ať už se jedná o bojové jednotky, účast na civilních a vojenských misích či přijmutí závazků vyplývajících ze smluv). Z tohoto důvodu je možné i přes malé rozdílnosti v přístupu jednotlivých zemí považovat druhou hypotézu za vyvrácenou. Není tedy možné pozorovat, že Irsko by se

vzhledem ke svému členství v EU ještě před vznikem SZBP (a tedy pravděpodobnějšímu uchování neutrality) účastnilo v praktické rovině SZBP/SBOP méně než Rakousko a Finsko, jež přistoupily k EU již v době rozbíhající se SZBP.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala zahraničně-bezpečnostní politikou tří neutrálních/nezúčastněných států, Rakouska, Irska a Finska, v rámci společné zahraničně-bezpečnostní politiky EU s důrazem na její bezpečnostně-obrannou dimenzi. V tomto ohledu byly zkoumány zejména proměny jejich neutrality v souvislosti s jejich členstvím v EU, především pak s vývojem SZBP/SBOP, a to tím způsobem, že byly chronologicky analyzovány zahraničně-politické kroky jednotlivých států a jejich postoje k jednotlivým legislativním aktům, stejně jako jejich reálná účast na SBOP v praxi a v poslední řadě také jejich všeobecná bezpečnostně-obranná zahraniční politika. Zároveň byly jednotlivé státy mezi sebou komparovány a sledovány rozdílnosti/podobnosti v jejich jednání.

Hlavním cílem práce bylo najít odpověď na výzkumné otázky a ověřit platnost hypotéz. V úvodu byly v tomto kontextu vytyčeny tyto výzkumné otázky:

1) Jakým způsobem a do jaké míry se proměnila neutrální politika Finska, Irska a Rakouska v souvislosti s jejich vstupem do ES/EU a zejména pak s rozšířením oblastí politik EU o zahraničně-bezpečnostní dimenzi?

2) Existují ve vývoji neutrality mezi těmito třemi zeměmi ve vztahu k členství v EU podobnosti, či se vývoj jejich konceptu neutrality kompletně odlišuje?

3) Do jaké míry nyní naplňují Finsko, Irsko a Rakousko znaky chování neutrálních států a je vůbec možné je stále nazývat neutrálními?

4) Je možné na základě komparace jednotlivých zemí pozorovat korelaci mezi mírou zapojení do SZBP/SBOP, a tím, kdy daná země vstoupila do EU?

Z těchto výzkumných otázek pak vyplývají následující hypotézy, jež byly v práci ověřovány:

1) Neutrální politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s jejich členstvím v ES/EU a vývojem SZBP/SBOP proměnila do té míry, kdy jednání těchto států v rámci zahraničně-bezpečnostně-obranné politiky neodpovídá definičním znakům jednání neutrálních států, a tedy původní koncept neutrality těchto zemí je možné považovat za překonaný.

2) Mezi Irskem, jež vstoupilo do EU před vytvořením SZBP/SBOP (přijetím Maastrichtské smlouvy) na jedné straně a Rakouskem a Finskem, jež vstoupily do EU

po zavedení SZBP/SBOP na straně druhé, existují rozdíly v míře zapojení do SZBP/SBOP. Předpokladem v tomto smyslu je fakt, že Irsko se bude účastnit SZBP/SBOP do menší míry než Rakousko a Finsko, které vstupovaly do EU již s tím, že se politik SZBP budou účastnit.

Samotný text práce byl členěn do pěti hlavních kapitol, přičemž většina z nich se dále dělila do podkapitol. První kapitola byla pojata jako teoretické východisko k práci. Čtenář zde byl nejprve seznámen se slovem neutralita jako takovým, jeho původem a významem, následně zde byly prezentovány různé definice neutrálního statusu státu pohledem předních odborníků a také vymezení legálního ukotvení neutrality v mezinárodním právu. Aby bylo možné posoudit, zda se Finsko, Irsko a Rakousko chovají ve své zahraniční politice jako neutrální státy, byly stanoveny principy, které by měly definovat jednání neutrálních států. Tyto definiční znaky byly vyvozeny na základě tří zdrojů: promítají se zde znaky neutrálních států tak, jak jsou nazřeny odborníky (ačkoli se odborníci neshodují na jednotné definici, je v rámci jejich definic možné pozorovat opakující se charakteristiky), principy, ze kterých vychází neutrální Švýcarsko, jako prototyp neutrálních států a v poslední řadě také principy, vycházející z legálního ukotvení neutrality v pramenech mezinárodního práva. Souhrnem těchto kritérií vznikla tato definiční kritéria, kterým by jednání neutrálních států v mezinárodním prostředí mělo odpovídat: *neúčast na jakémkoli budoucím vojenském konfliktu třetích stran (přímo a nepřímo); princip ozbrojené neutrality; princip politiky neutrality v době míru; závazek vyhnout se smlouvám uzavřeným v době míru, které by udělaly jejich neutralitu v době války neaplikovatelnou (nesmí se účastnit smluv kolektivní obrany); neúčast v politických organizacích či vojenských aliancích; neúčast v celních a hospodářských uniích, jež by vedla k ohrožení nezávislosti zahraniční politiky*. Kromě definičních znaků a typů neutrality byly v rámci teoretické části práce taktéž představeny primární teorie mezinárodních vztahů – realismus, liberalismus a konstruktivismus, a jejich pohled na neutrální politiku států. Stejně tak byly v této kapitole představeny primární teorie evropské integrace, intergovernmentalismus a neofunkcionalismus, a jejich pohled na prohlubování integrace zahraničně-bezpečnostním směrem.

Druhá část práce byla analytického charakteru a byly v ní hledány odpovědi na v úvodu vytyčené výzkumné otázky a ověřovány hypotézy. Druhá kapitola se zabývala historickými okolnostmi zavedení neutrální politiky ve Finsku, Irsku a Rakousku,

přístupovými rozhovory a vstupem těchto států do EU a v případě Irska také jeho stanoviskům k zárodkům SZBP, k evropské politické spolupráci. Kromě toho zde byly také zkoumány postoje těchto států ke vzniku SZBP v Maastrichtské smlouvě. V tomto ohledu bylo možné sledovat jak podobnosti, tak rozličenosti u jednotlivých států. Neutralita byla ve všech třech případech deklarována v kontextu zvýšení vlastní bezpečnosti či nezávislosti vůči sousedním státům či velmocím. U Finska se jednalo o strach ze SSSR, se kterým svedlo v minulosti mnoho válek, Irsko se bálo zavlčení do potenciálních válek v případě, že by byla do války zatažena sousední Velká Británie, od které se v téže době odtrhlo – v obou případech se tedy shodně jednalo o pohnutky těchto států. Rakousko se stalo neutrálním v trochu odlišném kontextu. O jeho nezávislost v budoucnu se obával SSSR, respektive se obával, aby se znovuobnovený nezávislý stát Rakousko nepřidal na stranu Západu. Proto bylo ustanoveno, že Rakousko bude neutrálním státem, aby tak byla zaručena jeho nezávislost a neutrální postoj. Hlavní rozdíl mezi zkoumanými zeměmi ve vztahu s deklarováním neutrality pak spočívá ve faktu, že Rakousko jako jediné z těchto zemí má trvalou neutralitu ústavně zakotvenou ve federální ústavě, jedná se tedy o neutralitu *de iure*. V tomto ohledu bylo také možné sledovat rozdíl mezi neutralitou Irska na jedné straně, jež proklamovalo, že je spíše vojensky neutrální (nikoli politicky), a Finskem a Rakouskem na straně druhé, které se prohlašovaly za trvale neutrální (tedy vojensky i politicky).

S ohledem na vstup do EU bylo možné pozorovat shodné rysy v tom, že všechny tři země byly původně členy EZVO, na druhou stranu, zatímco Irsko vstoupilo do ES již v roce 1972, Finsko a Rakousko vstoupilo do EU až po konci studené války v roce 1995. Co se týká přístupu jednotlivých států ke vzniku SZBP v rámci Maastrichtské smlouvy, s tímto krokem neměla žádná ze zemí problém, a i přes svůj neutrální status nová ustanovení o SZBP přijaly bez vyjednání výjimky, pouze za dodatku tzv. Irské klauzule, která stanovila, že tyto politiky nepoškodí specifický charakter obranné politiky jednotlivých států. Rakousko však ve vztahu s přijetím Maastrichtské smlouvy částečně revidovalo ústavní článek o neutralitě tak, že rakouská účast na Petersberských úlohách je v souladu s neutrální politikou země. Členy ZEU (ve vztahu k Petersberským úlohám) se ani jedna ze zemí nestala, v tomto ohledu si všechny tři země vyjednaly pozorovatelský statut, přesto je i tento krok možné považovat za mírné oslabení konceptu neutrality (resp. vojenské neutrality u Irska). Krátce po vstupu Finska do EU se finská vláda vyslovila, že v souvislosti s účastí Finska na SZBP není možné jeho

zahraniční politiku považovat nadále za veskrze neutrální a že nyní se jeho zahraniční politika dá nazývat nezúčastněnou či nezávislou. Již v této době tedy bylo možné pozorovat u zemí mírné posuny v původním konceptu neutrality.

Třetí a nejrozsáhlejší kapitola práce chronologicky mapovala postupný vývoj SZBP s důrazem na SBOP a reakce Finska, Irska a Rakouska na toto prohlubování. Kapitola začala analýzou postojů těchto tří zemí na mezivládní konferenci o revizi Maastrichtské smlouvy, zejména pak ve vztahu k revizi SZBP. Neutrální země se k původnímu návrhu integrálního začlenění ZEU pod EU stavěly negativně a poukazovaly na fakt, že tento krok by poškodil jejich neutrální status. Z tohoto důvodu v rámci Amsterodamské smlouvy nedošlo k integrálnímu spojení ZEU s EU, avšak v rámci Petersberských úloh byly z EU delegovány pravomoci na ZEU. Všechny tři země Amsterodamskou smlouvu přijaly a přislíbily plnou účast na SZBP, aniž by si v tomto ohledu vyjednaly opt-out (Amsterodamská smlouva nicméně opět obsahovala Irskou klauzuli). V druhé polovině 90. let se také všechny tři státy začaly účastnit iniciativy NATO Partnerství pro mír, což bylo nepochybně dalším oslabením konceptu neutrality.

Jedním z dalších důležitých milníků ve vývoji SZBP/SBOP bylo přijetí Helsinky Headline Goal v roce 1999, jenž bývá odborníky považován na formální vznik SBOP. Tento cíl, který skýtal vytvoření vlastních vojenských kapacit EU, aby byla schopna samostatně reagovat na mezinárodní krize, byl všemi třemi státy vítán a všechny tři státy se naplnění tohoto cíle aktivně zúčastnily. Na Helsinský cíl v roce 1999 navázal v roce 2004 Headline Goal 2010, jehož podstatou bylo vytvoření bojových jednotek EU, kterého se opět všechny tři státy účastnily bez výjimky. Rakousko se v souvislosti se svou účastí na těchto politikách v roce 2001 vyslovalo ke své zahraničně-bezpečnostní politice tak, že je formálně nezúčastněná země, nicméně není již déle neutrální. Došlo zde tedy k podobnému posunu v diskursu s ohledem na neutrální status, jako tomu bylo i u Finska o několik let dříve. Irsko v souvislosti s účastí na vytváření vojenských kapacit EU zdůrazňovalo, že tyto kroky nejsou v nesouladu se zachováním vojensky neutrální politiky, jelikož pro účast Irska na mezinárodních operacích v praxi je i nadále platná politika tzv. „trojitého zámku“, spočívající v trojím schválení vyslání irských jednotek na operace (speciálního rozhodnutí irské vlády, schválení irským parlamentem a autorizací OSN), která vojenskou neutralitu de facto garantuje. Na druhou stranu účast Irska na iniciativě Partnerství pro mír a také operacích pod vedením

NATO (s mandátem OSN) i přes oficiální rétoriku „neporušení vojenské neutrality tímto krokem“ lze považovat za další oslabování konceptu vojenské neutrality Irska.

S příchodem nového tisíciletí se do popředí debat na evropské úrovni dostala zejména reforma EU v souvislosti s jejím rozšířením o státy střední a východní Evropy v roce 2004 a také nové bezpečnostní hrozby, jakou se stal v souvislosti s teroristickými útoky 11. září 2001 terorismus. V souvislosti s prvním trendem byla na poli EU vypracována nová reformní smlouva (Smlouva z Nice), která řešila zejména institucionální reformy EU. Paradoxně právě tato smlouva, která nepřinášela s ohledem na SZBP/SBOP mnoho nových ustanovení, byla během ratifikačního procesu odmítnuta v irském referendu. Smlouva byla přijata teprve po druhém referendu, před kterým byli voliči ubezpečeni, že smlouva neohrozí status vojenské neutrality Irska. S ohledem na teroristické útoky bylo v práci pojednáno především o první Bezpečnostní strategii EU *A Secure Europe in a Better World*, vypracované Javierem Solanou a vydané na konci roku 2003, kterou všechny tři státy vítaly a priority zahraničně-bezpečnostní politiky EU zde deklarované plně podporovaly.

Největší výzva v souvislosti s vývojem SZBP/SBOP přišla pro neutrální státy s návrhem Ústavní, resp. přijetím Lisabonské smlouvy. Návrh Ústavní smlouvy a následně také znění Lisabonské smlouvy přichází s tzv. doktrínou solidarity a doktrínou vzájemné obrany. Již během debat o návrhu Ústavní smlouvy se neutrální/nezúčastněné státy postavily proti zařazení obligatorní kolektivní obrany, obsažené v rámci doktríny vzájemné obrany, do základních smluv, kdy argumentovaly, že tyto aspekty smlouvy by byly nekompatibilní s jejich neutrálním statutem. K doktríně vzájemné obrany v návrhu Ústavní smlouvy byla na žádost nezúčastněných států a zejména pak Irska přidána již dříve zmíněná Irská klauzule, která zde stanoví, „že pomoc ohroženému státu nesmí poškodit specifický charakter bezpečnostní a obranné politiky každého jednotlivého státu EU“. Tato klauzule dělala návrh smlouvy pro neutrální/nezúčastněné státy přijatelným. Doktrína solidarity, týkající se solidárního jednání členských států a zásady pomoci členskému, který se stal obětí teroristického útoku či přírodní nebo lidmi způsobené katastrofy, byla Rakouskem a Finskem přijata bez problému. Irsko bylo v tomto ohledu zdrženlivější, přesto prokázalo ochotu účastnit se s dodáním, že bude na Irsku samotném, jakým způsobem a do jaké míry poskytnou pomoc státům, jež byly obětí terorismu či přírodní katastrofy. Tato ustanovení z Ústavní smlouvy pak ve stejném znění obsahovala i Lisabonská smlouva, jež byla v roce 2009 přijata i přes

problematický proces ratifikace (v Irsku byla smlouva opět schválena až v druhém referendu).

Poslední částí této kapitoly byla analýza současných strategických dokumentů Finska, Rakouska a Irska s ohledem na bezpečnostně-obrannou politiku. Finsko ve své bezpečnostní strategii z roku 2013 uvádí, že účast Finska na SBOP a zejména krizovém managementu je pro Finsko jednou z priorit jeho zahraniční politiky, stejně jako důraz na spolupráci mezi EU a NATO, přičemž svůj status definuje nadále jako nezúčastněný a uvádí, že v tomto ohledu rozvíjí svou nezávislou zahraniční politiku. Podobné priority zahraniční politiky byly shledány i v bezpečnostní strategii Rakouska, jež má taktéž v plánu nadále se podílet na rozvoji SBOP a krizovém managementu a spolupráci s NATO a EU za zachování svého „trvale neutrálního statusu“ ve smyslu neúčasti na vojenských aliancích. Irsko ve svém posledním strategickém dokumentu z roku 2013 nadále proklamuje status vojenské neutrality ve smyslu nezávislé politiky neúčasti na vojenských aliancích a stejně jako předchozí dva státy podporuje a má v plánu nadále se účastnit krizového managementu a spolupráce mezi EU a NATO.

Čtvrtá kapitola následně navázala na kapitolu třetí a zabývala se účastí Finska, Irska a Rakouska na konkrétních vojenských a civilních misích EU a pohotovostních obdobích bojových jednotek EU. Všechny tři zkoumané státy se účastnily téměř všech vojenských i civilních misí a jsou součástí bojových jednotek EU, přičemž byly již několikrát činné v rámci pohotovostního období těchto jednotek. V kapitole bylo také zjištěno, že všechny tři státy jsou členy OBSE, v rámci které se taktéž účastní mírových operací, PPM a rady Euro-atlantického partnerství v rámci NATO. S ohledem na budoucí perspektivu členství v NATO Finsko a Rakousko tuto možnost nevyloučilo, ačkoli v současné době nemají v plánu přihlášku ke členství v NATO podat, naopak Irsko je v tomto ohledu zdrženlivější a možné členství v NATO vidí do budoucna jako velmi nepravděpodobné. Poslední aspekt, jenž byl v práci zkoumán, byly vojenské kapacity jednotlivých zemí a množství vojenských výdajů jako procento HDP a kapacita vojenského arzenálu. V tomto ohledu bylo zjištěno, že vojenské výdaje všech tří zemí jako procento HDP jsou v porovnání s dalšími členskými státy EU podprůměrné, ale nezanedbatelné, což odpovídá politice ozbrojené neutrality (jednomu z v úvodu vytyčených definičních kritérií neutrálních států), přičemž při porovnání Finska, Irska a Rakouska je to Finsko, které má nejvyšší výdaje na vojsko a k dispozici také největší vojenský arzenál.

Na základě výše uvedeného bylo možné v poslední páté kapitole vše vyhodnotit a dojít k závěrům ohledně platnosti hypotéz. Jak bylo zjevné sledovat výše, původní koncepty neutrality u všech států prošly v průběhu jejich členství v EU značným vývojem. Pokud se vrátíme k definičním kritériím, je možné konstatovat, že Finsko, Irsko i Rakousko splňují první čtyři definiční kritéria – kritérium neúčasti na válce přímo, neúčasti na válce nepřímo, kritérium „ozbrojené neutrality“ a kritérium politické neutrality v době míru. Problém však nastává se splněním dalších kritérií. Princip neúčasti na celních a hospodářských uniích je nesplněný již samotným členstvím v EU, jakožto hospodářské a celní unii. EU je bezpochyby politickou organizací se společnou zahraniční, bezpečnostní a obrannou politikou a Finsko, Irsko a Rakousko se na této politice plně podílejí, není možné tedy považovat za splněné ani toto kritérium. Poslední kritérium neúčasti na smlouvách kolektivní obrany je s podpisem Lisabonské smlouvy možné považovat taktéž za nesplněné, ačkoli jsou zde pro neutrální státy záruky ve formě tzv. Irské klauzule, jež však jen skýtá možnost účastnit se společné obrany do té míry, která nepoškozuje neutrální status zemí. Zkoumané státy tedy nadále nesplňují definiční znaky trvale neutrálních států.

V tomto ohledu však bylo nutné vzít v potaz specifický charakter neutrality Irska, tedy vojensky neutrální status (neúčastníci se vojenských aliancí a smluv s kolektivní obranou). Pro tento status Irsko nemuselo naplňovat kritérium politické neutrality v době míru ani neúčasti na celních a hospodářských uniích, nicméně ostatní kritéria i nadále platila. I v tomto případě kritérium neúčasti na smlouvách s kolektivní obranou a ve vojenských aliancích tedy nebylo naplněno, a to především v souvislosti s podpisem Lisabonské smlouvy a účasti na iniciativě Partnerství pro mír, stejně jako na operacích pod vedením NATO (ačkoli s mandátem OSN).

Je možné konstatovat, že první hypotéza byla tímto potvrzena. Zahraničně-bezpečnostně-obranná politika Finska, Irska a Rakouska se spolu s vývojem SZBP/SBOP značně proměnila a v současné době tyto státy již nenaplňují definiční znaky trvale neutrálních států (ostatně Rakousko a Finsko samy o sobě v průběhu svého členství v EU a účasti na SZBP/SBOP své doktríny neutrality reformulovaly slovem „nezávislý“ či „neúčastníci se vojenských aliancí“). Navíc, v souvislosti s vývojem v posledních deseti letech se autorka domnívá, že také status *nezúčastněný* či *vojensky neutrální* byl oslabován, a že o Rakousku, Finsku a Irsku je možné v současnosti hovořit spíše jako o post-neutrálních.

S ohledem na druhou hypotézu byly sledovány podobnosti a rozdílnosti v rámci přístupu k vývoji SZBP/SBOP u jednotlivých států a jejich faktické participaci na krizovém managementu EU. V průběhu vyjednávání o jednotlivých ustanoveních s ohledem na prohlubování SZBP/SBOP bylo v případě Irska možné sledovat zdrženlivější postup a zdůrazňování vlastní vojenské neutrality téměř ve všech případech. Ve srovnání s tímto se Finsko a Rakousko projevovalo jako mírně aktivnější a flexibilnější, když spolu s vývojem SZBP/SBOP reformulovaly svůj neutrální status. Na druhou stranu v realitě pak mezi faktickým zapojením Finska, Irska a Rakouska do SBOP nebylo možné pozorovat velké rozdíly a všechny tři země se tedy v praktické rovině zapojují do SZBP s důrazem na SBOP stejnou mírou. Druhá hypotéza byla tedy autorkou vyvrácena, mezi Irskem, jež vstoupilo do EU před přijetím Maastrichtské smlouvy, na jedné straně, a Rakouskem a Finskem, jež vstoupily do EU až po přijetí Maastrichtské smlouvy, na straně druhé, nebylo možné pozorovat značné rozdíly ve faktické míře zapojení do SZBP/SBOP.

Tak jak se proměňuje mezinárodní prostředí, tak se také vyvíjí a dále prohlubuje SZBP/SBOP a tak se také proměňují zahraničně-bezpečnostní politiky jednotlivých států. Jak jsme mohli v práci pozorovat, neutrální politika Finska, Rakouska a Irska se za posledních dvacet let značně vyvinula a tento koncept byl redefinován, upřesňován a celkový význam posunut. Vzhledem k tomu, že tento proces je stále v průběhu, bude pravděpodobně možné do budoucna pozorovat další posuny v rétorice či přímo v zahraničních politikách těchto států, ať už se jedná o míru zapojení do SBOP či o perspektivu budoucího členství ve vojenské alianci NATO. Uzavřeme vše tedy tím, že koncept neutrality Finska, Rakouska a Irska, tak jak byl deklarován v původním znění, byl překonán a bude zajisté zajímavé pozorovat, jakým směrem se zahraničně-bezpečnostní politiky těchto států budou ubírat v budoucnu, v případě Rakouska a Finska zejména se vztahem na perspektivu jejich potenciálního členství v NATO.

Prameny a literatura

Prameny

„120 Irish troops to join EU battle group.“ *RTE news*, 2010 (online). Dostupné z: <http://www.rte.ie/news/2010/0914/135583-defence/> (21. 1. 2014)

„A secure Europe in a better world. European security strategy.“ *Council of the EU*, 12. 12. 2003 (online). Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf> (2. 12. 2011)

„About CSDP – Military Headline Goals.“ *European Union External Action*, 2014 (online). Dostupné z: http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/military_headline_goals/index_en.htm (5. 3. 2014)

„Annual Report.“ *Department of Defence and Defence Forces*, 2011 (online). Dostupné z: <http://www.defence.ie/WebSite.nsf/DODDFarE2011> (21. 1. 2014)

„Austria. Guidelines of the Austrian Government on the subjects likely to be dealt with at the 1996 IGC.“ *European Parliament*, 1996c (online). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-at_en.htm (23. 11. 2013)

„Austrian Foreign Policy Yearbook.“ *Federal Ministry of Foreign Affairs*, 2000 (online). Dostupné z: <http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/foreign-and-european-policy-report/archive.html> (22. 1. 2014)

„Austrian Foreign Policy Yearbook.“ *Federal Ministry of Foreign Affairs*, 2003 (online). Dostupné z: <http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/foreign-and-european-policy-report/archive.html> (11. 1. 2013)

„Austrian Foreign Policy Yearbook.“ *Federal Ministry of Foreign Affairs*, 2004 (online). Dostupné z: <http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/foreign-and-european-policy-report/archive.html> (12. 1. 2014)

„Austrian Security Strategy: Security in a new decade. Shape Security.“ *Bundeskanzleramt Österreich*, 2013 (online). Dostupné z: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=52251> (2. 3. 2014)

„Berlin Plus Agreement.“ *European Parliament*, 2004 (online). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/berlinplus_/berlinpl us_en.pdf (20. 12. 2013)

„Constitution of Ireland.“ *Taoiseach*, 2013 (online). Dostupné z: http://www.taoiseach.gov.ie/eng/Historical_Information/The_Constitution/ (20. 10. 2013)

„Country comparison: Military expenditures.“ *Central Intelligence Agency*, 2014 (online). Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2034rank.html> (1. 3. 2014)

„CSDP Note. Heads of Mission.“ *International Security Information Service*, 2013 (online). Dostupné z: http://isis-europe.eu/sites/default/files/publications-downloads/CSDP%20Note%20Heads%20of%20Mission%20October%202013_1.pdf (2. 2. 2014)

„CSDP Note. Nationalities of civilian and military Heads of missions and operations.“ *International Security Information Service*, 2014 (online). Dostupné z: <http://www.isis-europe.eu/sites/default/files/publications-downloads/CSDP%20Note%20nationalities%20of%20heads%20of%20mission%20and%20operations%20March%202014.pdf> (2. 2. 2014)

„Defence Committee Report.“ *Parliament of Finland*, 2001 (online). Dostupné z: [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?\\${APPL}=ermielau_e&\\${BASE}=ermielau_e&\\${THWIDS}=0.43/1395091423_66120&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?${APPL}=ermielau_e&${BASE}=ermielau_e&${THWIDS}=0.43/1395091423_66120&${TRIPPIFE}=PDF.pdf) (11. 1. 2013)

„Defence Committee Report.“ *Parliament of Finland*, 2004 (online). Dostupné z: [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?\\${APPL}=ermielau_e&\\${BASE}=ermielau_e&\\${THWIDS}=0.38/1395088538_36622&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?${APPL}=ermielau_e&${BASE}=ermielau_e&${THWIDS}=0.38/1395088538_36622&${TRIPPIFE}=PDF.pdf) (12. 1. 2014)

„Draft Treaty establishing a Constitution for Europe.“ *European Convention*, 2003 (online). Dostupné z: <http://european-convention.eu.int/docs/Treaty/cv00850.en03.pdf> (27. 11. 2012)

„Effects of Finland's possible NATO membership.“ *Ministry for Foreign Affairs Finland*, 2007 (online). Dostupné z: <http://www.formin.fi/public/?contentid=106548&contentlan=2&culture=en-US> (25. 2. 2014)

„EU Parliament President Borrell welcomes Finland's ratification of the Constitutional Treaty.“ *European Union-United Nations*, 2006 (online). Dostupné z: http://www.eu-un.europa.eu/articles/en/article_6567_en.htm (1. 2. 2014)

„EU's military crisis management.“ *Ministry for Foreign Affairs of Finland*, 2013 (online). Dostupné z: <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=108435&nodeid=34631&contentlan=2&culture=en-US> (5. 2. 2014)

„Finland on standby for two EU battle groups in early 2011.“ *Ministry for Foreign Affairs Finland*, 2010 (online). Dostupné z: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=208568&nodeId=23&contentlan=2&culture=en-US> (21. 1. 2014)

„Finland. Negotiations for accession to the EU.“ *European Commission*, 1994 (online). Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/1558/> (26. 10. 2013)

„Finland: Memorandum of the Foreign Ministry of 18 September 1995 on the views of the Finnish Government concerning the 1996 Intergovernmental Conference.“

European Parliament, 1996a (online). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-fi_en.htm (20. 1. 2014)

„Finnish Security and Defence Policy 2012.“ *Prime minister's office*, 2013 (online). Dostupné z: http://vnk.fi/julkaisukansio/2012/j05-suomen-turvallisuus-j06-finlands-sakerhet/PDF/VNKJ0113_LR_En.pdf (2. 3. 2014)

„Foreign and European Policy Report 2003.“ *Federal Ministry for European and International Affairs*, 2003 (online). Dostupné z: <http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/foreign-and-european-policy-report/archive.html> (23. 2. 2014)

„Foreign and European Policy Report 2011.“ *Federal Ministry for European and International Affairs*, 2011 (online). Dostupné z: http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/bmeia/media/2-Aussenpolitik_Zentrale/APB/foreign_and_european_policy_report_2011.pdf (23. 2. 2014)

„Foreign Deployment of The Austrian Armed Forces.“ *Österreichische Bundesheer*, 2014 (online). Dostupné z: http://www.bmlv.gv.at/misc/image_popup/ImageTool.php?strAdresse=/english/introle/images/foreign_deployments.png&intSeite=1366&intHoehe=768&intMaxSeite=1366&intMaxHoehe=723&blnFremd=0 (24. 1. 2014)

„Foreign Minister Erkki Tuomioja on the European Security Strategy.“ *Ministry for Foreign Affairs Finland*, 2004 (online). Dostupné z: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=61143&contentlan=2&culture=en-US> (1. 2. 2014)

„Green paper on defence.“ *Department of Defence of Ireland*, 2013 (online). Dostupné z: <http://www.defence.ie/WebSite.nsf/greenpaper/3869E46778919CF780257B040041B1E9?OpenDocument> (3. 3. 2014)

Grevi, Giovanni. „Union needs a public review of CFSP.“ *European Voice*, 16. 12. 2004 (online). Dostupné z: <http://www.europeanvoice.com/article/imported/union-needs-a-public-review-of-cfsp/51360.aspx> (1. 12. 2013)

„Headline Goal 2010.“ *European Union-United Nations*, 2004 (online). Dostupné z: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf> (12. 2. 2014)

„Helsinki Headline Goal.“ *The Council of European Union*, 1999 (online). Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Helsinki%20Headline%20Goal.pdf> (23. 11. 2013)

„Challenges and opportunities abroad. White paper on foreign policy.“ *Department of Foreign Affairs of Ireland*, 1996.

„Ireland backs EU's Lisbon Treaty.“ BBC, 2009 (online). Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8288181.stm> (13. 1. 2013)

„Ireland to take on the role of mission commander in EU training mission in Somalia.“ *Defense Forces Ireland*, 2011 (online). Dostupné z: <http://www.military.ie/press-office/news-and-events/single-view/article/ireland-to-take-on-the-role-of-mission-commander-in-eu-training-mission-somalia/?cHash=216bade6b82ee77f875ab1fa65dce3d7> (24. 1. 2014)

„Ireland: White Paper on Foreign Policy: 'External challenges and opportunities'.“ *European Parliament*, 1996 (online). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/igc1996/pos-ir_en.htm (20. 1. 2014)

„Joint declaration issued at the British-French summit, Saint Malo, France.“ *Council of European Union*, 1998 (online). Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf> (23. 11. 2013)

„Laeken Declaration on The Future of the European Union.“ *European Convention*, 2001 (online). Dostupné z: <http://european-convention.eu.int/pdf/lknen.pdf> (27. 11. 2012)

Lynch, Missiroli, Antonio. 2005. „ESDP Operations.“ *EU Institute for Security Studies*, 2005 (online). Dostupné z: <http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/09-dvl-am.pdf> (21. 1. 2014)

„Minister Tuomioja’s speech on EU Common Security and Defence Policy.“ *Ministry for Foreign Affairs Finland*, 2014a (online). Dostupné z: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=298227&nodeId=23&contentlan=2&culture=en-US> (5. 3. 2014)

Mölling, Christian. 2008. „ESDP after Lisbon: More Cohrent and Capable.“ *Centre for Security Studies, Analyses in Security Policy* 3 (28): 1-3 (online). Dostupné z: <http://www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CSS-Analyses-28.pdf> (11. 1. 2013)

„New Europe backs EU on Iraq.“ *BBC*, 19. 2. 2003 (online). Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/2775579.stm> (27. 11. 2011)

„Nordic Battle group NBG15.“ *Forsvarsmakten*, 2014 (online). Dostupné z: <http://www.forsvarsmakten.se/en/about/our-mission-in-sweden-and-abroad/international-activities-and-operations/nordic-battle-group/> (5. 3. 2014)

O’Brennan, John. 2008. „Ireland and The Lisbon. Quo Vadis?“ *Centre for European Policy Studies, Policy Brief* 176, 1-13 (online). Dostupné z: <http://eprints.nuim.ie/2878/> (11. 11. 2013)

„Organisation.“ *The Finnish defence Forces*, 2014 (online). Dostupné z: <http://tinyurl.com/poo66v8> (12. 3. 2014)

„Österreich soll an EU-Battlegroup 2016 teilnehmen.“ *Kurier*, 18. 2. 2014 (online). Dostupné z: <http://kurier.at/politik/eu/oesterreich-soll-an-eu-battlegroup-2016-teilnehmen/51.832.514> (5. 3. 2014)

„Participating states.“ *OSCE*, 2014 (online). Dostupné z: <http://www.osce.org/who/108218> (21. 2. 2014)

„Partners.“ *NATO*, 2014a (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm> (25. 2. 2014)

„Presentation by the Minister for Defence, Mr Willie O’Dea T. D. to the Joint Committee on European Affairs - “Ireland’s Participation in EU Battlegroups”.“ *Department of Defense of Ireland*. 2006 (online). Dostupné z: <http://www.defence.ie/WebSite.nsf/Speech+ID/3217A4CEC75C1D388025713A003F70D9?OpenDocument> (12. 1. 2014)

„Private Members' Business. - Amsterdam Treaty: Statements. David Andrews.“ *Houses of Oireachtas*, 1997 (online). Dostupné z: <http://debates.oireachtas.ie/dail/1997/10/16/00010.asp> (23. 1. 2014)

„Republikens president och statsrådets utrikes- och säkerhetspolitiska ministerutskott behandlade Finlands deltagande i EU:s militära krishanteringsinsats i Centralafrikanska republiken.“ *Ministry for Foreign Affairs Finland*, 26. 2. 2014b (online). Dostupné z: <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentId=299378&nodeId=23&contentlan=3&culture=sv-FI> (23. 2. 2014)

„Resolution by the Austrian Parliament. Security and Defence Doctrine.“ *Bundeskanzleramt Österreich*, 2001 (online). Dostupné z: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=3604> (24. 1. 2014)

Scheibner, Herbert. „Eine neue Verteidigungspolitik für Österreich.“ *Österreichische Bundesheer*, 2001b (online). Dostupné z: <http://www.bundesheer.at/cms/artikel.php?ID=1786> (24. 1. 2014)

„SIPRI Military Expenditure Database.“ *SIPRI*, 2014a (online). Dostupné z: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database (1. 3. 2014)

„SIPRI Multilateral Peace Operations Database.“ *SIPRI*, 2014b (online). Dostupné z: <http://www.sipri.org/databases/pko> (5. 2. 2014)

Sloan, Stanley. „NATO’s 'neutral' European partners: valuable contributors or free riders?.“ *NATO review magazine*, 24. 3. 2013 (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/docu/review/2013/Partnerships-NATO-2013/NATOs-neutral-European-partners/EN/index.htm> (25. 2. 2014)

Smith, Michael. „26th Amendment to the Constitution Bill Speech by Minister for Defence.“ *Department of Defense of Ireland*, 2002 (online). Dostupné z: <http://www.defence.ie/WebSite.nsf/Speech+ID/CB4659B2348AB7FF80256C6800526F6D?OpenDocument> (22. 1. 2014)

Smlouva o založení Evropského Společenství ve znění smlouvy z Maastrichtu. *Eur-lex*, 1992 (online). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> (13. 1. 2014)

„Stabilisation force.“ *Defense Forces Ireland*, 2014 (online). Dostupné z: <http://www.military.ie/overseas/current-missions/eufor-sfor/> (24. 1. 2014)

„Statement of the Foreign Affairs Committee.“ *Parliament of Finland*, 2001 (online). Dostupné z: [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?\\${APPL}=ermielau_e&\\${BASE}=ermielau_e&\\${THWIDS}=0.59/1395079559_150924&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip?${APPL}=ermielau_e&${BASE}=ermielau_e&${THWIDS}=0.59/1395079559_150924&${TRIPPIFE}=PDF.pdf) (22. 1. 2014)

„The Euro-Atlantic Partnership Council.“ *NATO*, 2014b (online). Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49276.htm (24. 1. 2014)

„The European Security and Defence Policy: from the Helsinki Headline Goal to the EU Battlegroups.“ *European Parliament*, 2006 (online). Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede030909notesdp/sede030909notesdp_en.pdf (12. 2. 2014)

„The IGC and the Security and defense dimension towards an enhanced EU role in crisis management. Memorandum Finland, Sweden.“ *European Commission*, 1996 (online). Dostupné z: <http://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid>. (23. 1. 2014)

„The Lisbon Treaty and its implications for CFSP/ESDP.“ *European Parliament*, 2008 (online). Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200805/20080513ATT28796/20080513ATT28796EN.pdf> (11. 1. 2013)

„The Treaty of Amsterdam, Amending The Treaty on European Union, The Treaties establishing the european communities and certain related acts.“ *Eur-lex*, 1997 (online). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11997D/TXT:CS:NOT> (13. 1. 2013)

Tiilikainen, Teija. „The Mutual Assistance Obligation in the European Union’s Treaty of Lisbon.“ *Ministry for Foreign Affairs of Finland*, 2008 (online). Dostupné z: <http://formin.finland.fi/public/> (25. 2. 2014)

„Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007.“ *Eur-lex*, 2007 (online). Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:en:HTML> (13. 1. 2013)

„Zukünftig 2000 Personen für internationale Operationen.“ *Österreichische Bundesheer*, 2001a (online). Dostupné z: <http://www.bundesheer.at/cms/artikel.php?ID=2080> (22. 1. 2014)

Literatura

Adamová, Karolina, Ladislav, Křížkovský, Jiří, Šouša, Jitka, Šoušová. 2001. *Politologický slovník*. Praha: C. H. Beck.

Agius, Chritine. 2006. *The social construction of swedish neutrality. Challenges to swedish identity and sovereignty*. Manchester: Manchester University Press.

Anderson, Stanley. 1967. *The Nordic Council. A study of scandinavian regionalism*. Washington: University of Washington Press.

Ankenman, Kristine Sue. 2006. „Austrian Neutrality: Setting the Agenda.“ *Wismarer Diskussionspapiere* (13): 1-101. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10419/23345>

Arter, David. 1995. „The EU referendum in Finland on October 1994: A vote for the West, not for Maastricht.“ *Journal of Common Market Studies* 33 (3): 361-387. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/>

Bachora, Rastislav. 2010. „Austrian security and defence doctrine- the changing process of Austrian security policy and the impacts of political interests.“ Pp. 217-235 In Marián Majer, Róbert Ondrejcsák, Vladimír Tarasovič, Tomáš Valášek (Eds.). *Panorama of global security environment*. Bratislava: CENAA. Dostupné z: www.cenaa.org

Bindi, Federiga. 2010. „EU Foreign Policy: Historial overwiev.“ Pp. 13-39 in Federiga, Bindi (ed.). *The Foreign Policy of the EU. Assesing Europe's role in the Word*. Washington: The Brookings Institution.

Bonno, Giovanna. 2002. „European security and defence policy: theoretical approaches, the Nice summit and hot issues.“ *University of Bradford. Peace Studies Department and Research and Training Network*, 1-52. Dostupné z: <http://www.diplomacia.hu/>

Brettner-Messler, Gerald. 2008. „Austria's engagement in Chad as element of its neutrality policy – Security policy between abstinence and engagement.“ *Defence and strategy* (1): 81-92. Dostupné z: <http://www.cceol.com/>

Cini, Michelle. 2010. „Intergovernmentalism.“ Pp. 86-103 in Michelle, Cini, Nieves-Péres Solórzano Borragán (eds.). *European Union Politics*. New York: Oxford University Press.

Cox, Michael, Roger, MacGuinty. 1996. „Farewell to a beautiful idea: The end of neutrality in the Post-Cold war world.“ Pp. 122-134 in Werner, Bauwens Armand, Clesse, Olav Knudsen (eds.). *Small states and the security challenge in the new Europe*. London: Brassey's.

Daniel Koehane. 2009. „ESDP and NATO.“ Pp. 127-138 in Giovanni Grevi, Damien Helly, Daniel Koehane (eds.). *European Security and defense policy. First ten years 1999-2009. 2009*. Condé-sur-Noireau: The EU Institute for Security Studies. Dostupné z: <http://www.iss.europa.eu/>

Devine Karen. 2009. „Irish Neutrality and the Lisbon Treaty.“ Článek prezentovaný na konferenci „Neutrality: Irish Experience, European Experience“ 8. - 9. května 2009. Dostupné z: <http://doras.dcu.ie/>

Devine, Karen. 2006. „The Myth of ‘the Myth of Irish neutrality’: Deconstructing Concepts of Irish Neutrality using International Relations Theories.“ *Irish studies of international affairs* 17: 115-139. Dostupné z: www.jstor.org

Dover, Robert. 2007. „Eu's Foreign, Security and defence policies.“ Pp. 237-252 in Michelle, Cini, Nieves-Péres Solórzano Borragán (eds.). *European Union Politics*. New York: Oxford University Press.

Doyle, John, Eileen, Connolly. 2010. „La política exterior irlandesa a l'ONU i a la UE: Influència i participació.“ *Barcelona Centre for International Studies (Barcelona)* 111: 11-27.

Drulák, Petr. 2010. *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál.

Egan, Ulic. 2010. „Irish neutrality: A Future.“ *Galway Student Law Review* (11), 11-21.
Dostupné z: <http://home.heinonline.org/>

Eliasson, Johan. 2004. „Traditions, Identity and Security: the Legacy of Neutrality in Finnish and Swedish Security Policies in Light of European Integration.“ *European Integration online Papers* 8 (6): 1-24. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/>

FitzGerald, Maurice. 2000. „Irish neutrality and European integration 1960-1972.“ *Loughborough's Institutional Repository*, 1-28. Dostupné z: <http://lboro.academia.edu/>

FitzGerald, Maurice. 2001. „Ireland's Relations With the EEC: From the Treaties of Rome to Membership.“ *Journal of European Integration History* 7(1): 11-24. Dostupné z: www.jstor.org

Forsberg, Tuomas. 2010. „Integration theories, theory development and european security and defence policy.“ Text prezentovaný na konferenci EU politics 23. - 26. června 2010 v Portu, 1-22. Dostupné z: <http://www.jhubc.it/>

Gémes, Andreas, Gudrun, Ragossnik. 2008. „Austria's Neutrality and European Integration: A Conflict between International and National Spheres of Law.“ Pp. 235-255 in Ann Katherine, Isaacs, Ewald, Hiebl, Luisa Trindade (eds.). *Perspectives on European integration and European Union history*. Pisa: Pisa University Press.

Goetschel, Laurent. 1999. „Neutrality: A really dead concept?.“ *Cooperation and conflict* 34 (2): 115-139. Dostupné z: <http://www.sagepub.com/home/nav>

Gordon, Philip. 1997-1998. „Europe's uncommon foreign policy“ *International security* 22 (3): 74-100. Dostupné z: www.jstor.org

Granell, Francisco. 1995. „The European Union’s Enlargement Negotiations with Austria, Finland, Norway and Sweden.“ *Journal of Common Market Studies*, 33 (1): 117-141. Dostupné z: <http://www.jstor.org/>

Grieco, Joseph. 1988. „Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal.“ *International Organization* 42 (3): 485-507.

Gustenau, Gustav. 1999. „Towards a common european policy on security and defence: an austrian view of challenge for the „post-neutrals“.“ *Occasional paper* (9): 1-22. Dostupné z: <http://www.iss.europa.eu>

Hauser, Gunter. 2007. „Austrian Security policy, new tasks and challenges.“ *Obrana a strategie* (1): 45-56. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/>

Helwig, Niklas, Stroß, Simon. 2001. „The setup of the european external service. Inexplicable by grand theories of the European Integration?“ Text prezentovaný na konferenci: The Eu as global player 7. - 8. dubna v Madridu, 1-20. Dostupné z: <http://www.exact.uni-koeln.de/>

Himanen, Hannu. 2003. „Finland. From neutrality to engagement.“ Pp. 19-26 in Hanna Ojanen (ed.). *Neutrality and non-alignment in Europe Today*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs.

Hopf, Ted. 1998. „The Promise of Constructivism in International Relations Theory.“ *International Security* 23 (1): 171-200. Dostupné z: www.academia.edu

Hummer, Waldemar. 2006. „The New EU – A “Military Pact”? Solidarity – Neutrality – “Irish Clause”.“ Pp. 63-72 in Gunther Hauser, Franc, Kernic (Eds.). *European Security in Transition*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.

Checkel, Jeffrey. 1998. „The Constructivist Turn in International Relations.“ *World Politics* 50 (2): 324-348.

Jakobson, Petr Viggo. 2009. „Small States, Big Influence: The Overlooked Nordic Influence on the Civilian ESDP.“ *Journal of Common Market Studies* 47 (1): 81-102.

Jesse, Neal. 2006. “Choosing to Go It Alone: Irish Neutrality in Theoretical and Comparative Perspective.” *International Political Science Review* 27(1): 7-28.
Dostupné z: www.jstor.org

Keohane, Robert, Martin, Lisa. 1995. „The promise of institutionalism theory.“ *International security* 20 (1): 39-51.

Keohane, Robert. 1988. „International Institutions: Two Approaches.“ *International studies quarterly* 32 (4): 379-393.

Kratochvíl, Petr. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál.

Kraus, Jiří. 2009. *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia.

Laursen, Finn. 1997. „The EU Neutrals, The CFSP and defence policy.“ Fifth Biennial International Conference on European Community Studies Association, Washington, květen 1997. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/>

Lindstrom, Gustav. 2007. „Enter The EU Battlegroups.“ *Chaillot Paper EUISS* (27): 1-94. Dostupné z: <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/cp097.pdf>

McBean, Keith. 2003. „Ireland.“ Pp. 30-40 in Hanna Ojanen (ed.). *Neutrality and non-alignment in Europe Today*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs.
Dostupné z: <http://www.fia.fi/#tab1>

Mearsheimer, John. 1994-1995. „The False Promise of International Institutions.“ *International security* 19 (3): 5-49. Dostupné z: www.jstor.org

Mearsheimer, John. 2008. „Anarchy and the struggle for power.“ Pp. 60-74 in Karen Mingst, Jack Snyder (eds.). *Essential Readings in World Politics*. New York: W.W.Norton.

Moisio, Sami. 2006. „Competing Geographies of Sovereignty, Regionality and Globalisation: The Politics of EU Resistance in Finland 1991–1994.“ *Geopolitics* (11): 439-464.

Moravcsik, Andrew. 1993. „Preferences and power in the European Community: A liberal intergovernmentalist approach“ *Journal of common market studies* 31 (4): 473-524. Dostupné z: <http://www.princeton.edu/>

Moravcsik, Andrew. 2003. „Striking a new transatlantic bargain“. *Foreign affairs* červenec/srpen: 74-89. Dostupné z: www.ebscohost.com

Moravcsik, Andrew. 2004. „One year on: lessons from Iraq“. *Chaillot Paper* (68): 166-185. Dostupné z: <http://www.princeton.edu/>

Morgenthau, Hans. 2008. „A Realist Theory of International Politics; Political Power.“ Pp. 56-60 in Karen, Mingst, Jack, Snyder (eds.). *Essential Readings in World Politics*. New York: W.W.Norton.

Morgenthau, Hans. 2008. „The Balance of Power; Different methods of Balance of Power; Evaluation of Balance of Power.“ Pp. 131-137 in Karen Mingst, Jack Snyder (eds.). *Essential Readings in World Politics*. New York: W.W.Norton

Morris, Kate, Timothy, White. 2011. „Neutrality and the European Union: The case of Switzerland.“ *Journal of Law and Conflict Resolution* 3(7): 104-111. Dostupné z: <http://academicjournals.org/>

Müller, David. 2005. „Realismus.“ Pp. 24-42 in Pavel, Pšeja (ed.). *Přehled teorií mezinárodních vztahů*. Brno: Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav.

Neuhold, Hanspeter. 2003. „Comments on the Austrian position.“. Pp. 14-18 in Hanna Ojanen (ed.). *Neutrality and non-alignment in Europe Today*. Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs. Dostupné z: <http://www.fia.fi/#tab1>

O'Brennan, John. 2009 „Ireland says No (again): the 12 June 2008 Referendum on the Lisbon Treaty.“ *Parliamentary Affairs* 62 (2): 258-277.

Ojanen, Hanna. 2000. „Participation and influence: Finland, Sweden and Post-Amsterdam development of the CFSP.“ *Occasional papers* (11): 1-25. Dostupné: <http://www.iss.europa.eu/>

Ojanen, Hanna. 2006. „The EU and NATO: Two competing model for a common defence policy.“ *Journal of common market studies* 44 (1): 57-76. Dostupné z: <http://onlinelibrary.wiley.com/>

Ojanen, Hanna. Gunilla Herolf, Rutger, Lindahl. 2000. *Non-alignment and European security policy. Ambiguity at work*. Kauhava: The finnish institute of international affairs and Intitut für Europäische politik.

O'Mahony, Jane. 2009. „Ireland's EU Referendum Experience'.“ *Irish Political Studies* 24 (4): 429-446. Dostupné z: <http://kar.kent.ac.uk/>

Oppenheim, Lassa Francia Lawrence. 1925. *Mezinárodní právo II. Díl II. Válka a neutralita*. Praha: Orbis.

Palosaari, Teemu. 2013. „Neither neutral nor non-aligned The Europeanization of Finland's foreign and security policy.“ *Finnish foreign policy papers* (3): *Finnish Institute of International Affairs*, 1-32. Dostupné z: <http://www.fia.fi/#tab1>

Pelling, Nick. 2003. *Anglo-irish relations 1798-1922*. London: Routledge.

Petersen, Karen. 2003. „Neutrality, A Common Foreign and Security Policy and conflict resolution: The Future of European (and Global?) Security.“ Text prezentovaný

na 8. Mezinárodní konferenci EUSA v Nashville ve dnech 27. -29. března 2003.
Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/2908/1/147.pdf>

Philippart, Eric. 2003. „Optimising the Mechanism for ‘Enhanced Cooperation’ within the EU: Recommendations for the Constitutional Treaty“. *CEPS Policy Brief (33)*:1-13.
Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/1978/>

Raunio, Tapio, Teija, Tiilikainen. 2003. *Finland in the EU*. Portland: Frank Cast Publishers.

Raymond, James Raymond. 1984. „Irish neutrality: Ideology or pragmatism?“. *International Affairs*, 60 (1): 31-40. Dostupné z: www.jstor.org

Rees, Nicolas. 2006. „The neutral states and the challenge of ESDP: Kosovo, Iraq and transatlantik divide.“ Pp. 173-189 in Osvaldo Croci, Amy Verdun (eds.). *The transatlantic divide: Foreign and security policies in the Atlantic Alliance from Kosovo to Iraq*. Manchester: Manchester University Press.

Regan, John, Mike, Cronin. 2000. „Introduction:Ireland and the politics of independence 1922-49: New perspectives and re-considerations.“ Pp. 1-12 in Mike Cronin, John Regan (eds.). *Ireland: The politics of Independence, 1922-49*. London: MacMillan Press.

Reiter, Erich, Frank, Johann. 2004. „The European Security Strategy from the Austrian Perspective. A Valuable Contribution to the Further Europeanization of Austria’s Security Policy.“ *German Foreign Policy in Dialogue* 5 (14): 16-21. Dostupné z: <http://www.deutsche-aussenpolitik.de/newsletter/issue13.pdf>

Rejzek, Jiří. 2001. *Český etymologický slovník*. Voznice: LEDA.

Rolenc, Martin Jan. 2008. *The relevance of neutrality in contemporary international relations*. Praha: Oeconomica. Dostupné z: http://vz.fmv.vse.cz/wp-content/uploads/1_2008.pdf

Rosputinský, Peter. 2010. *Neutralita v medzinárodných vzťahoch*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky.

Rottenberger, Nikolaus. 2010. „Austria and Finland: two European neutrals on their way to and in the ESDP.“ *AARMS* 9 (2): 275-283.

Salmon, Trevor. 2005. „The european security and defence policy: Built on rocks and sand?“ *European foreign affairs review* 10: 359-379.

Sikking, Kathryn, Martha, Finnemore. 2001. „Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics.“ *Annual Review of Political Science* 4 (1): 391-416.

Snyder, Jack. „One World, Rival Theories.“ *Foreign Policy* 2004 (145): s. 52-62.

Strøby-Jensen, Carsten. 2010. „Neofunctionalism.“ Pp. 72-85 in Michelle, Cini, Nieves-Pérez Solórzano Borragán (eds.). *European Union Politics*. New York: Oxford University Press.

Subedi, Surya. 1993. „Neutrality in a Changing World: European Neutral States and the European Community.“ *The International and Comparative Law Quarterly* 42 (2): 238-268. Dostupné z: www.peacepalacelibrary.nl/

Šturma, Pavel. 1998. „Posouzení smyslu neutrality v Evropě (obecný přehled vývoje trvalé neutrality na pozadí porovnání příkladu Švýcarska a Rakouska).“ *Právník* 137 (7): 561-587.

Toje, Asle. 2005. „The 2003 European Union Security Strategy: A Critical Appraisal.“ *European foreign affairs review* (10): 117-133. Dostupné z: <http://www.academia.edu/>

Tomko, J. a kol. 1988. *Medzinárodné právo verejné*. Bratislava: Obzor.

Topala, Oana. 2011. „How Common is CSDP? Solidarity and Mutual Defence in the Lisbon Treaty.“ *European Security Review* 4: 1-8. Dostupné z: <http://www.isis-europe.eu/>

Van Oudenaren, John. 2010. „The European Union as a Foreign Policy Actor: Toward a New Realism.“ Pp. 15-42 in Ronald Tiersky, John Van Oudenaren (eds.). *European Foreign Policies. Does Europe Still Matter?*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.

Verdross, Alfred. 1956. „Austria's Permanent Neutrality and the United Nations Organization.“ *The American Journal of International Law* 50 (1): 61-68.

Verosta, Stephan. 1967. *Die dauernde Neutralität*. Wien: Manzsche Verlags- und Wuen, Universitätsbuchhandlung.

Walt, Stephen. 1998. „International Relations: One World, many theories.“ *Foreign Policy* (110): 29-46.

Waltz, Kenneth. 1959. *Man, the State and war*. New York: Columbia university press.

Waltz, Kenneth. 1979. *Theory of International Politics*. Boston: Addison-Wesley Publishing Company.

Waltz, Kenneth. 2000. „Structural realism after the Cold war.“ *International security*, 25 (1): 5-41.

Wendt, Alexander. 1992. „Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics.“ *International Organization* 46 (2): 391-425. Dostupné z: <http://ic.ucsc.edu/~rlipsch/Pol272/Wendt.Anarch.pdf>

Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wilga, Maciej. 2004. „Common foreign and security policy and its member states vis-a-vis the Iraq crisis“. *Centre for European Studies. University of Southern Denmark*. Text prezentovaný na setkání výzkumné skupiny Europa 15. prosince 2004 v Dánsku. Dostupné z: <http://busieco.samnet.sdu.dk/>

Zink, Allan. 2000. „Ireland: Democratic stability without compromise.“ Pp. 263-293 in Dirk Berg-Schlosser, Jeremy Mitchell (eds.). *Conditions of democracy in Europe 1919-1939*. London: MacMillan Press.

Přílohy

Tabulka č. 1

Účast na vojenských misích EU			
Vojenské mise EU	Finsko	Irsko	Rakousko
Artemis Congo 2003	✘	✓	✓
Concordia 2003	✓	✘	✓
EUFOR Congo 2006	✓	✓	✓
EUFOR Tchad 2008-2009	✓	✓	✓
EUFOR Althea 2004-	✓	✓	✓
EUNAVFOR 2008-	✓	✓	✓
EUTM Somalia 2010-	✓	✘	✘
EUTM Mali 2013-	✓	✓	✓
EUFOR RCA 2014-	✓	✓	✓
<i>V čele vojenských misí</i>	0x	2x	1x
Civilní mise EU	Finsko	Irsko	Rakousko
EUPM Bosna 2003-2012	✓	✓	✓
EUPAT (FYROM) 2006	✓	✓	✓
EUPOL PROXIMA 2004-2005	✓	✓	✓
EUJUST LEX 2005-2013	✓	✓	✓
EUAVSEC 2012-2014	✓	✓	✓
EUPOL Kinshasa 2005-2007	✘	✘	✘
AMM 2005-2006	✓	✓	✓
EUMM Georgia 2008-	✓	✓	✓
EULEX Kosovo 2008-	✓	✓	✓
EUPOL COPPS 2006-	✓	✓	✓
EUPOL Afganistan 2007-	✓	✓	✓
EUBAM Libya 2013-	✓	✓	✓
EUBAM RAFAH 2005-	✓	✓	✓
EUCAP SAHEL 2012-	✘	✘	✘
EUSEC DR Congo 2005-	✘	✘	✘
EUPOL DR Congo 2007-	✘	✘	✘
EUCAP NESTOR 2012-	✓	✓	✓

Zdroj: Archiv autorky

Tabulka č. 2

Vojenské výdaje jako % HDP			
Rok	Finsko	Irsko	Rakousko
1995	1,5	1	1
1996	1,6	1	1
1997	1,6	0,9	1
1998	1,5	0,8	1

1999	1,3	0,8	1
2000	1,3	0,7	1
2001	1,2	0,7	0,9
2002	1,2	0,7	0,9
2003	1,4	0,6	0,9
2004	1,4	0,6	0,9
2005	1,4	0,6	0,9
2006	1,4	0,5	0,8
2007	1,2	0,5	0,9
2008	1,3	0,6	0,9
2009	1,5	0,6	0,9
2010	1,4	0,6	0,8
2011	1,4	0,6	0,8
2012	1,5	0,6	0,8

Zdroj: Archiv autorky

Tabulka č. 3

Vývoj SBOP a postoje států	Finsko	Irsko	Rakousko
Maastrichtská smlouva a vstup Rakouska a Finska do EU			
- Petersberské úkoly	✓	✓	✓
- Status v ZEU	pozorovatel.	pozorovatel.	pozorovatel.
- Opt out v SZBP	ne	ne	ne
- změna neutrální politiky	- po přístupu k EU se Finsko vyjádřilo, že již nadále není neutrální, ale nezúčastněné		
Amsterodamská smlouva			
- začlenění Petersberských úkolů a krizového managementu pod EU, přičemž pravomoci výkonu byly předány z EU na WEU	✓	✓	✓
- opt out v SZBP	ne	ne	ne

- komentář: v původním návrhu bylo graduální začlenění ZEU pod EU	proti	proti	nebylo proti ani pro
- revize neutrality	ne	ne	dodatek v ústavě, že Rakousko se může účastnit mírových operací pod EU i PPM
Helsinki Headline Goal 1999			
- vytvoření vlastních kapacit EU pro samostatné zvládnání mezinárodních krizí	podpora a účast	podpora a účast	podpora ale zdrženlivější, poskytnutí zejména nevojenských civilních kapacit
- reformulace neutrality/ústavní změny			rakouská vláda přeformulovala status neutrální na "nezúčastněný"
Smlouva z Nice			
- opt out v SZBP/SBOP	ne	ne	ne
- komentář: v rámci ratifikace nastaly problémy v Irsku, kde byla smlouva schválena až v druhém referendu			
Berlin plus mechanismus			
- nezbytnost garance pro neutrální státy, že úředníkům z těchto zemí bude umožněno účastnit se adekvátně na plánovacích či velících strukturách NATO přes jejich nečlenství	✓	✓	✓
Účast na vojenských a civilních misiích EU			
	8 voj. + 13 civ.	7 voj. + 13 civ.	8 voj. + 13 civ.
Headline Goal 2010 - EU battle groups			
	✓	✓	✓

- účast v pohotovostním období	4x	4x	3x
Ústavní smlouva			
- původní návrh kolektivní obligatorní obrany	odmítnutí	odmítnutí	odmítnutí
- konečný návrh: klauzule o vzájemné obraně	ano, s dodatkem tzv. Irské klauzule	ano, s dodatkem tzv. Irské klauzule	ano, s dodatkem tzv. Irské klauzule
- konečný návrh: klauzule o solidaritě	ano	ano	ano
- opt out v SZBP/SBOP	ne	ne	ne
- komentář: ratifikace prošla v Rakousku i Finsku, v Irsku byla pozastavena v souvislosti s neúspěchem ve FR a NIZ			
Lisabonská smlouva			
- klauzule o vzájemné obraně	souhlas, s dodatkem tzv. Irské klauzule	souhlas, s dodatkem tzv. Irské klauzule	souhlas, s dodatkem tzv. Irské klauzule
- klauzule o solidaritě	souhlas	souhlas	souhlas
- rozšíření Petersberských úkolů	souhlas	souhlas	souhlas
- začlenění ZEU pod EU	souhlas	souhlas	souhlas
- opt out v SZBP/SBOP	ne	ne	ne
Současná formulace neutrální politiky			
	nezúčastněný/nezávislá zahraniční politika	vojensky neutrální/neúčastní se vojenských aliancí	nezúčastněný/trvale neutrální

Zdroj: Archiv autorky

Tabulka č. 4

Základní fakta o Finsku, Irsku a Rakousku			
	Finsko	Irsko	Rakousko
Získání nezávislosti	1917	1938	1955
Počátek neutrální politiky	1940	1938	1955
Členství v EU	od 1995	od 1972	od 1995
Členství v OSN	od 1955	od 1955	od 1955
Počet osob v peace-keepingu v rámci všech organizací (2014)	653	400	784

Účast na EU Battle groups	✓	✓	✓
Účast na EU Battle groups v pohotovostních letech	2007,2008,2011,2015	2008,2011,2015	2011,2012,2016
Status v rámci ZEU (před vstupem Lisabonské smlouvy v platnost)	pozorovatel	pozorovatel	pozorovatel
Členství v NATO	✗	✗	✗
Členství v PPM	od 1994	od 1999	od 1995
Členství v Euro-atlantic Partnership Council	✓	✓	✓
Perspektiva budoucího členství v NATO	možná	nepravděpodobná	možná
Členství v OBSE	✓	✓	✓

Zdroj: Archiv autorky

Tabulka č. 5

Kritéria trvalé neutrality	Finsko	Irsko	Rakousko
<i>Nesmí se účastnit války přímo</i>	✓	✓	✓
<i>Nesmí se účastnit války nepřímo; nesmí válčícím stranám poskytnout své území ani je podporovat vojenskými prostředky, dodávat a prodávat jim zbraně</i>	✓	✓	✓
<i>Musí se bránit proti porušení své neutrality jiným aktérem, vlastní tedy vojenské prostředky přiměřené schopnosti ubránit se</i>	✓	✓	✓
<i>Musí být politicky neutrální i v době míru</i>	✓	✓*	✓
<i>Musí se vyhnout smlouvám uzavřeným v době míru, které by udělaly jejich neutralitu v době války neaplikovatelnou (nesmí se účastnit smluv kolektivní obrany)</i>	✗	✗	✗
<i>Neúčast v politických organizacích, vojenských aliancích</i>	✗	✗	✗
<i>Neúčast v celních a hospodářských uniích, jež by vedla k ohrožení nezávislosti zahraniční politiky</i>	✗	✗*	✗

*Irsko jako vojensky nikoli politicky neutrální nemusí splňovat

Zdroj: Archiv autorky